প্ৰজ্ঞাজ্যোতি

বিশেষ সংখ্যা

সম্পাদক

ভূপেন শইকীয়া

সম্পাদনা সমিতি

ৰূপা কাকতি - সভাপতি

ভূপেন শইকীয়া
পত্ৰিকা সম্পাদক

ডঃ দীপ শইকীয়া - সম্পাদক

সদানন্দ দত্ত - সদস্য

ডঃ প্ৰকাশজ্যোতি বৰঠাকুৰ - সদস্য

জ্যোতিপ্ৰসাদ চেতিয়া - সদস্য

চিত্ৰজিৎ শইকীয়া - সদস্য

Ankita Baruah

প্ৰজ্ঞাজ্যোতি

দুলীয়াজান মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষক গোটৰ
শৈক্ষিক পত্ৰিকা ঃ ২০১০-১১ বৰ্ষ

অসম কলেজ শিক্ষক সংস্থাৰ অধিবেশন উপলক্ষে প্ৰকাশিত বিশেষ সংখ্যা

২৩, ২৪, ২৫ আৰু ২৬ জুন, ২০১১

সম্পাদক ঃ ভূপেন শইকীয়া

Pragyajyoti : An annual journal of Duliajan College Teacher's Unit, Duliajan. Edited by Mr. Bhupen Saikia and published by Duliajan College Teacher's Unit, Duliajan, June, 2011.

সম্পাদনা সমিতি ঃ

সভাপতি	ঃ	ৰূপা কাকতি
সম্পাদক	ঃ	ড° দীপ শইকীয়া
পত্ৰিকা সম্পাদক	ঃ	ভূপেন শইকীয়া
সদস্য	ঃ	সদানন্দ দত্ত
		ড° প্ৰকাশজ্যোতি বৰঠাকুৰ
		জ্যোতিপ্ৰসাদ চেতিয়া
		চিত্ৰজিৎ শইকীয়া
বেটুপাত	ঃ	ড° দীপ শইকীয়া
মুদ্ৰক	ঃ	অফ্-টেক
		পুৰণি বাছ আস্থান, দুলীয়াজান
		ফোন ঃ ৯৮৫৪০০৪৭৪৮

Phone : 0374-2800356
e-mail : duliajancollege@yahoo.com
website : www.duliajancollege.org

DULIAJAN COLLEGE

P. O. DULIAJAN - 786602
Dist. Dibrugarh (Assam)
NAAC Re-Accredited-CGPA (2.82)
(Registered Under The Societies Registration Act. XXI of 1860)
Registration No. 279 of 1977-78
Under Section 2(F) and 12(B) of the UGC Act, 1956

Ref. No. .... Date : 18-06-2011

শুভেচ্ছাবাণী

দুলীয়াজান মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষক গোটৰ বাৰ্ষিক মুখপত্ৰ 'প্ৰজ্ঞাজ্যোতি'খনি এইবছৰ আমাৰ মহাবিদ্যালয়ত অনুষ্ঠিত হ'বলগীয়া অসম কলেজ শিক্ষক সংস্থাৰ ৫৮ সংখ্যক অধিবেশন উপলক্ষে বিশেষ সংখ্যা হিচাপে প্ৰকাশ কৰিবলৈ লোৱা বুলি জানি সন্তোষ পাইছোঁ। আশা কৰিছোঁ গৱেষণামূলক প্ৰবন্ধপাতিয়ে 'প্ৰজ্ঞাজ্যোতি'খনিৰ সৌষ্ঠৱ বৃদ্ধি কৰিব। লেখক-লেখিকাসকলৰ লগতে সম্পাদক প্ৰমুখ্যে সম্পাদনা সমিতিৰ সমূহ কৰ্মকৰ্তালৈ শুভেচ্ছা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

অমৃত গগৈ

(ড° অমৃত কুমাৰ গগৈ)
অধ্যক্ষ
দুলীয়াজান মহাবিদ্যালয়

অসম কলেজ শিক্ষক সংস্থা
ASSAM COLLEGE TEACHERS' ASSOCIATION
Regd. No. 51/236/1956/57
Affiliated to All India Federation of University and College Teachers' Organisations
ACTA HOUSE, SOLAPAR, GUWAHATI - 781008
Ph. No. : Office : 0361-258318, President : 99547-63415, Gen. Secretary : 94350-64399
Website : www.acta_cec.org

Ref. No. :....................

Date : 18-06-2011

শুভেচ্ছাবাণী

অসম কলেজ শিক্ষক সংস্থাৰ ৫৮ সংখ্যক অধিবেশন উপলক্ষে দুলীয়াজান মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষক গোটে নিয়মীয়াকৈ প্ৰকাশ কৰি অহা বাৰ্ষিক মুখপত্ৰিকা 'প্ৰজ্ঞাজ্যোতি'খনি অধিবেশনৰ বিশেষ সংখ্যা হিচাপে প্ৰকাশ কৰিবলৈ লোৱা বুলি জানি আনন্দিত হৈছোঁ। আশা কৰিছোঁ পত্ৰিকাখনি ভিন্ন গৱেষণামূলক প্ৰবন্ধৰে সমৃদ্ধ হ'ব।

'প্ৰজ্ঞাজ্যোতি'ৰ সম্পাদকৰ লগতে সম্পাদনা সমিতিলৈ প্ৰীতি-শুভেচ্ছা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

(নৰেন চাংমাই)
সভাপতি
অসম কলেজ শিক্ষক সংস্থা

সম্পাদকীয়

শিক্ষা আহৰণত মাতৃভাষা উৎকৃষ্ট মাধ্যম

মানুহ পৃথিৱীত সুস্থ-সবলভাবে জীয়াই থাকিবলৈ হ'লে শিক্ষা অপৰিহাৰ্য। শিক্ষাৰ সংজ্ঞা ভিন্ন পণ্ডিতে ভিন্ন ভাবে দিছে যদিও মানুহে বিভিন্ন পৰিৱেশৰ লগত হোৱা ক্ৰিয়া প্ৰতিক্ৰিয়াত যি অভিজ্ঞতাৰ পৰিপুষ্টি তথা সংস্কাৰ সাধন হয় তাকেই শিক্ষা বুলি কোৱা হয়। ই এক জটিল ধাৰণা আৰু মানুহৰ অন্য এক মনোৰম আবিস্কাৰ বুলি ক'ব পাৰি। শিক্ষা মানুহৰ জীৱনৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ। কিন্তু এই শিক্ষা কি মাধ্যমেৰে ল'ব, সাম্প্ৰতিক সময়ত ই এক প্ৰধান আলোচ্য বিষয় হৈ পৰিছে। মাতৃভাষাৰ যোগেদি পোৱা শিক্ষাত কোনো আঁৰ নাথাকে। মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱেও সৰহসংখ্যক ৰচনা মানুহৰ মুখৰ ভাষাতেই ৰচনা কৰি থৈ গৈছে। ই আটাইতকৈ ফলপ্ৰসূ। মাতৃভাষা শিক্ষা লাভ কৰাটো মানুহৰ মৌলিক অধিকাৰ। ৰাষ্ট্ৰসংঘইও এই অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰাৰ বাবে বিশ্বৰ প্ৰত্যেকখন ৰাষ্ট্ৰকে নীতি-নিৰ্দেশনা দিছে। জাতিৰ পিতা মহাত্মা গান্ধীয়েও মাতৃভাষাত শিক্ষাদান আৰু শিক্ষা গ্ৰহণ কৰাত গুৰুত্ব দি থৈ গৈছে। অসমত ১৯৬০ চনত ভাষা আন্দোলন, ১৯৭২ চনত মাধ্যম আন্দোলন হৈছিল আৰু তাৰেই ফলশ্ৰুতিত ডিব্ৰুগড় আৰু গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অন্তৰ্গত সকলো

মহাবিদ্যালয়ত অসমৰ ৰাজ্য ভাষা অসমীয়া মাধ্যম প্ৰবৰ্তন হ'ল। দুয়োখন বিশ্ববিদ্যালয়তে পাঠ্যপুথি প্ৰস্তুতি সমন্বয় সমিতি গঠন কৰি ইংৰাজীৰ লগতে অসমীয়া মাধ্যমৰ পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন যোৱা শতিকাৰ আশী দশকৰপৰা চলি আহিছে। কিন্তু অজানিত কাৰণত বিশ্ববিদ্যালয় দুখনৰ পাঠ্যপুথি, প্ৰসঙ্গ পুথি আদি কেইবা দশকো বন্ধ হৈ আছে আৰু তাৰেই দোহাই দি এচাম মাতৃভাষা বিৰোধী আমোলাৰ প্ৰৰোচনাত দুয়োখন বিশ্ববিদ্যালয়ত অসমীয়া মাধ্যমত প্ৰসঙ্গ পুথি আদিৰ অভাৱ দেখুৱাই কলেজসমূহত ইংৰাজী মাধ্যম বাধ্যতামূলক কৰাত উঠি পৰি লাগিছে। ই অসমৰ বাবে কম দুৰ্ভাগ্যৰ কথা নহয়। ভাৰতৰ বহুকেইখন ৰাজ্যত মাতৃভাষাত স্নাতক, স্নাতকোত্তৰ আনকি ডক্টৰেট ডিগ্ৰীৰ থেচিচো মাতৃভাষাত গ্ৰহণ কৰাৰ কথা বহুতে জানে। তেওঁলোকে প্ৰয়োজন সাপেক্ষে প্ৰসঙ্গ পুথিসমূহ নিজ মাতৃভাষালৈ অনুবাদৰ ব্যৱস্থা কৰি লৈছে। অসমীয়া ভাষাতো অনেক প্ৰসঙ্গ পুথি আছে, যদি ক'ৰবাত হোৱা নাই তেনেবিলাক বিষয়ত প্ৰসঙ্গ পুথি অসমীয়া ভাষালৈ অনুবাদ কৰি লোৱাটোহে ইতিবাচক দিশ। মাতৃভাষাত শিক্ষাদান, শিক্ষা গ্ৰহণত উদ্ভৱ হোৱা আসোঁৱাহ তথা সমস্যাসমূহ দূৰ কৰাটোহে প্ৰয়োজনীয় কথা। সাম্প্ৰতিক সময়ত অসমীয়াৰ বুলি একো বস্তুৱেই নোহোৱা হৈ পৰিছেগৈ। অসমীয়া ভাষাত প্ৰয়োজনীয় প্ৰসঙ্গ পুথি নাই বুলি ইংৰাজী ভাষা গ্ৰহণ কৰাটো দুৰ্বলতাৰ পৰিচায়ক। সেইবুলি ইংৰাজী ভাষাক আমি অৱহেলা কৰা নাই। ইংৰাজী শিক্ষাও আমাক লাগিব। যিবিলাকে ইংৰাজীক মাধ্যম হিচাপে গ্ৰহণ কৰিব বিচাৰে তেওঁলোকে ইংৰাজীতে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰক। আমি এতিয়া বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাতেই নহয়, আভিযান্ত্ৰিক, চিকিৎসা, আইন আদি অন্যান্য বৃত্তিমূলক শিক্ষাসমূহো মাতৃভাষাত দিয়াৰ কথা চিন্তা কৰিব লাগিব। ইয়াৰ দ্বাৰা বিভিন্ন ইংৰাজী গ্ৰন্থসমূহ আমাৰ অসমীয়া ভাষালৈ অনুবাদ হ'ব। লগে লগে অসমীয়া ভাষাও চহকী হ'ব। বিশ্বায়ণৰ যুগত বিশ্বত বহুতো থলুৱা ভাষা বিলুপ্ত হোৱাৰ কথা সকলোৱে জানে। যদি আমি সকলোৱে হৃদয়ৰ সৈতে নিজ মাতৃভাষাক আদৰ নকৰোঁ, বিশ্বায়ণৰ ধামখুমিয়াত উটি-ভাঁহি যাওঁ তেন্তে অসমীয়া ভাষাটো বিলুপ্ত হ'বলৈও বেছি দিন নালাগিব। গতিকে সময় থাকোতেই প্ৰত্যেকে বিষয়টো গভীৰভাবে উপলব্ধি কৰি মাতৃভাষাক শ্ৰদ্ধাৰে আদৰ কৰিবলৈ যত্নবান হোৱা উচিত।

দুলীয়াজান মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষক গোটৰ বাৰ্ষিক মুখপত্ৰ 'প্ৰজ্ঞাজ্যোতি'খনি ২০০০ চনৰপৰা নিয়মীয়াকৈ প্ৰকাশ পাই আহিছে। শিক্ষকসকলৰ গৱেষণামূলক প্ৰবন্ধ, গল্প আদিৰে 'প্ৰজ্ঞাজ্যোতি'খনি নিজস্ব মানদণ্ডৰে প্ৰকাশিত হৈ আহিছে। এই বছৰৰ সংখ্যাটি অসম কলেজ শিক্ষক সংস্থাৰ অধিৱেশন উপলক্ষে 'বিশেষ সংখ্যা' হিচাপে প্ৰকাশ কৰা হৈছে। প্ৰবন্ধসমূহৰ তথ্যসমূহত বিশুদ্ধতা লেখকৰ নিজা। যিসকল লেখক-লেখিকাই লেখাসমূহ আগবঢ়াই 'প্ৰজ্ঞাজ্যোতি'ৰ সৌষ্ঠৱ বৃদ্ধি কৰিলে তেখেতসকলৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা জনালোঁ। দুলীয়াজান মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষক গোটৰ সম্পাদক ড° দীপ শইকীয়াৰ পূৰ্ণ সহযোগ তথা সম্পাদনা সমিতিৰ সমূহ সহকৰ্মীৰ আন্তৰিক সহযোগিতাৰ বাবে তেখেতসকলৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰাৰ লগতে অফ্‌টেক প্ৰেছৰ সমূহ কৰ্মচাৰীৰ প্ৰতি শলাগ জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

ভূপেন শইকীয়া

বিষয়সূচী :

- ভবেন্দ্রনাথ শইকীয়াৰ গল্পত প্ৰতিফলিত নাৰী মনস্তত্ত্ব
  আইচেনা বুঢ়াগোহাঁই / ১
- কথাশিল্পী ইমৰান শ্বাহৰ 'তথাপি সাগৰ'
  চিত্ৰজিৎ শইকীয়া / ৮
- শ্ৰেণীকোঠা শিক্ষণৰ কাৰ্যকৰী কৌশল
  প্ৰতিভা ফুকন / ১৫
- বৰ্তমান য[illegible]মাজের অস্থিরতার পরিপ্রেক্ষিতে-রবীন্দ্রস্মরণ
  দীপালী [illegible] ২০
- আপুনি আপোনাৰ প্ৰেতাত্মা প্ৰত্যক্ষ কৰিব বিচাৰে নেকি ?
  'ভূত'-একৈশ শতিকাৰ এক কলংকিত অন্ধবিশ্বাস
  জ্যোতিপ্ৰসাদ চেতিয়া / ২৭
- চকুৰ মায়াজাল ফালি
  সদানন্দ দত্ত / ৩৪

English Section :

- Gurubad in the Kala Samhati Satras
  Bhupen Saikia / ৪৩
- Henrik Ibsen
  Rupa Kakoty / ৫০
- NREGA : A mixed experience
  Mrinmoy Kumar Boruah / ৫৩
- Women's movement in Assam : Activism and Challenges
  Nayanjyoti Hazarika / ৬৮

ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ গল্পত প্ৰতিফলিত নাৰী মনস্তত্ত্ব

আইচেনা বুঢ়াগোহাঁই
সহকাৰী প্ৰাধ্যাপিকা, অসমীয়া বিভাগ
দুলীয়াজান মহাবিদ্যালয়

অসমৰ সাহিত্যাকাশৰ অন্যতম পুৰোধা ব্যক্তি ড° ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়া। ৰামধেনু যুগৰে পৰা অনলস সাহিত্য সাধক ৰূপে স্বীকৃতি লাভ কৰা ড° শইকীয়াই তেখেতৰ জীৱনকালত অসমীয়া সাহিত্য জগতখনলৈ প্ৰবন্ধকে সামৰি শিশু সাহিত্য, গল্প, উপন্যাস আদি বিভিন্ন কৰ্ম্মৰাজি আগবঢ়াই থৈ গৈছে। অনলস প্ৰচেষ্টা আৰু আত্মোৎসৰ্গী কৰ্ত্তব্যনিষ্ঠাৰ বাবেই অসমৰ সামাজিক, সাহিত্যিক আৰু সাংস্কৃতিক জগতখনত তেখেতৰ অপৰিসীম অৰিহণা আগবঢ়াই অসমৰ ভড়াল চহকী কৰি থৈ যাব পাৰিছে।

ড° ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়া এজন সাৰ্থক গল্পলিখক। সাহিত্যৰ বিভিন্ন ৰচনা শইকীয়াদেৱে ৰচনা কৰিলেও তেখেতৰ কেৱল গল্প ৰচনাৰ মাজেদিয়েই লিখকজনে নিজৰ এক সুকীয়া পৰিচয় দাঙি ধৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

জোনাকীৰ সময়ৰপৰা আজিৰ একবিংশ শতিকালৈকে যিখিনি গল্প সাহিত্যই জন্ম পালে সেই সমূহ গল্প সাহিত্যৰ বিষয়বস্তু, কাহিনী গ্ৰন্থন, চৰিত্ৰৰ মনস্তাত্বিক বিশ্লেষণ ইত্যাদি সাহিত্যৰ যুগ সাপেক্ষে ভিন্নতা পৰিলক্ষিত হয়। নাৰীৰ মনস্তত্ত্বৰ সম্পৰ্কত ক'ব পাৰি যে 'জোনাকী' যুগৰ গল্পসমূহত নাৰী চৰিত্ৰ ঘাইকৈ ৰোমান্তিক কোমল অনুভূতি আৰু পৰম্পৰা বিমুখ চিত্ৰ প্ৰতিফলিত হৈছে (ভদৰী, পাতমুগী)। 'আৱাহন' কালত নাৰীৰ চিন্তাধাৰা অধিক শক্তিশালী ৰূপত প্ৰকাশিত হৈছে (লক্ষ্মীধৰ শৰ্মা - ব্যৰ্থতাৰ দান)। কিন্তু যুদ্ধোত্তৰ যুগ বা ৰামধেনু যুগৰ নাৰী চৰিত্ৰই পূৰ্বোক্ত যুগবিলাকৰ তুলনাত বেছি বিকশি উঠিবলৈ সুবিধা পালে। ইয়াৰ ঘাই কাৰণ হ'ল গান্ধীৰ নাৰী মুক্তিৰ আন্দোলন আৰু অসমত ক্ৰমশঃ স্ত্ৰী শিক্ষাৰ জনপ্ৰিয়তা বৃদ্ধি।

ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ গল্পৰ চৰিত্ৰই কথা নকয়, বৰঞ্চ অনুভৱৰ মাজেৰে চৰিত্ৰসমূহ পাঠকৰ চকুৰ আগত ভাঁহি উঠে। সমাজকেন্দ্ৰিক চিন্তাচৰ্চা প্ৰকাশ. মানুহক জীৱনবোধৰ উপলব্ধি, গ্ৰাম্য, নগৰীয়া, সাধাৰণ নিম্ন মধ্যবিত্ত শ্ৰেণী চৰিত্ৰলৈকে তেওঁ দৃষ্টিপাত কৰিছে আৰু সেই সেই ব্যক্তি বিশেষৰ জীৱন চিত্ৰ সহৃদয়তাৰে অংকণ কৰিছে। লিখনিত প্ৰকাশ পোৱা প্ৰত্যেকটো চৰিত্ৰই যেন সমাজৰ একোজন প্ৰতিনিধি। গল্প পঢ়িলেই প্ৰত্যেক পাঠকেই সেয়ে চৰিত্ৰৰ সৈতে একাত্ম হ'বলৈ সুবিধা পায়। সৰু সৰু চৰিত্ৰসমূহেও যেন প্ৰাণ পাই উঠে।

ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ ৰচনাত পুৰুষ নাৰী উভয় চৰিত্ৰই প্ৰাধান্য পাইছে। তাৰ মাজতে নাৰীৰ অতিকে সূক্ষ্মতম প্ৰদেশৰ কথা গল্পকাৰজনে নিৰ্বিকাৰ চিত্তে উজ্বল আৰু গুৰুত্ব সহকাৰে তেখেতৰ লিখনি প্ৰকাশ কৰিছে। নাৰীৰ কামনা-বাসনা, লোকলজ্জা আদি সংস্কাৰকামী মনে সৰ্বতোপ্ৰকাৰে বিচাৰে নিৰাপত্তা। জীৱনৰ এক সঠিক নিৰাপত্তা। এনে এক সঠিক নিৰাপত্তাৰ সন্ধানত ব্ৰতী নাৰী চৰিত্ৰসমূহে সন্মুখীন হ'বলগীয়া ঘাট-প্ৰতিঘাটৰ চিত্ৰ শইকীয়াৰ গল্পসমূহত প্ৰকাশ পাইছে।

'এন্দুৰ' গল্পত এগৰাকী অভাৱগ্ৰস্ত নাৰীৰ জীৱনৰ হাহাকাৰ ধ্বনি প্ৰকাশিত হৈছে। আধাপেটীয়াকৈ থাকি হ'লেও এটা আটিল পুৰঠ শৰীৰে কেৱল যে এমুঠি খাদ্যৰ প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰে এনে নহয়, শৰীৰটোৱে আৰু বহু কিবা-কিবি বিচাৰে। এই কিবা-কিবিবোৰৰ মাজতে আছে জীৱনৰ লালসা, সুখ-ভোগৰ যন্ত্ৰণা আৰু জীৱনৰ এক নিৰাপত্তা। সেয়ে একমাত্ৰ সন্তান মতিৰ মৃত্যুৰ দিন লাহে লাহে পুৰণি হ'ব ধৰাত মতিৰ মাকৰ শৰীৰটোত যেন এন্দুৰৰ দাঁতৰ কুটকুটনি অনুভৱ কৰিবলৈ ধৰিলে। এই মনোভাৱৰ চিত্ৰ গল্পটোত গল্পকাৰজনে উল্লেখ কৰিছে এনেদৰে - "এই মুহূৰ্তত যদি সেই হেণ্ডিমেনটোৱে তাইক সোধেহি -'ডাইল চাউল কিবা অলপ আনি দিওঁ দে' – তেতিয়া হয়তো তাই কৈ দিব – দে'। অন্তত এটা মতিৰ কাৰণে।"

এনে অভাৱগ্ৰস্ত জীৱনৰ কৰুণতম ছবি গল্পকাৰজনে অংকণ কৰিছে 'বাণপ্ৰস্থ' গল্পটোৰ মাজেদি। মানৱ জীৱন সংঘাতপূৰ্ণ। সমস্যাৰে জৰ্জৰিত জীৱনত এসাজ ভাতৰ বাবে কঠোৰ সংগ্ৰাম কৰিবলগীয়া সাধাৰণ মানুহচামৰ

বাবে আৰু বেছি সমস্যা হয় উঠি অহা গাভৰু ছোৱালীৰ উঠন শৰীৰটোক লৈ। সৰুতেই বনকৰা ছোৱালী হিচাপে চহৰলৈ পঠিয়াই দিয়া চাৰু-তৰুৰ জীৱনটোও ঠিক তেনে এক দুঃসহ জীৱনৰূপে স্বীকৃত হ'ল। মাক-পুতলীয়ে দেউতাক বিহীনে সংসাৰৰ বোজা বহন কৰিবলৈ অক্ষম। ছোৱালী দুজনীক পঠিয়াই পুতলীয়ে যেন-তেনেকৈ নিজৰ এটিয়া পেট পুহিব পাৰিছিল। কিন্তু ভৰ দেহা একোটি লৈ যেতিয়া ছোৱালী দুজনী ঘূৰি আহি ঘৰখনত সোমালহি পুতলীৰ অৱস্থা কাহিল হৈ পৰিল। চহৰত থাকি গাঁৱৰ কাম নজনা ছোৱালী দুজনীক লৈ মাকৰ বহু সমস্যা হ'ল। ইফালে ক্ষীণ শৰীৰটোও চোচৰাই ফুৰিবলৈ পুতলীৰ শকতি নোহোৱা হয়। সেয়ে ভৱিষ্যতৰ ভয়াবহ জীৱনটোৰ কথাভাবি অকলশৰীয়া, সম্বলহীন হৈ পৰাৰ ভয়ত মতি ড্ৰাইভাৰৰ লগত জীয়েক চাৰুৰ কথা-বতৰা শুনি আশাভৰা চাৱনি লৈ জীয়েকক কৈছে – "বিয়াবাৰুৰ পাছত ছোৱালী মানুহৰ বহুত লেঠা। কেঁচুৱাৰ মাক হোৱাতো উলা-মূলা নহয় ... মই লগত থাকিলে পিছে সেইবোৰলৈ ময়েই চকু দিব পাৰিম।"

গল্পবিলাকত নাৰীৰ অন্তঃস্থল আৰু বৰ্হিস্থল দুয়োটা দিশেই আলোকপাত কৰিছে ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াই। কামুক পুৰুষৰ লালায়িত দৃষ্টিত নাৰীৰ হুমুনিয়াহ, সম্বলহীন মাতৃৰ চকুত প্ৰত্যাশা, নাৰীত্বৰ মৰ্য্যাদাক অক্ষুন্ন ৰাখি জীৱন যাত্ৰাত অগ্ৰসৰ হোৱা নাৰীৰ প্ৰতিটো চিত্ৰই অতি নিখুট ৰূপত গল্পকাৰজনে অৱলোকন কৰিছে।

প্ৰথম সন্তানৰ মাতৃ হ'বলৈ ওলোৱা এগৰাকী নাৰীৰ স্বপ্ন, আশা, লাজ-সংকোচ-ভয় সকলোবোৰেই অতি আবেগময় ৰূপে সজাই তুলিছে ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াই। 'সূৰ্য্যোদয়' গল্পটোত ইয়াৰে এটি চিত্ৰ প্ৰতিফলন হৈছে। প্ৰথম সন্তানৰ মাতৃ হ'বলৈ ওলোৱা মীনাৰ মানসিক দিশটোৰ উন্মোচন কৰিছে এইদৰে – "পাছৰ দিনবোৰত মীনাই অইন অভিজ্ঞ বোৱাৰীৰ পৰা কথাবোৰ জানিলৈ সন্তানটোৰ কাৰণে কাপোৰ কানিৰ এখন দীঘলীয়া তালিকা প্ৰস্তুত কৰিছিল। তেওঁ লাজো কৰিছিল যথেষ্ট। দুপৰীয়া হঠাতে কোনোবা আহিলে তেওঁ লৰা-লৰিকৈ উল-শলা আদি লুকুৱাই থৈহে দুৱাৰ খুলি দিছিল।" নাৰীৰ নিভৃত এই কোণটোৰ মধুৰ অনুভূতিৰ পৰশ দিয়াটো সহজ নহয়। কিন্তু শইকীয়াই নাৰীৰ এনে অনুভূতিপূৰ্ণ কথাবিলাক বৰ স্পৰ্শকাতৰ ভাবে সজাই তুলিছে। এনে

অনুভূতিপূৰ্ণ চিত্ৰ অঁকাত তেওঁ সিদ্ধহস্ত। মনৰ তুলিকাত সমাজৰ জীৱনৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম দিশবিলাকৰ ওপৰত চকুফুৰাই সূক্ষ্মভাবে বিশ্লেষণ কৰিবলৈও তেওঁ পাহৰা নাই। ‘ৰক্তিম’ গল্পটোত কুন্তলা, অনুৰূপা, প্ৰভা - এই তিনিটা চৰিত্ৰত সুপ্ত প্ৰাণত লুকাই থকা যৌৱনৰ মাদকতাভৰা স্বপ্নক পুনৰ সজাই তোলাৰ মানসিকতা প্ৰকাশি উঠিছে। ক্ৰমাৎ উৰলিব ধৰা যৌৱনটোক ক্ষণিক বিজুলীৰ চমকেৰে চমকাই তুলিবলৈ কৰা ব্যৰ্থ চেষ্টাই সিহঁতক উপলব্ধি কৰাইছে বাস্তৱৰ পৃথিৱীত সিহঁতৰ অৱস্থিতি ‘ফিউজ বাল্ব’ৰ দৰে। বাস্তৱৰ লগত ঠেকেছা খাই চূৰ্ণমৈ হৈ পৰা তপত হুমুনিয়াহৰ বতৰাৰে যেন ৰক্তিম হৈ ৰৈছে চৰিত্ৰকেইটি।

এগৰাকী নাৰীয়ে ভিন-ভিন পৰিবেশত ভিন-ভিন ৰূপত নিজকে সাঁচত সজাবলগীয়া হয়। ইয়াৰ মাজেৰে প্ৰকাশিত হয় নাৰীৰ প্ৰকৃত প্ৰতিমূৰ্তি। নাৰীৰ অন্তৰৰ মাজত জীয়াই ৰখা অজস্ৰ ত্যাগ, মৰম, দয়া, ধৈৰ্য্য, সহনশীলতা, ক্ৰোধ, ঈৰ্ষা, চপল[illegible]এই আটাইবোৰৰ অধিকাৰিণী নাৰীৰ মাজত কিন্তু এটা মন সদা একে ৰ[illegible]ত থাকে, সিয়ে হৈছে মাতৃত্বৰ মৰম। এই মৰমে ধনী-দুখীয়া, ল'ৰা-ছোৱালী সকলোকে একেৰূপত মাথোন সমানে চাবলৈ শিকায়। এনে মাতৃ-হৃদয়ৰ জলন্ত ছবি পোৱা যায় – শৃংখল, সূৰ্য্যোদয়, প্ৰহৰী ইত্যাদি গল্পৰ মাজত।

মাতৃৰ মমত্ববোধ কিমান সুগভীৰ তাৰেই স্বাক্ষৰ বহন কৰিছে ‘বৃন্দাবন’, ‘প্ৰহৰী’ গল্প দুটিৰ মাজত। ‘বৃন্দাবন’ত পুতেকৰ বিয়াৰ বাবে উথপ্‌থপ্ লগোৱা সুবৰ্ণলতাই পুতেকে কণ্যা আনি ঘৰ সোমোৱা মাত্ৰকে পিতৃ-মাতৃহীনা জী নাতিনীয়েকৰ প্ৰশ্নত হতভম্ব হৈ উপলব্ধি কৰিছে। তেওঁৰ জীৱনৰ পৰা লাহে লাহে আঁতৰি যাব খোজা মধুৰতম মুহূৰ্ত্তৰ কথা। ‘প্ৰহৰী’ গল্পটোত এগৰাকী নাৰীৰ পাই হেৰুৱা বেদনাৰ চৰম প্ৰকাশ ঘটিছে। ৰজনী মাষ্টৰৰ ঘৈণীয়েক ভাগ্যৱতীয়ে মৌন বেদনাৰে যেন বহু কথাই কৈ যাব পাৰিছে।

নাৰীৰ মৰ্য্যাদা সম্পৰ্কত নাৰী সদা সচেতন। শ্ৰেণী বিশেষে নাৰীৰ মৰ্য্যাদা ভিন্নৰূপত প্ৰকাশ পালেও প্ৰকৃতাৰ্থত নাৰীৰ এটা সদাসতৰ্ক দৃষ্টি থাকে, সি হ'ল আত্মসন্মানবোধ। এই চিত্ৰ প্ৰকাশিত হৈছে ‘যাত্ৰাবধ’ নামৰ গল্পটোত। ‘যাত্ৰাবধ’ত কাহিনী নাথাকিলেও বিশেষ এটা পৰিস্থিতি ৰূপায়ণৰ মাজেৰে নাৰী চৰিত্ৰৰ ভিন্ন মানসিকতাৰ প্ৰতিচ্ছবি তুলি ধৰিছে। উকীলৰ মাক, ভোলা

কন্ট্ৰেক্টৰৰ ঘৈণীয়েক, শিৱৰ বুঢ়ীমাক, মাইচেনাৰ মাক – এইকেইটি চৰিত্ৰত নাৰীৰ এনে মনোভাৱৰ ৰূপ প্ৰকাশ পাইছে। অন্যহাতে নাৰীৰ এই আত্মসন্মানবোধৰ চিত্ৰ ‘যাত্ৰাবধ’ গল্পটোতে শিৱৰ অশালীন ব্যৱহাৰত ভীতিগ্ৰস্ত হৈ পৰা শীতলাৰ চৰিত্ৰৰ মাজেৰে গল্পকাৰৰ শিল্পীসুলভ অনুভৱৰ কথা উমান পাব পাৰি। নাৰীৰ এয়া এক অন্যৰূপ।

গ্ৰাম্য জীৱনৰ ৰীতি-নীতি, সমাজ ব্যৱস্থাৰ মাজত আৱদ্ধ নাৰীৰ নিষ্কলুষ ভৰা অন্তৰৰ কথাও গল্পকাৰে পাহৰা নাই। ‘কক্ষভ্ৰান্তি’ত তাৰে এক প্ৰকাশ ঘটিছে। মতামানুহ নথকা ঘৰখনত অপৰিচিত মানুহৰ লগত কথাপতা যেন অপৰাধ, তেনে এক মনোভাৱৰ ছবি ফুটি উঠিছে গল্পটোৰ মাজত। গল্পৰ নায়কে দক্ষিণপাটলৈ যাওঁতে এঘৰৰ পদূলিত পিয়াহ পলুৱাবলৈ পানী বিচাৰি অহাত পদূলিৰ মুখত অচিনাকি মানুহ দেখি থমকি ৰৈ ঘৰৰ বোৱাৰী গৰাকীয়ে মূৰত ওৰণি লৈ নিজকে লুকুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। ‘দক্ষিণপাটলৈ বাট আৰু কিমান ?’ – বুলি সোধাৰ প্ৰত্যুত্তৰত কৈছে – ‘মই ক'ব নোৱাৰো, ঘৰত মতামানুহ কোনো নাই।’ একেটা গল্পতে আন এঠাইত একেধৰণৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰিছে। মাক দেউতাক নথকা সময়ত অপৰিচিত ডেকা এজনৰ লগত মুকলি মনেৰে ঘৰখনত গাভৰু ছোৱালীয়ে কথা পাতিব নোৱাৰে। গল্পটোত প্ৰকাশ পাইছে এনেদৰে – “অলপ পাছতে গাটোৰ এফাল লুকুৱাই, এটা ভৰি দুৱাৰ ডলিটোৰ ওপৰত তুলি মনোহৰৰ বাইটিয়েক থিয় হ'লহি।” এই বাইটিয়েক অৰ্থাৎ সাদৰীয়ে দুৱাৰৰ পৰ্দাৰে আধা গা-ঢাকি ৰখা, কথা-পাতিবলৈ সঙ্কোচ কৰা ইত্যাদি চিত্ৰবোৰ সঁচাকৈয়ে সুন্দৰ ৰূপত গল্পকাৰে ফুটাই তুলিব পাৰিছে।

এসময়ত নাৰীসমাজে ‘পতিয়েই পৰম গুৰু’ বুলি মানি লৈছিল। পতিৰ নাম মুখত উচ্চাৰণ কৰাতো যেন অক্ষমনীয় অপৰাধ। সামান্য যেন লগা এই কথাটোও গল্পকাৰজনে আঁকি উলিয়াইছে ‘গংগাস্নান’ গল্পটোত। চুবুৰীৰ কেইগৰাকীমানৰ লগত পূজা চাবলৈ যোৱা চন্দ্ৰাই লগৰকেইজনীৰ আগত গিৰিয়েকৰ নাম মুখত আনিব নোৱাৰাটো তাইৰ মনৰ মাজত থকা সংস্কাৰকামী মনোভাৱকেই দাঙি ধৰে। নাৰীৰ মনৰ চিৰাচৰিত কিছুমান বিশ্বাস (অন্ধবিশ্বাস ?) চন্দ্ৰাৰ মাজেদি লেখকে এইদৰে কৈছে – “মজিয়াত তেলপৰা, বাওঁহাতৰ তলুৱা খজুৱা, এক নিৰ্দ্দিষ্ট সংখ্যক শালিকা চৰাই দেখা আদি চন্দ্ৰাৰ এনে

কিছুমান চিন আছে, যাৰ পৰা তাই আলহীৰ পায় ..... আৰু প্ৰায়েই তাইৰ কথাৰ হাতে হাতে ফল বুলি দাবী কৰে। এই একেগৰাকী চন্দ্ৰাই গিৰিয়েকৰ মানসিক অশান্তিৰ কাৰণ বিচাৰি কি কৰিম কি নকৰিম ঠাৰৰ কৰিব নোৱাৰি পিছত বিনা দ্বিধাই পূৰ্বতে প্ৰভাতৰ সতে কটাই অহা ক্ষণিক মুহূৰ্ত্তৰ কথা ক'ব পাৰিছে বহুত দিনৰ আগতে কোনোবা এদিন মাজনিশা মই প্ৰভাত ককাইদেউ ওচৰলৈ ওলাই আহিছিলোঁ। নিজকে সেইৰাতি সম্পূৰ্ণৰূপে তেওঁৰ ওচৰত বিলাই দিছিলোঁ। সেইদিনাৰ আগতে আৰু পিছত কি হৈছিল মই ক'ব নোৱাৰো। কাৰণ মনত ৰাখিবলগীয়া একো হোৱা নাছিল। মোৰ কাৰণে মাত্ৰ এটা মুহূৰ্ত্তৰ ঘটনা।" পতিপ্ৰাণা সহজ-সৰল চন্দ্ৰাৰ নিষ্কলুষ অন্তৰৰ স্বাভাৱিক অভিব্যক্তি এয়া।

নাৰীৰ লজ্জাশীল ৰূপ আৰু অকপট প্ৰেমৰ চিত্ৰ পোৱা যায় 'ঢোৰাসাপ' গল্পটিত। গিৰিয়েকৰ সতে একেলগে বহি চহৰত ফটো তোলাতো যেন এটা বৰ ডাঙৰ কাম, [illegible]ৰ কথা। চন্দ্ৰিকাৰ মনৰ মাজতো এনে ভাৱে দোলা দি গৈছে। চহৰলৈ ফটো এখন তুলিবলৈ গিৰিয়েকৰ কাষে কাষে আহি থাকোতে বাটৰ মানুহবোৰৰ চাৱনিখিনিকো চন্দ্ৰিকাই সহ্য কৰিব পৰা নাই। কৰ্তাৰ সিঙৰ দোকানলৈ গৈ গিৰিয়েকৰ লগত একেলগে বহি ফটো তুলি যেন চন্দ্ৰিকাই নকৰিবলগীয়া কাম এটা কৰিলে এনে ভাৱৰ এক চিত্ৰ গল্পকাৰে অঙ্কন কৰিছে এনেদৰে – "লীলাকান্তই চন্দ্ৰিকাৰ ফালে ফটোখন আগবঢ়াই ধৰিলে। চন্দ্ৰিকাৰ ঘাম ওলোৱা বন্ধ হোৱা নাছিল ; গোজোৰা মাৰি ক'লে – থাকক। যেন তাইৰ চঞ্চল জীৱনৰ অসতৰ্ক, বৰ গোপন অথচ নিৰ্দোষ আৰু নিষ্পাপ মুহূৰ্ত এটা ফটোখনৰ মাজেদি হাজাৰ হাজাৰ মানুহৰ চকুত ধৰা পৰিছে।" পাছত একেজনী চন্দ্ৰিকাই অকলশৰে গোটেই ফটোখন চাই চাই আত্মসন্তোষ্টি লভিছে। নিজকে যেন সেইদিনাখনহে আৱিষ্কাৰ কৰিব পাৰিছে তাই কিমান ধুনীয়া।

কিন্তু একেটা গল্পতে নাৰীৰ এই ছবি ভিন্ন ভাৱেৰে গল্পকাৰে জানেকীৰ মাজেৰে আঁকি উলিয়াইছে। জানকী একুৰি বাৰবছৰীয়া অবিবাহিতা ছোৱালী। শৰীৰৰ সৌন্দৰ্য্য সিও তথৈবচ। "চুই চাবই নালাগে, ছালৰ তলতে থকা হাতৰ ঠাৰিৰ হাড়ডাল এনেয়ে দেখি।... চকু গাঁতলৈ সোঁমাই গৈছে। গালৰ হাড় দুডাল ঝক্ ঝকৈ জিলিকি পৰিছে, দিন যোৱাৰ লগে লগে মুখৰ আই দাগবোৰ সুগভীৰ আৰু পৰিষ্কাৰ হৈ পৰিছে। কোনোবাদিনা যে যৌৱন আহিছিল, দেহাত

তাৰ নিষ্প্ৰাণ আৰু দুৰ্বল সাক্ষী মাত্ৰহে আছে।" এনে এক শৰীৰৰ অধিকাৰিণী জানেকীয়ে যৌৱনৰ মধুৰ কূজন শুনাৰ মুহূৰ্ততে বাৰে বাৰে জীৱনটোকেই খেলিমেলি কৰি থৈ যোৱা ডেকাবোৰৰ কাৰণে তাই আৰু কোনো অনুকম্পা বিচাৰি নাপায়। কিন্তু বুকুৰ মাজত গুপুতে সাঁচি ৰখা কাৰোবালৈ থোৱা গভীৰ মৰমবোৰ অকাতৰে, হেলাৰঙে কোনোবা অবাঞ্চিত এজনৰ লগত সমভাগ কৰিব তাই নোৱাৰে। কাৰণ তাই বাৰে বাৰে প্ৰতাৰিত হৈছে। মনৰ মাজত থকা তাইৰ বেদনাৰাশিক কোনেও বুজিবলৈ চেষ্টাও নকৰে, ইচ্ছাও নকৰে; আনকি তাইৰ ভনীয়েক-আইতা- কেও। সেয়ে মাত্ৰ নিজৰ মাজতে নিজক বিলীন কৰি নিত্যনৈমিত্তিক কামৰ মাজত তাই নিজকে বুৰাই ৰাখিছে। এই চিত্ৰ গল্পকাৰে অঙ্কন কৰিছে এনেদৰে – 'সম্পত্তিৰ ভিতৰত ছালৰ তলত হাড়কেইডাল আৰু জীৱটোক মাথোন তাই যত্নকৈ ৰাখিলে।"

গল্পকাৰ শইকীয়াদেৱে কাহিনীয়েই হওক বা কোনো এটা চৰিত্ৰই হওক, অতি সূক্ষ্মভাৱে বিশ্লেষণ কৰি তাৰ সূক্ষ্মতম দিশটো সহানুভূতি দৃষ্টিৰে আঁকুহি আঁকুহি যেন পাঠকৰ আগলৈ উলিয়াই আনিবলৈ সক্ষম হৈছে। সদায়ে দেখি থকা, পাই থকা ঘটনা বা চৰিত্ৰ একোটিক পাঠক সমাজৰ আগত সহজ, মধুৰকৈ তুলি ধৰিবলৈ লিখকজনাই যত্ন কৰে। ইয়াৰ দ্বাৰা চৰিত্ৰবিলাকে প্ৰাণ পাই উঠিবলৈ সুবিধা পায়। লিখকৰ ৰচনাত চিত্ৰধৰ্মীতাৰ গুণটোৰ বাবেই চৰিত্ৰ বা কাহিনী একোটাই জীৱন্ত ৰূপ পাই উঠিবলৈ সমৰ্থ হয়।

ড° শইকীয়াই জীৱনটোক গতিময় কৰি তোলাৰ স্পৃহা মনৰ মাজত পোষণ কৰি ৰাখিছিল। সদা সৃষ্টিশীল কৰ্ম্মতে নিয়োজিত ৰখা এইজনা মহান ব্যক্তিয়ে তেখেতৰ কৰ্ম্মস্পৃহাৰ মাজেদি জনগণক জীৱনটোৰ মাজেৰেই পথ নিৰ্দেশনা দি থৈ গ'ল। ইয়াৰ বিৰল স্বাক্ষৰ বহন কৰিছে তেখেতৰ ৰচনাৰাজিয়ে। ব্যক্তিসত্ত্বাৰ সঠিক ৰূপায়ন কৰাই ভবেন্দ্ৰনাথ শইকীয়াৰ শিল্পীসত্ত্বাৰ প্ৰকৃত পৰিচয়। ●

প্ৰসংগ পুথি ঃ

ত্ৰৈলোক্যনাথ গোস্বামী ঃ আধুনিক গল্প সাহিত্য
ড০ প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বৰুৱা ঃ অসমীয়া চুটি গল্পৰ অধ্যয়ন
ড০ পৰাগ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য ঃ গল্পৰ প্ৰসঙ্গ আৰু অসমীয়া গল্প সাহিত্য

কথাশিল্পী ইমৰান শ্বাহৰ 'তথাপি সাগৰ'

চিত্ৰজিৎ শইকীয়া
সহকাৰী প্ৰাধ্যাপক
অসমীয়া বিভাগ, দুলীয়াজান মহাবিদ্যালয়

অসমীয়া সাহিত্য জগতত কথাশিল্পী ইমৰান শ্বাহ এজন শক্তিশালী গদ্য লেখকৰূপে পৰিচিত। কবিতা, গীত, গল্প, উপন্যাস, বিভিন্ন প্ৰবন্ধ, জীৱনী, অনুবাদ তথা সম্পাদনাকে ধৰি সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশলৈ তেওঁ অৱদান আগবঢ়াইছে। শ্বাহৰ অসমীয়া সাহিত্যলৈ যি অৱদান তাক শৃংখলাবদ্ধভাবে তলত দিয়া ধৰণে উল্লেখ কৰিব পাৰি –

কাব্য সংকলন ঃ বনবাসী (১৯৫১), ঈশান দত্তৰ নিৰ্বাচিত কবিতা, সম্পাদনা ঃ হৰেন গগৈ (২০০৫), নিঃসঙ্গ ধূসৰ (২০০৯)

গীতৰ পুথি ঃ ঢৌ ভাঙি ঢৌ (২০০৮)

গল্প-সংকলন ঃ বন্দী বিহংগমে কান্দে (১৯৬০), পিয়ামুখচন্দা (১৯৬১), ইত্যাদি (১৯৬৪), শিখাৰ মিনতি, ছাইদুল ইছলামৰ সৈতে যুটীয়াভাবে (১৯৬৫), পথিক (১৯৯৫), পোৰা মাটিৰ মালিতা (২০০৩), স্পৰ্শৰেখা (২০০৬), ইমৰান শ্বাহৰ নিৰ্বাচিত গল্প, কৃষ্ণ কুমাৰ মিশ্ৰ সম্পাদিত (২০০৯)

উপন্যাস ঃ সংগীতৰ সিপাৰে (১৯৫২), অনমিতা (১৯৮০), ক্ৰান্তিৰেখা (১৯৮৩), সাগৰিকা (১৯৮৫), বৰ্ণালী (১৯৮৫), কবি পুলিচ আৰু এটা কবৰেই যথেষ্ট (১৯৮৬), জবানবন্দী (১৯৮৮), বনজ্যোৎস্না (১৯৯৫), তথাপি সাগৰ (২০০৫), তানচেন (২০১০)

প্ৰবন্ধ সংকলন ঃ দৃষ্টি-সৃষ্টি (১৯৯৬), হিয়াৰ ফুলনিৰ ফুল (১৯৯৮), অসমীয়া সংস্কৃতিলৈ মুছলমানৰ অৱদান (২০০৫)

জীৱনী গ্ৰন্থ ঃ বিশ্ববন্ধু (২০০৮)

অনুবাদ ঃ জোনাকৰ ছবি, মূল বালজাক (১৯৬০), ইনকিলাব, মূলঃ খাজা আহমেদ আব্বাছ (১৯৬১), ক্ৰীতদাসৰ হাঁহি, মূলঃ চৌকৎ ওচমান (১৯৮৪)

সম্পাদনা ঃ বছৰৰ গল্প ১৯৬২ (১৯৬২), বছৰৰ গল্পঃ ১৯৬৩ (১৯৬৩), বছৰৰ গল্পঃ ১৯৬৪ (১৯৬৪), কালান্তৰৰ কথকতাঃ ১৯৬১-৭৫, অৰুণ গোস্বামীৰ লগত যুটীয়াভাবে (১৯৭৮)

সম্পাদিত কাকত-আলোচনী ঃ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় স্নাতকোত্তৰ মহলা আলোচনী (১৯৫৯-৬০), উত্তৰকাল (১৯৬৫), সোৱণশিৰি, পষেকীয়া কাকত (১৯৯৩)।

উল্লেখযোগ্য যে, সম্প্ৰতি গুৱাহাটীৰ কথা প্ৰকাশন গোষ্ঠীৰ উদ্যোগত ১৯৫০ চনৰপৰা ২০১০ চনলৈকে ইমৰান শ্বাহৰ সৃষ্টিৰাজিক কৃষ্ণ কুমাৰ মিশ্ৰৰ সম্পাদনাত একত্ৰে 'ইমৰান শ্বাহ ৰচনাৱলী ১' শীৰ্ষকেৰে ২০১১ চনত প্ৰকাশ কৰি উলিওৱা হৈছে। ই নিঃসন্দেহে সাহিত্যানুৰাগীৰ বাবে এক সুখবৰ।

উল্লিখিত ইমৰান শ্বাহৰ সৃষ্টিৰাজিলৈ লক্ষ্য কৰিলে সহজে অনুমান হয় তেওঁৰ জীৱনযোৰা সাহিত্য সাধনাৰ কথা। তবধ মানিবলগীয়া হয় কেনেকৈ এজন মানুহে ইমানবোৰ লিখিব পাৰে! হয়, ইমৰান শ্বাহ যথাৰ্থতে এজন 'Writer'। 'ৰামধেনু'ৰ পাতত সাহিত্যিক জীৱনৰ পাতনি মেলা শ্বাহে নিৰবচ্ছিন্নভাবে এতিয়াও লিখি আছে। সন্দেহ নাই তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যক আৰু অধিক অৱদান আগবঢ়াব। জীৱনত তেওঁ কিমান লিখিলে তাৰ হিচাপ তেওঁ কেতিয়াও কৰা নাই। সেয়ে হয়তো তেওঁ কৈছে – "জীৱনত কিমান লিখিলোঁ মই ক'ব নোৱাৰিম। বেছি ভাগেই পাহৰিলোঁ। সমানে এভাগ হেৰাল।" (মই মোৰে মুখামুখি, ইমাৰান শ্বাহ ৰচনাৱলী, পৃ. ১৪) সি যিয়েই নহওক, ইমৰান শ্বাহৰ বিশাল সৃষ্টিসম্ভাৰৰ বিষয়ে এটা লেখাতে সকলো কথা কৈ শেষ কৰিব নোৱাৰি। সেয়েহে আমাৰ এই লেখাত লেখকগৰাকীৰ সাহিত্য সাধনাৰ ৰেঙনি এটি দাঙি ধৰা হ'ল।

ইমৰান শ্বাহে সাহিত্যৰ বিভিন্ন শাখাক সচেতনভাৱে স্বতন্ত্ৰ শ্ৰেণী (genre) হিচাপে প্ৰয়োগ কৰিছিল। কৃষ্ণ কুমাৰ মিশ্ৰয়ো কৈছে - 'কবিতা, উপন্যাস, চুটিগল্প, অনুবাদ –ইমৰান শ্বাহৰ সাহিত্য সাধনাৰ ক্ষেত্ৰখনৰ এই চাৰিটা প্ৰধান খুঁটি। তাৰ মাজতে তেওঁ তলি উলিয়ায় ৰম্য ৰচনা, প্ৰবন্ধ, ব্যক্তিগত ৰচনা, জীৱনী আৰু নাটক ৰচনাৰ বাবে।' (আগকথা, ইমৰান শ্বাহ ৰচনাৱলী, পৃ. ১০) তথাপি কিন্তু সমালোচকসকলে ইমৰান শ্বাহৰ সৃষ্টি সম্ভাৰৰ যথোচিত মূল্যায়ন এতিয়াও কৰা নাই। কম-বেছি পৰিমাণে আমি ইমৰান শ্বাহৰ গল্পৰ বিষয়ে আলোচনা লক্ষ্য কৰোঁ। অন্যান্য দিশসমূহৰ আলোচনা মুঠেই আশাপ্ৰদ নহয়। সেইবোৰৰ ভিতৰত ইমৰান শ্বাহৰ উপন্যাসো ব্যতিক্ৰম নহয়। সেয়েহে ২০০৯ চনৰ 'অসম উপত্যকা সাহিত্য বঁটা' বিজয়ী এইগৰাকী লেখকৰ আমাৰ দৃষ্টিত গুৰুত্বপূৰ্ণ বুলি বিবেচিত 'তথাপি সাগৰ' নামৰ উপন্যাসখনৰ বিষয়ে একলম লিখাৰ আগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰিলোঁ।

২০০৫ চন[illegible]নুৱাৰী মাহত শিৱসাগৰৰ ধাইআলিৰ পাৰবিন প্ৰকাশনে প্ৰকাশ কৰি উলিয়াইছিল 'তথাপি সাগৰ' নামৰ ৪৫ পৃষ্ঠাজোৰা ক্ষুদ্ৰ কলেবৰৰ উপন্যাসখন। উল্লেখযোগ্য যে দৈনিক জনমভূমি কাকতৰ দেওবৰীয়া আলোচনী 'বসুন্ধৰা' (২৮ জুলাই, ২০০২ -১ চেপ্তেম্বৰ, ২০০২)ৰ ছটা খণ্ডত ধাৰাবাহিকৰূপে প্ৰকাশিত এই উপন্যাসখনৰ অন্তৰ্নিহিত বিষয়বস্তুৰ গভীৰতালৈ চাই ইয়াৰ উচিত আলোচনা হোৱা নাই বুলি আমাৰ ধাৰণা হয়। সেয়েহে পাঠকসকলৰ আগত উপন্যাসখনৰ পৰিচয় এটি দাঙি ধৰা হ'ল।

'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখনৰ কাহিনী বাস্তৱ জীৱনৰ তেনেই স্বাভাৱিক ঘটনাৰ পটভূমিত গঢ়লৈ উঠিছে। কাহিনীৰ এই স্বাভাৱিকতাৰ সমান্তৰালকৈ উপন্যাসখনত সমাজ জীৱনৰ সত্যতা, নৰ-নাৰীৰ মনস্তত্ত্ব, প্ৰেমৰ স্বপ্ন আৰু দুঃস্বপ্নৰ ছবি কোনো আউল নলগাকৈ ঔপন্যাসিকে ফুটাই তুলিছে। উপন্যাসখন বৰ্ণনা কৰা হৈছে সম্পূৰ্ণৰূপে ফ্লেছবেক পদ্ধতিৰে। চুটিগল্পৰ দৰেই উপন্যাসখনৰ কাহিনী আকস্মিকভাৱে আৰম্ভ হৈ নাটকীয় পৰিস্থিতিৰে সমাপ্তি ঘটিছে। এইখিনিতে ঔপন্যাসিকজনৰ গল্পকাৰ সত্তাটোৰ আমি উমান পাওঁ। আচলতে 'তথাপি সাগৰ' নামৰ উপন্যাসখন এটি গল্পৰ উপন্যাসলৈ ৰূপান্তৰ আঁছিল। ইমৰান শ্বাহে এঠাইত কৈছে -"'মন-মন্দিৰ' নামৰ মোৰ সৰু গল্প এটা শাংকৰকৌশিকৰ

তাগিদাত তথাপি সাগৰ কৰিলোঁ।" (মই মোৰে মুখামুখি, ইমৰান শ্বাহ ৰচনাৱলী, পৃ. ১৫) সি যিয়েই নহওক, 'তথাপি সাগৰ'ৰ আৰম্ভণিতে দেখা যায়, ভাবত বিভোৰ হৈ অতুল বৰুৱা তেওঁৰ ঘৰলৈ গাড়ী চলাই আহি আছে। তেওঁ ইমান চিন্তাক্লিষ্ট হৈ আছিল যে মুহূৰ্তৰ ভিতৰতে কেনেকৈনো গাড়ীৰ চকাত কুকুৰ এটা আহি সোমালহি তেওঁ ধৰিবই নোৱাৰিলে। মাত্ৰ কুকুৰটো যে মৰিল সেই কথা অনুমানহে কৰিব পাৰিলে। এইখিনিতে দেখা যায় ঔপন্যাসিকে উপন্যাসখনত কুকুৰটো মৰাৰ পাছৰ পৰিস্থিতিৰ কথা বৰ্ণনা নকৰি লগে লগে কাহিনীটো ফ্লেছবেকলৈ লৈ গৈছে। ফ্লেছবেকত আৰম্ভ হৈছে অতুল বৰুৱাৰ জীৱনৰ টুকুৰা-টুকুৰ বাস্তৱ মুহূৰ্ত্তবোৰ, মনৰ অন্তৰ্দ্বন্দ্ববোৰ। উপন্যাসখনৰ কেন্দ্ৰীয় চৰিত্ৰ অতুল বৰুৱা উভতি গৈছে কেইবাবছৰো আগৰ দিনবোৰলৈ। য'ত দেখুওৱা হৈছে একমাত্ৰ সন্তান মামণিৰ শৈশৱকলৈ অতুল বৰুৱা আৰু আভাৰাণীৰ সাংসাৰিক ব্যস্ততা। ইয়াৰ লগে লগে অতুল বৰুৱাৰ মনৰ মাজত ভুমুকিয়াইছে নিজৰ বিয়াৰ দৃশ্য। মাহীয়েকৰ জীয়েকৰ বিয়া খাবলৈ যাওঁতে বিয়াঘৰৰ সকলো কামৰ পৰিচালনা কৰা ওচৰৰে আভাৰাণী নামৰ ছোৱালীজনীলৈ অতুল বৰুৱাৰ মনত কিবা এক দুৰ্বাৰ আকৰ্ষণ জাগি উঠিছে। কাহিনীৰ অগ্ৰগতিত এদিন অতুল বৰুৱাই আভাৰাণীক বিয়া কৰালে। বিয়াৰ সুদীৰ্ঘ আঠ বছৰৰ মূৰত তেওঁলোকৰ জীৱনলৈ আহিল কণমানি মামণি। অতুল বৰুৱা আৰু আভাৰাণীৰ পৰিপূৰ্ণ সংসাৰখনলৈ মামণিয়ে নতুন আশা, নতুন হেঁপাহ কঢ়িয়াই আনিলে। উপন্যাসখনৰ মাজভাগত ঔপন্যাসিকে দেখুৱাইছে কণমানি মামণি ডাঙৰ হৈ এদিন কলেজৰ অধ্যাপিকা হৈছে। তাই নিজৰ বিয়াৰ সিদ্ধান্ত নিজে ল'ব পৰা হৈছে। মাক-দেউতাকৰ পচন্দৰ বিপৰীতে তাইৰ পচন্দৰ ৰাজীৱৰ লগতহে যে তাই বিয়া সোমাব সেই কথা স্পষ্টকৈয়ে মাক-দেউতাকক মামণিয়ে জনাইছে। কিন্তু মামণিৰ এই সিদ্ধান্ত প্ৰথম অৱস্থাত মাকে কোনোমতে মানি লোৱা নাই। অৱশেষত এদিন বাহিৰলৈ ব্যৱসায়ৰ কামত যোৱা দেউতাকলৈ মামণিয়ে এখন টেলিগ্ৰাম পঠিয়াই তেওঁক মাতি পঠাইছে। সেই উদ্দেশ্যতেই অতুল বৰুৱা চিন্তাক্লিষ্ট মনেৰে ঘৰলৈ বুলি আহি আছে। উপন্যাসখনত ঔপন্যাসিকে এইখিনিলৈকে ফ্লেছবেক পদ্ধতিৰে কাহিনীভাগ বৰ্ণনা কৰিছে। ফ্লেছবেক পদ্ধতিৰে কাহিনীৰ এনে বাস্তৱসন্মত অংকনত ঔপন্যাসিকে সফলতা লাভ কৰিছে।

ফলস্বৰূপে কল্পনা আৰু বাস্তৱতাৰ সংমিশ্ৰণত উপন্যাসখনে কলাসন্মত ৰূপ লাভ কৰিছে।

'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখনৰ আৰম্ভণিৰ পৰা শেষলৈকে উপন্যাসখনৰ কেন্দ্ৰীয় চৰিত্ৰ অতুল বৰুৱাৰ মানসিক অন্তৰ্দ্বন্দ্ব ঔপন্যাসিকে বাস্তৱসন্মতভাৱে ফুটাই তুলিছে। জীৱনৰ জটিল পৰিস্থিতিৰ সৈতে চৰিত্ৰটো বহুবাৰ মুখামুখি হৈছে। বহু পলমকৈ বিয়া কৰোৱা অতুল বৰুৱাই যেতিয়া আভাৰাণীৰ প্ৰেমত পৰি তেওঁক বিয়া কৰোৱাৰ সিদ্ধান্ত লৈছিল তেতিয়া মাহীয়েকৰপৰা তেওঁ জানিছিল স্কুলৰ শিক্ষক এজনৰ প্ৰেমত পৰা আভাৰাণীৰ তথাকথিত সেই বদনামটোৰ কথা। উপন্যাসখনত এইখিনিতে চৰিত্ৰটো জটিল পৰিস্থিতিৰ মুখামুখি হৈছে। উপন্যাসখনৰ সেই মুহূৰ্ত্তটোত ঔপন্যাসিকে চৰিত্ৰটোৰ মনৰ অন্তৰ্দ্বন্দ্বৰ উৰ্ধত চৰিত্ৰটোৰ মুখত যি সংলাপ প্ৰয়োগ কৰিছে সি অতুল বৰুৱাৰ ব্যক্তিত্বৰ সৎ আদৰ্শকে যেন প্ৰতিফলিত কৰিলে। অতুল বৰুৱাই কৈছে –

"মানুহে ......হেৰে সযতনে কৰা বাৰীত কেতিয়াবা জেওৰা ভাঙি উদণ্ডীয়া গৰু সোমায়। গছ পুলি নষ্টও কৰে। মানুহে জেওৰা জপনা ঠিক কৰি বাৰীৰ আপদাল কৰে। গৰু সোমাল বুলি বাৰীখন এলাগী নহয়। কেতিয়াবা সোণৰ অলংকাৰতো দাগ বহে। কিন্তু সামান্য যত্নতে আকৌ জিলিকি উঠে। সোণ-সোণেই। মই সকলো জানো। মোৰ ক'বলৈ একো নাই, আভা।"

(তথাপি সাগৰ, ইমৰান শ্বাহ ৰচনাৱলী, পৃ. ৬৬৮)

উপন্যাসখনৰ কাহিনীৰ এঠাইত দেখা যায় প্ৰতিপত্তিশালী অতুল বৰুৱাৰ মানসিক হতাশাগ্ৰস্ত ৰূপটো ফুটাই তুলিবলৈ যাওঁতে ঔপন্যাসিকে তেওঁক এক গোপন ৰহস্যৰ মাজলৈ ঠেলি পঠাইছে। মামণিৰ জন্মৰ পাঁচ বছৰৰ পাছত এটি পুত্ৰ সন্তান কামনা কৰি যেতিয়া অতুল বৰুৱা বন্ধু ডাক্তৰ গাংগুলীৰ কাষ চাপিছিল তেতিয়া সেই ৰহস্যময় অন্তৰ্দ্বন্দ্বই মূৰ দাঙি উঠিছিল। ডা০ গাংগুলীৰপৰা তেওঁ জানিব পাৰিছিলে যে তেওঁ জন্মগতভাৱে সন্তান জন্ম দিবৰ বাবে অক্ষম। এক অনাহুত গোপন বেদনাত ভাগি পৰিছিল অতুল বৰুৱা। দুটা কথাই তেওঁক বাৰে বাৰে আমনি কৰিছিল। প্ৰথম কথা, তেওঁ যদি সন্তান জন্ম দিবৰ বাবে অক্ষম তেনেহ'লে মামণিৰ কেনেকৈ জন্ম হ'ল ? দ্বিতীয়তে, মামণি যদি তেওঁৰ ছোৱালী নহয় তেনেহ'লে কাৰ ছোৱালী ? কিন্তু কোনোদিনেই অতুল বৰুৱাই

আভাৰাণীক এই প্ৰশ্ন নকৰিলে। সংসাৰখন যাতে নিয়াৰিকৈ চলি যায় তাৰ আশাতে অতুল বৰুৱা মৌন হৈ ৰ'ল।

উপন্যাসখনত ঔপন্যাসিকে আভাৰাণী আত্মসন্মানবোধকো গুৰুত্ব দিছে। মামণিৰ জন্মৰ ইতিহাসে চৰিত্ৰটোক ভিতৰি ভিতৰি মানসিক আঘাত দিছে। উপন্যাসখনত দেখা যায় প্ৰেমৰ স্বপ্ন আৰু দুঃস্বপ্নৰ বৈষম্যই আভাৰাণীক মুহূৰ্ত্তৰ বাবে উদ্বেলিত কৰি তুলিছে। যাৰ বাবে কোনো মতে চৰিত্ৰটোৱে মামণিৰ বিয়াৰ সিদ্ধান্ত মানি ল'ব পৰা নাই।

'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখনৰ শেহৰফালে কাহিনীটো সম্পূৰ্ণৰূপে ফ্লেছবেক পদ্ধতিৰপৰা আঁতৰাই আনি বাস্তৱ ঘটনাৰ অৱলম্বনত ঔপন্যাসিকে পৰিস্থিতিৰ অংকন কৰিছে। য'ত দেখা যায় ঘৰলৈ গৈ পোৱাৰ পাছত অতুল বৰুৱাই আভাৰাণীক মামণিৰ বিয়াত সন্মতি দিবৰ বাবে অনুৰোধ কৰি কৈছে -

"আভা ! ৰাজীৱৰ সলনি মামণিক বুজাই বঢ়াই আমি যালৈ দিম, সকলো থাকিও এটা দিশত সি যদি দাল দৰিদ্ৰ হয়। সি যদি মামণিৰ কোলাত এটা কেঁচুৱা তুলি দিব নোৱাৰে। আৰু যদি ৰাজীৱ অনেক বছৰৰ মূৰত মামণিৰ জীৱনলৈ ঘূৰি আহি ......" (উল্লিখিত গ্ৰন্থ, পৃ. ৬৭৬)

অতুল বৰুৱাৰ মুখত এই কথাষাৰ শুনি ক'বনোৱাৰাকৈয়ে উত্তেজনাত উচুপি উঠিছে আভাৰাণী। লগে লগে প্ৰকাশ ঘটিছে এক গোপন সত্যৰ। এবাৰ আভাৰাণী ঘৰলৈ যাওঁতে ককায়েকৰ লগত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক থকা সূত্ৰে সিহঁতৰ ঘৰলৈ আহিছিল আভাৰাণীৰ পূৰ্বৰ প্ৰেমিক অসৎ চৰিত্ৰৰ সেই শিক্ষকজন। প্ৰথম দিনাৰ পৰিস্থিতি চম্ভালি লোৱাৰ পাছত আন এদিন ককায়েকৰ অনুপস্থিতিৰ সুযোগ লৈ সেই মানুহজনে আভাৰাণীৰ সৈতে শাৰীৰিক সম্পৰ্ক স্থাপন কৰে। যাৰ ফলত মামণিৰ জন্ম হ'ল। অতুল বৰুৱাৰ উদাৰ প্ৰেমভৰা বুজনিৰ সন্মুখত এক কলংকিত সত্য অকপটে স্বীকাৰ কৰি আভাৰাণীয়ে যেন অতদিনৰপৰা বুকুত ভিৰ কৰি থকা হুমুনিয়াহবোৰৰপৰা পৰিত্ৰাণ পাইছে চিৰদিনৰ বাবে। এইখিনিতে উপন্যাসখনৰ প্ৰতীকি অৰ্থ বহন কৰা শিৰোনামটোৰো তাৎপৰ্য অনুভৱ কৰা যায়। মামণি নিজৰ সন্তান নহয় যদিও সেই সত্য কেতিয়াও স্বীকাৰ কৰি ল'ব পৰা নাই অতুল বৰুৱাই। তেনেদৰে আভাৰাণীৰ প্ৰতিও

ঘৃণাৰ ভাব চৰিত্ৰটোৰ নাই। অতুল বৰুৱাৰ বিশাল ব্যক্তিত্বক ঔপন্যাসিকে সাগৰৰ বিশালতাৰ সৈতে তুলনা কৰিছে। সেইবাবে 'তথাপি সাগৰ' শিৰোনামটো উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তুলৈ চাই সাৰ্থকভাবে প্ৰয়োগ হৈছে বুলিব পাৰি।

ইমৰান শ্বাহ সুনিপুন গদ্যলেখক। উপন্যাসখনৰ চমু আলোচনাই এই কথাকে প্ৰমাণ কৰিলে। 'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখনৰ কাহিনীবিন্যাস কৌশল, চৰিত্ৰ চিত্ৰণ, নৰ-নাৰীৰ মনস্তত্ত্বৰ প্ৰতিফলন, ভাষাৰ সাৱলীল প্ৰয়োগ আদি সকলো দিশতে ইমৰান শ্বাহৰ দক্ষতা ফুটি উঠিছে। উপন্যাসখনৰ পাতনিত কৃষ্ণকুমাৰ মিশ্ৰই কৈছে -

"চুটি উপন্যাস হ'লেও ইয়াত শিল্পগুণৰ সমৃদ্ধি আছে। ইমৰান শ্বাহ পাকৈত কথাশিল্পী। তেওঁৰ বেকনীয় গদ্যৰীতিত প্ৰতিটো বাক্যই বিস্তৃত অৰ্থ বহন কৰে। কম কথাৰ মাজতে বহু কথাই কয় – শ্লেষ; কেতিয়াবা পুৰাণ ইতিহাসৰ allusion, কেতিয়া[illegible] ফকৰা-যোজনাৰ অভিনৱ প্ৰয়োগ। মুঠতে এই দিশত তেওঁ দক্ষ কাৰিক[illegible]টোমান উদাহৰণ ঃ

"সুস্থ জীৱনবোধৰ লগত পাপৰ সম্বন্ধ নেথাকে।"

"গণেশৰ জীৱনী অধ্যয়ন কৰিলেই সিদ্ধিৰ ৰহস্য বুজিব পৰা যায়।"

"বিৰিঞ্চি বৰুৱাৰ তগৰৰ দৰে, কপালত দাগ ৰৈ যোৱা।" ইত্যাদি" (ইমৰান শ্বাহ ৰচনাৱলী, পৃ. ৭৯০)

ইমৰান শ্বাহ যথেষ্ট অধ্যয়নশীল লোক। সেয়েহে আলোচ্য উপন্যাসখনত 'লাষ্ট ফৰ লাইফ', 'দ্য গোল্ড অৱ ডেয়াৰ বডীজ', 'মূলাঁ ৰুজ', 'দ্য মুন এণ্ড চিক্স পেন্স', ৰবীন্দ্ৰনাথৰ 'ৰাজা' প্ৰভৃতি বিশ্ববিখ্যাত গ্ৰন্থৰ নামৰ প্ৰাসংগিক উল্লেখে তেওঁৰ অধ্যয়নপুষ্ট মনটোৰে ইংগিত বহন কৰিছে। তদুপৰি তেওঁ উপন্যাসখনত কাহিনীৰ মাজত আকবৰ হাইদৰী, ৱাটাৰলু, মেনকা গান্ধী ইত্যাদি নামৰ চাতুৰ্যপূৰ্ণ সংযোজন ঘটাইছে। এই সকলোবোৰে ইমৰান শ্বাহৰ নিপুণ কাৰিকৰী কলা কুশলতাকে সূচায়।

'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখন যথেষ্ট ক্ষুদ্ৰ কলেবৰৰ হোৱা বাবে ৰস আস্বাদনত ব্যাঘাট নজন্মে। গতিকে সুহৃদ পাঠক-সমালোচকসকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবপৰা সকলো গুণৰ সমাহাৰ উপন্যাসখনত ঘটিছে। আমাৰ বিচাৰত ইমৰান শ্বাহৰ উপন্যাসসমূহৰ ভিতৰত 'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখনো নিঃসন্দেহে এখন উচ্চ পৰ্যায়ৰ সৃষ্টি বুলি চিহ্নিত হ'বৰ যোগ্য কলাকৰ্ম। ●

শ্ৰেণীকোঠা শিক্ষণৰ কাৰ্যকৰী কৌশল

প্ৰতিভা ফুকন

ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মক উপযুক্ত ভাবে গঢ় দি সমাজলৈ আগুৱাই দিয়াৰ প্ৰধান ভূমিকা পালন কৰিবলগীয়া হয় শিক্ষক শ্ৰেণীয়ে। প্ৰত্যেকেই একোজন সমাজৰ আদৰ্শ নাগৰিক ৰূপে ৰাষ্ট্ৰ তথা সমাজ নিৰ্মাণত উপযুক্ত মানব সম্পদৰ সৃষ্টিৰে অৰিহণা যোগোৱা তেওঁলোকৰ এক প্ৰধান ও পবিত্ৰ কৰ্তব্য বুলি হয়তো জানে, কিন্তু উপযুক্ত শিক্ষাদান কৌশলেৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সুপ্ত সম্ভাৱনা, বুদ্ধি, আগ্ৰহ আৰু শক্তি বিকাশৰ বাবে কেনেকৈ এক বিশেষ পৰিবেশৰ সৃষ্টি কৰিব পৰা যায় সেই বিষয়ে বহুতো শিক্ষক শিক্ষয়িত্ৰী দোমোজাত পৰা দেখা যায়। বিশেষকৈ এই বৃত্তিলৈ অহা নতুন সকলে।

শিক্ষাদান প্ৰক্ৰিয়া সংযোগী প্ৰক্ৰিয়া (Communicative process) স্বৰূপে শিক্ষাদান আৰু গ্ৰহণ উভয়ে অন্তঃসম্পৰ্কিত সংহতিপূৰ্ণ আৰু পাৰস্পৰিক নিৰ্ভৰশীল প্ৰক্ৰিয়া। শিক্ষক ও শিক্ষাৰ্থীৰ আবেগিক সম্বন্ধই (Emotional Bond) এই ক্ষেত্ৰত বিশেষ প্ৰভাব পেলায়। যিসকল শিক্ষকে তেওঁলোকৰ হৃদয়ৰ সম্পৰ্কেৰে শিক্ষাৰ্থীৰ মন জয় কৰিব পাৰে, সহানুভূতিশীল মনোভাবেৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বুজিবলৈ চেষ্টা কৰে সেই শিক্ষকক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে এনে ধৰণে গ্ৰহণ কৰে যে, তেনে শিক্ষকৰ বাবে শ্ৰেণী কোঠাত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰা বিশেষ অসুবিধা নহয়। আপোনা আপুনি এনে শিক্ষকক তেওঁলোকে Role model হিচাবে গ্ৰহণ কৰে। বহুতো এনে শিক্ষক আছে বিশেষকৈ নতুন শিক্ষক সকলে শ্ৰেণী কক্ষৰ ভিতৰত বাৰে বাৰে উজুটি খাবলগা হয়। আজি এচাম উশৃংখল যুৱক-যুৱতীয়ে শ্ৰেণী কোঠাত বেপেৰোৱা কাণ্ড-কাৰখানাৰে শিক্ষক গৰাকীক সততে শলঠেকত পেলায়। এতিয়া প্ৰশ্ন হ'ল এজন শিক্ষকে আকাংশাৰ স্তৰ (Expected level) অনুযায়ী শ্ৰেণী কক্ষৰ সমস্যা সমাধানেৰে কেনেকৈ ফলপ্ৰসু (Effective teaching) শিক্ষা দিব পাৰে।

ঘৃণাৰ ভাব চৰিত্ৰটোৰ নাই। অতুল বৰুৱাৰ বিশাল ব্যক্তিত্বক ঔপন্যাসিকে সাগৰৰ বিশালতাৰ সৈতে তুলনা কৰিছে। সেইবাবে 'তথাপি সাগৰ' শিৰোনামটো উপন্যাসখনৰ বিষয়বস্তুলৈ চাই সাৰ্থকভাবে প্ৰয়োগ হৈছে বুলিব পাৰি।

ইমৰান শ্বাহ সুনিপুন গদ্যলেখক। উপন্যাসখনৰ চমু আলোচনাই এই কথাকে প্ৰমাণ কৰিলে। 'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখনৰ কাহিনীবিন্যাস কৌশল, চৰিত্ৰ চিত্ৰণ, নৰ-নাৰীৰ মনস্তত্ত্বৰ প্ৰতিফলন, ভাষাৰ সাৱলীল প্ৰয়োগ আদি সকলো দিশতে ইমৰান শ্বাহৰ দক্ষতা ফুটি উঠিছে। উপন্যাসখনৰ পাতনিত কৃষ্ণকুমাৰ মিশ্ৰই কৈছে -

"চুটি উপন্যাস হ'লেও ইয়াত শিল্পগুণৰ সমৃদ্ধি আছে। ইমৰান শ্বাহ পাকৈত কথাশিল্পী। তেওঁৰ বেকনীয় গদ্যৰীতিত প্ৰতিটো বাক্যই বিস্তৃত অৰ্থ বহন কৰে। কম কথাৰ মাজতে বহু কথাই কয় – শ্লেষ; কেতিয়াবা পুৰাণ ইতিহাসৰ allusion, কেতিয়া[illegible] ফকৰা-যোজনাৰ অভিনৱ প্ৰয়োগ। মুঠতে এই দিশত তেওঁ দক্ষ কাৰিক[illegible]টামান উদাহৰণ ঃ

"সুস্থ জীৱনবোধৰ লগত পাপৰ সম্বন্ধ নেথাকে।"

"গণেশৰ জীৱনী অধ্যয়ন কৰিলেই সিদ্ধিৰ ৰহস্য বুজিব পৰা যায়।"

"বিৰিঞ্চি বৰুৱাৰ তগৰৰ দৰে, কপালত দাগ বৈ যোৱা।" ইত্যাদি" (ইমৰান শ্বাহ ৰচনাৱলী, পৃ. ৭৯০)

ইমৰান শ্বাহ যথেষ্ট অধ্যয়নশীল লোক। সেয়েহে আলোচ্য উপন্যাসখনত 'লাষ্ট ফৰ লাইফ', 'দ্য গোল্ড অৱ ডেয়াৰ বডীজ', 'মূলাঁ ৰূজ', 'দ্য মুন এণ্ড চিক্স পেন্স', ৰবীন্দ্ৰনাথৰ 'ৰাজা' প্ৰভৃতি বিশ্ববিখ্যাত গ্ৰন্থৰ নামৰ প্ৰাসংগিক উল্লেখে তেওঁৰ অধ্যয়নপুষ্ট মনটোৰে ইংগিত বহন কৰিছে। তদুপৰি তেওঁ উপন্যাসখনত কাহিনীৰ মাজত আকবৰ হাইদৰী, ৰাটাৰলু, মেনকা গান্ধী ইত্যাদি নামৰ চাতুৰ্যপূৰ্ণ সংযোজন ঘটাইছে। এই সকলোবোৰে ইমৰান শ্বাহৰ নিপুণ কাৰিকৰী কলা কুশলতাকে সূচায়।

'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখন যথেষ্ট ক্ষুদ্ৰ কলেবৰৰ হোৱা বাবে ৰস আস্বাদনত ব্যাঘাট নজন্মে। গতিকে সুহৃদ পাঠক-সমালোচকসকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবপৰা সকলো গুণৰ সমাহাৰ উপন্যাসখনত ঘটিছে। আমাৰ বিচাৰত ইমৰান শ্বাহৰ উপন্যাসসমূহৰ ভিতৰত 'তথাপি সাগৰ' উপন্যাসখনো নিঃসন্দেহে এখন উচ্চ পৰ্যায়ৰ সৃষ্টি বুলি চিহ্নিত হ'বৰ যোগ্য কলাকৰ্ম। ●

শ্ৰেণীকোঠা শিক্ষণৰ কাৰ্যকৰী কৌশল

প্ৰতিভা ফুকন

ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মক উপযুক্ত ভাবে গঢ় দি সমাজলৈ আগুৱাই দিয়াৰ প্ৰধান ভূমিকা পালন কৰিবলগীয়া হয় শিক্ষক শ্ৰেণীয়ে। প্ৰত্যেকেই একোজন সমাজৰ আদৰ্শ নাগৰিক ৰূপে ৰাষ্ট্ৰ তথা সমাজ নিৰ্মাণত উপযুক্ত মানৱ সম্পদৰ সৃষ্টিৰে অৰিহণা যোগোৱা তেওঁলোকৰ এক প্ৰধান ও পবিত্ৰ কৰ্তব্য বুলি হয়তো জানে, কিন্তু উপযুক্ত শিক্ষাদান কৌশলেৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সুপ্ত সম্ভাৱনা, বুদ্ধি, আগ্ৰহ আৰু শক্তি বিকাশৰ বাবে কেনেকৈ এক বিশেষ পৰিৱেশৰ সৃষ্টি কৰিব পৰা যায় সেই বিষয়ে বহুতো শিক্ষক শিক্ষয়িত্ৰী দোমোজাত পৰা দেখা যায়। বিশেষকৈ এই বৃত্তিলৈ অহা নতুন সকলে।

শিক্ষাদান প্ৰক্ৰিয়া সংযোগী প্ৰক্ৰিয়া (Communicative process) স্বৰূপে শিক্ষাদান আৰু গ্ৰহণ উভয়ে অন্তঃসম্পৰ্কিত সংহতিপূৰ্ণ আৰু পাৰস্পৰিক নিৰ্ভৰশীল প্ৰক্ৰিয়া। শিক্ষক ও শিক্ষাৰ্থীৰ আবেগিক সম্বন্ধই (Emotional Bond) এই ক্ষেত্ৰত বিশেষ প্ৰভাৱ পেলায়। যিসকল শিক্ষকে তেওঁলোকৰ হৃদয়ৰ সম্পৰ্কেৰে শিক্ষাৰ্থীৰ মন জয় কৰিব পাৰে, সহানুভূতিশীল মনোভাবেৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বুজিবলৈ চেষ্টা কৰে সেই শিক্ষকক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে এনে ধৰণে গ্ৰহণ কৰে যে, তেনে শিক্ষকৰ বাবে শ্ৰেণী কোঠাত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰা বিশেষ অসুবিধা নহয়। আপোনা আপুনি এনে শিক্ষকক তেওঁলোকে Role model হিচাবে গ্ৰহণ কৰে। বহুতো এনে শিক্ষক আছে বিশেষকৈ নতুন শিক্ষক সকলে শ্ৰেণী কক্ষৰ ভিতৰত বাৰে বাৰে উজুটি খাবলগা হয়। আজি এচাম উশৃংখল যুৱক-যুৱতীয়ে শ্ৰেণী কোঠাত বেপেৰোৱা কাণ্ড-কাৰখানাৰে শিক্ষক গৰাকীক সততে শলঠেকত পেলায়। এতিয়া প্ৰশ্ন হ'ল এজন শিক্ষকে আকাংশাৰ স্তৰ (Expected level) অনুযায়ী শ্ৰেণী কক্ষৰ সমস্যা সমাধানেৰে কেনেকৈ ফলপ্ৰসু (Effective teaching) শিক্ষা দিব পাৰে।

শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য কেৱল কিছুমান বিষয়বস্তু অৰগত কৰোৱাই নহয়, ইয়াৰ উদ্দেশ্য ব্যাপক। শিক্ষা সংস্কৰণ আন্দোলন (Educational reform movement) ৰ মূল কথা হ'ল শিক্ষাৰ্থীৰ আচৰণ জ্ঞানমূলক, অনুভূতিমূলক তথা মনোপেশীয় তিনিও দিশৰে স্থায়ী গুণগত ৰূপান্তৰ ঘটোৱা। গতিকে দেখা যায় যে, শিক্ষাৰ্থী সকলক জীৱনৰ প্ৰতিটো স্তৰতে শিক্ষকসকলৰ ভূমিকা অনস্বীকাৰ্য। সেয়ে প্ৰতিজন শিক্ষকে বৃত্তিয় যোগ্যতা (Professional efficiency)ৰ উন্নীতকৰণৰ অবিৰাম প্ৰচেষ্টা অব্যাহত ৰাখিব লাগে।

বৰ্তমান শিক্ষা জগতত ব্যাপক পৰিৱৰ্তন সাধন হৈছে। আজিৰ শিক্ষাদান আৰু শিক্ষাগ্ৰহণ প্ৰক্ৰিয়া অধিক ফলপ্ৰসূ কৰি তুলিবলৈ শৈক্ষিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ আশ্ৰয় লোৱা হৈছে। ন ন গৱেষণাৰ জৰিয়তে গৱেষকসকলে অভিনৱ কৌশল আৰু পদ্ধতি উদ্ভাৱন কৰিছে ঠিকেই, কিন্তু প্ৰকৃতাৰ্থতে দেখা যায় ভাৰতবৰ্ষৰ দৰে তৃতীয় বি[illegible]শবোৰত মুষ্টিমেয় কেইটামান শিক্ষানুষ্ঠানত দৃশ্য-শ্ৰব্য (Audio-visual aids) ৰ সহায়ৰে শিক্ষা দিয়াৰ ব্যৱস্থাৰ বাহিৰে বিশেষ একো পৰিৱৰ্তন হোৱা নাই। গতিকে আমাৰ দৰে শিক্ষক শ্ৰেণীয়ে সীমিত সুবিধাৰ মাজতে শ্ৰেণীকক্ষত বৰ্তি থকাৰ এনে কিছুমান কৌশল প্ৰয়োগ কৰিব লাগিব যি শ্ৰেণীকক্ষৰ শিক্ষা অধিক আকৰ্ষণীয় কৰি শিক্ষাৰ্থীসকলক পাঠ গ্ৰহণৰ বাবে আগ্ৰহী কৰি তুলে।

সীমাবদ্ধতাৰ মাজেৰে কেনেধৰণৰ সাধাৰণ উপায় কিছুমান প্ৰয়োগেৰে শ্ৰেণীকক্ষৰ শিক্ষাদান আকৰ্ষণীয় তথা ফলপ্ৰসূ কৰি তুলিব পৰা যায় সেইবিষয়ে এই লিখনিৰ জৰিয়তে আলোচনা কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

সাধাৰণতে দেখা যায় যিসকল শিক্ষকে শ্ৰেণীকক্ষৰ পৰিবেশ ঘৰুৱা পৰিৱেশলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব পাৰিছে সেইসকলেই সাৰ্থক হৈছে। এনে পৰিৱেশ সৃষ্টিৰ বাবে সকলোক্ষেত্ৰত শিক্ষাৰ্থীসকলৰ লগত সহযোগ কৰিবলৈ আন্তৰিকতাৰে আগবাঢ়ি যাওক আৰু দায়িত্বৰ সমবিতৰণৰ সহায়েৰে বন্ধুত্ব গঢ়ি তুলিবলৈ সততে চেষ্টা কৰক। এনে প্ৰচেষ্টাৰ বাবে আপুনি যিমান পাৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ নামবোৰ মনত ৰাখিবলৈ যত্নপৰ হওক। শ্ৰেণীত কোনো এজনৰ অনুপস্থিতিৰ কাৰণ জানিবলৈ চেষ্টা কৰাৰ লগতে আপুনি যে তেওঁৰ প্ৰতি সঁচাকৈয়ে ব্যগ্ৰ (concern) সেই বিষয়ে অনুভৱ কৰিবলৈ দিয়ক। ই ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ মনত আপোনাৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা ও ভালপোৱা জাগৰিত কৰি তুলিব।

শ্ৰেণীকক্ষত শিক্ষকে আত্মবিশ্বাস বজাই ৰখাটো খুবেই প্ৰয়োজন। সেয়ে শ্ৰেণীকক্ষত সোমোৱাৰ পৰা ওলাই অহাৰ সময়লৈকে কৰিব লগা কামবোৰৰ আঁচনি তৈয়াৰেৰে মানসিক ভাবে প্ৰস্তুত হোৱা উচিত। নিৰ্দ্ধাৰিত সময়ৰ বাহিৰেও অতিৰিক্ত সময়বোৰ কেনেদৰে ব্যৱহাৰ কৰিব তাৰ যদি সুপৰিকল্পনা আগতিয়াকৈ কৰি থয়, কামবোৰ নিয়াৰিকৈ সম্পাদন কৰিব পৰা যায়। এনে পৰিকল্পনাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মনত বিৰক্তি নানে আৰু সকলোৰে মনোযোগ আদায় কৰাত সহজ হয়।

সৰহ সংখ্যক শিক্ষকে পাঠদান তথা পাঠৰ লগত সম্বন্ধিত কৰণীয়খিনি কৰিলেই তেওঁলোকৰ কৰ্তব্য শেষ হোৱা বুলি ভাবে। সেয়ে শ্ৰেণীকক্ষত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে কি কৰিছে তালৈ ভ্ৰূক্ষেপ নকৰি তেওঁৰ বাবে নিৰ্দ্ধাৰিত সময়খিনিত কেৱল নিজৰ কথাখিনি কৈ ওলায় অহা দেখা যায়। এনে শিক্ষক সকলে শ্ৰেণী পৰিচালনা (Class room management)ৰ যিবোৰ কৌশৰ প্ৰয়োজন সেইবোৰ আয়ত্ত্ব কৰাৰ বাবে সচেতন হোৱা দেখা নাযায়। ফলত ফলপ্ৰসূ শিক্ষাদানত (Effective teaching) প্ৰায়ে বেমেজালিৰ সৃষ্টি হয়। মনত ৰখা উচিত শ্ৰেণীকক্ষ পৰিচালনা আৰু অনুশাসন দুয়োটা কিন্তু একে নহয়। সুন্দৰ ভাবে শ্ৰেণী পৰিচালনা কৰিব পৰাটো একো একোজন শিক্ষকৰ ব্যক্তিগত সামৰ্থ্যৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে।

সেয়ে শিক্ষক শ্ৰেণীয়ে সু-ব্যক্তিত্ব গঢ়ি তোলাত অহৰহ প্ৰচেষ্টা কৰি যোৱা উচিত। সু-ব্যক্তিত্বৰ প্ৰভাবে শ্ৰেণীকক্ষৰ যিকোনো পৰিস্থিতি নিয়ন্ত্ৰণত সহায় কৰে। গহীন গম্ভীৰ খোজ কাটল, সুমধুৰ কণ্ঠ, মাৰ্জিত পোছাক, আকৰ্ষণীয় প্ৰকাশভঙ্গী, হাঁহিমুখীয়া উপস্থিত বুদ্ধি আদি গুণবোৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সদায়ে আকৰ্ষিত কৰে। সু-সংহত (Well Integrated) ব্যক্তিত্বসম্পন্ন শিক্ষক সদায়ে শ্ৰদ্ধাৰ পাত্ৰ।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ আপোনাৰ প্ৰতি দৃষ্টিভঙ্গী (বিশেষকৈ শ্ৰেণী কক্ষত) কেনে সেই বিষয়ে বুজ ল'বলৈ মনে-প্ৰাণে চেষ্টা কৰক। আপোনাৰ শিক্ষনৰ (teaching) বিষয়ে feed back লওঁক আৰু কেনেধৰণৰ সহায় বা উপায়ে তেওঁলোকক বেচি উপকৃত কৰিব বুলি ধাৰণা হয় সেই বিষয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ লগত মুকলি ভাবে আলোচনা কৰক। গঠনাত্মক সমালোচনাই আপোনাৰ শিক্ষণৰ

উন্নীতকৰণত কিমান প্ৰয়োজন অনুভৱ কৰিবলৈ সুবিধা দিয়ক। আবেগৰ বশবৰ্ত্তী হৈ কোনোধৰণৰ সমালোচনাত উত্তেজিত নহৈ বিশ্লেষণ (self analysis) কৰিবলৈ শিকক।

পাঠদানৰ সময়খিনিত আপুনি শ্ৰেণীকক্ষৰ ইফালৰ পৰা সিফাললৈ ধীৰে ধীৰে খোজকাঢ়ি পাঠৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱাৰ লগতে শিক্ষাৰ্থীসকলক প্ৰশ্ন কৰক আৰু তেওঁলোককো প্ৰশ্ন কৰাৰ সুযোগ দিয়ক। ই দুয়োপক্ষক শাৰীৰিক আৰু মানসিক বাবে ওচৰ চপাই অনাত সহায় কৰে। চকীত বহি নতুবা চকীৰ কাষতে থিয় হৈ পাঠদান কৰাৰ পৰা বিৰত থাকক। যিকেনো পৰিস্থিতিতে আপোনাসবৰ মাজত এখন কৃত্ৰিম বেৰ আঁৰি দিবলৈ চেষ্টা নকৰাই ভাল। পাঠদানৰ সময়ত শিক্ষাৰ্থী সকলৰ লগত চকুৰ সম্পৰ্ক (Eye contact) বজাই ৰখাটো অতি প্ৰয়োজন। মূৰ [illegible] কৰি, উকা বেৰখন নাইবা খিড়িকিৰে বাহিৰলৈ চাই পাঠদান কৰা অনুচিত [illegible] গঢ়গতি (Posture) ৰে আপোনাৰ যে আত্মবিশ্বাস কম সেই কথা সূচায়। আকৌ চকুৰ সম্পৰ্কৰ সহায়েৰে আপুনি বুজি লোৱাত সহজ হ'ব আপোনাৰ পাঠদান মনোগ্ৰাহী হৈছে নে নাই। তদুপৰি আপোনাৰ চকুত ধূলি দি যে, একো কাম কৰিব পৰা নাযায় সেই কথাৰ উপলব্ধিয়ে শিক্ষাৰ্থী সকলক শ্ৰেণীকক্ষৰ যিকোনো অগ্ৰহনীয় আচৰণৰ পৰা বিৰত ৰাখে।

শিক্ষকৰ কথনভঙ্গীয়ে শিক্ষাৰ্থীসকলৰ ওপৰত যথেষ্ট প্ৰভাব পেলোৱা দেখা যায়। স্পষ্ট, শুদ্ধ উচ্চাৰণৰ প্ৰয়োগেৰে শব্দ নতুবা বাক্যবোৰৰ মাজত সৰু গেপ্ এটা ৰাখি পাঠদান কাৰ্যত আগবাঢ়ি যাব লাগে। খুউব খৰকৈ নতুবা খুউব ধীৰ গতিৰে যোৱা উচিত নহয়। যেনেদৰে তাল, মান, লয় ৰাখি গীত গোৱা হয় ঠিক তেনেদৰে মাতৰ সাল-সলনি (modolation of voice) কৰি য'ত যেনেদৰে শব্দবোৰ প্ৰয়োগ কৰিব লাগে ঠিক তেনেদৰে প্ৰয়োগ কৰি সাৱলীল গতিৰে আগবাঢ়ি যোৱা উচিত। অধিক নাটকীয় নতুবা অতিৰিক্ত অংগ পৰিচালনাৰে পাঠ উপস্থাপন কৰিবলৈ যোৱা অনুচিত, কোনো ধৰণৰ 'মুদ্ৰাদোষ' (যেনে - চ'কৰে ঘেলা, চকু সঘনে পিৰিকিয়াই থকা O.K, Are you clear আদি শব্দ বা বাক্যবোৰৰ মাত্ৰাধিক প্ৰয়োগ, অন্যান্য) থাকিলে সততে সেই দোষবোৰ এৰাই চলিবলৈ যত্নপৰ হোৱা উচিত। এনেধৰণৰ শিক্ষকৰ মুদ্ৰাদোষে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মনটো মূল পাঠৰ পৰা আঁতৰাই ৰাখে।

শিক্ষাৰ্থীসকলৰ শ্ৰেণীকক্ষত মুকলিভাবে চিন্তা প্ৰকাশৰ (Openess of idea) পৰিবেশ ৰচনা কৰিবলৈ নিজস্ব মতামত দিয়াৰ সুবিধা দিয়ক। বিষয়বস্তুৰ ওপৰত মুকলি চিন্তা, আলোচনা, যুক্তি প্ৰদৰ্শন, মৌখিক প্ৰশ্ন উত্তৰৰ জৰিয়তে মৌলিক চিন্তাৰ বীজ শিক্ষাৰ্থীসকলৰ মাজত ৰোপন কৰিব পৰা যায়। তেওঁলোকৰ মতামতক সন্মান সহকাৰে কিমান দূৰ গ্ৰহণযোগ্য অথবা অগ্ৰহণযোগ্য সেই বিষয়ে আলোচনা কৰা ফলপ্ৰসূ শিক্ষণৰ এক বৈশিষ্ট্য। ভুল বা অদ্ভুত মতামত শুনিলেও ঠাট্টা মস্কৰা পৰিহাৰ কৰি তাৰ পৰিবৰ্তে সহানুভূতিৰে তেওঁৰ কোনখিনিত বুজাত ভুল হৈছে সহজ সৰল ভাষাত বিশ্লেষণ কৰি দেখুৱা উচিত।

শ্ৰেণীকক্ষত পাঠদান কাৰ্য্য সুকলমে সমাপণ কৰা কাৰ্য্য আটাইতকৈ বেছি নিৰ্ভৰ কৰে শিক্ষাৰ্থীৰ অভিপ্ৰায়ৰ (aspect of motivation) ওপৰত। যিমানেই শিক্ষাৰ্থীৰ জনাৰ কৌতুহল বেছি হয়, সিমানেই শিক্ষাগ্ৰহণ কাৰ্য্য দ্ৰুততৰ হৈ উঠে। মনঃস্তাত্বিক (Psychological techniques) আৰু যৌক্তিক কৌশল (Logical technique) ৰ সফল প্ৰয়োগে পাঠৰ প্ৰতি আগ্ৰহ সৃষ্টি কৰে। তেওঁলোকে জনা দুই এটা সৰুসুৰা প্ৰশ্নৰ আকৰ্ষণীয় উপস্থাপণেৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ নতুন পাঠৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ কৰিব পাৰে। এনে প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণাই তেওঁলোকক পাঠৰ প্ৰতি কৌতুহলী কৰি তোলাৰ লগতে সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণৰ পথ সুচল কৰে। নিৰস বা আমনি লগা বিষয় একোটাও আকৰ্ষণীয় উপস্থাপনৰ সৰল ভাষাৰে ব্যাখ্যা, বাস্তৱ উদাহৰণ তথা পোনপটীয়া প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণাৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰিব পৰা যায়। তদুপৰি পাঠদানৰ সময়ত পঠনীয় বিষয়বস্তু সমূহ (teaching point) বাছি উলিয়াই গুৰুত্ব সহকাৰে উপস্থাপন, আৰোহণ-অৱৰোহন আদি পদ্ধতিৰ অৱলম্বন, শিক্ষণৰ নীতি (Principles of teaching) বোৰৰ সুপ্ৰয়োগেৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক অভিপ্ৰেত কৰিব পাৰে।

মুঠৰ ওপৰত শ্ৰেণীকক্ষত শিক্ষাদান কৰা কাৰ্য যে সহজ নহয় ই সহজে অনুমেয়। যিহেতু শিক্ষাদান এক প্ৰকাৰৰ কলা সেয়ে যিসকল ব্যক্তিৰ উক্ত কলা সম্পৰ্কীয় পূৰ্ণজ্ঞান নতুবা অভিজ্ঞতা নাথাকে সেইসকলৰ বাবে শ্ৰেণীকক্ষত শিক্ষাদান এক প্ৰত্যাহ্বান স্বৰূপ হৈ পৰে। বহুতো শিক্ষাবিদে শিক্ষাদান কাৰ্যক এহাতে কলা আনহাতে বিজ্ঞান বুলি অভিহিত কৰিছে। silverman ৰ ভাষাত "To be sure teaching like the practice of medicine." ●

বর্তমান যুবসমাজের অস্থিরতার পরিপ্রেক্ষিতে-রবীন্দ্রস্মরণ

দীপালী রায়
অধ্যাপিকা (বাংলা বিভাগ)
দুলীয়াজান কলেজ

আজ সমগ্র পৃথিবী নানা সমস্যায় জর্জরিত। বিশ্বায়ন, অর্থনৈতিক বিপর্যয়, সামাজিক অবক্ষয়, উগ্রবাদ, খুন-জখম, বোমা-বিস্ফোরণ প্রতিদিন সংবাদ মাধ্যমের দ্বারা আমরা অবগত। এ-সমস্ত খবর আমাদের মনটাকে বিহ্বল করে দেয়। এর শেষ কোথায় ? আমরা আমাদের নতুন প্রজন্মকে কি দিয়ে যাব ? এর থেকে উত্তরণের কি কোন পথ নেই ? নানান প্রশ্নের উত্তর খুঁজতে গিয়ে আশ্রয় নিতে হয়েছে মহান মনীষী রবীন্দ্রনাথের সাহিত্য এবং দর্শণে। রবীন্দ্রনাথ বিখ্যাত কবি হলেও তাঁর সাহিত্য পর্যালোচনা করলে আমরা দেখতে পাই তিনি একজন সমাজ সেবকও বটে। তাঁর কবিতা, প্রবন্ধ, উপন্যাস, গল্প সাহিত্যের নানা দিকে তিনি তাঁর সমসাময়িক কালের নানা সমস্যা তুলে ধরেছেন। রবীন্দ্রনাথ তাঁর সমসাময়িককালে, দেশের নানা সমস্যা দেখেছেন, বঙ্গভঙ্গ-আন্দোলন, স্বদেশী-আন্দোলন, বিশ্বযুদ্ধ, জাত-পাত নিয়ে বিভেদ, দেশের এই অস্থির পরিস্থিতি থেকে তিনি মুখ ফিরিয়ে রাখেন নি। তাঁর সাহিত্যে এই সমস্যা নিয়ে তিনি আলোচনা করেছেন। তিনি ছিলেন মানবতাবাদী কবি। শুধুমাত্র নিজের দেশের গন্ডীর মধ্যে সীমাবদ্ধ না থেকে, বর্হিবিশ্বে সমগ্র মানবের জন্য তিনি তাঁর আদর্শ লিপিবদ্ধ করে গেছেন।

বর্তমান সমাজের অস্থির পরিস্থিতিতে যুবসমাজ দিশেহারা, কোন পথ দিয়ে তারা হাঁটবে, তাদের সামনে সঠিক কোন পথ নেই। অন্ধের মত হাতড়ে

বেড়াচ্ছে তাদের সঠিক পথ। রবীন্দ্রনাথ তাঁর সমসাময়িক যুগের অন্যায় অত্যাচার-অবিচারের বিরুদ্ধে, ভগবানের কাছে বিচার চেয়েছেন-তাঁর প্রশ্ন কবিতায়। তিনি বলেছেন -

ভগবান, তুমি যুগে যুগে দূত পাঠায়েছ বারে বারে
দয়াহীন সংসারে-
তারা বলে গেল 'ক্ষমা করো সবে', বলে গেল ভালোবাস
অন্তর হতে বিদ্বেষবিষ নাশো'।
বরণীয় তারা, স্মরণীয় তারা, তবুও বাহির-দ্বারে
আজি দুর্দিনে ফিরানু তাদের ব্যর্থ নমস্কারে॥
আজি যে দেখেছি গোপন হিংসা কপট রাত্রি-ছায়ে
হেনেছে নিঃসহায়ে।
আমি যে দেখেছি-প্রতিকারহীন শক্তের অপরাধে
বিচারের বাণী নীরবে নিভৃত কাঁদে।
আমি যে দেখেনু তরুণ বালক উন্মাদ হয়ে ছুটে
কী যন্ত্রণায় মরেছে পাথরে নিস্ফল মাথা কুটে॥
কণ্ঠ আমার রুদ্ধ আজিকে বাঁশি সংগিতহারা,
অমাবস্যার কারা
লুপ্ত করেছে আমার ভুবন দুঃস্বপনের তলে।
তাই তো তোমায় শুধাই অশ্রুজলে-
যাহার তোমার বিষাইছে বায়ু। নিভাইছে তব আলো,
তুমি কি তাদের ক্ষমা করিয়াছ, তুমি কি বেসেছ ভালো ?
('প্রশ্ন'-পৃষ্ঠা-৬৩৯)

মহানব্যক্তিরা বারে বারে পৃথিবীতে জন্মগ্রহণ করেছেন, নিঃস্বার্থ ভালোবাসা দিয়ে, অশুভ শক্তিকে জয় করতে চেয়েছেন। কবি বলছেন - 'আজি দুর্দিনে ফিরানু তাদের ব্যর্থ নমস্কারে।' মহামানবের প্রেমের বাণীও যেন অশুভ শক্তিকে ব্যর্থ করে দিতে পারছে না। সাম্রাজ্যবাদী দেশের অন্যায়-অত্যাচার-অবিচার নিশ্চিহ্ন করে দিচ্ছে দুর্বল দেশগুলিকে। আফ্রিকার জণগণকে 'দাস' করে নিয়ে যায় নিজের দেশে। কবি প্রতিবাদ করে বলছেন -

উদ্‌ভ্রান্ত সেই আদিম যুগে
স্রষ্টা যখন নিজের প্রতি অসন্তোষে
নতুন সৃষ্টিকে বা রবার করছিলেন বিধ্বস্ত,
তাঁর সেই অধৈর্যে ঘন-ঘন মাথা নাড়ার দিনে
রুদ্র সমুদ্রের বাহু
প্রাচী ধরিত্রীর বুকের থেকে
ছিনিয়ে নিয়ে গেল তোমাকে, আফ্রিকা-
বাঁধলে তোমাকে বনস্পতির নিবিড় পাহারায়
কৃপণ আলোর অন্তঃপুরে।
সেখানে নিভৃত অবকাশে তুমি
সংগ্রহ করছিলে দুর্গমের রহস্য,
চিনছিলে জলস্থল-আকাশের দুর্বোধ সংকেত,
প্রকৃতির দৃষ্টি অতীত জাদু
মন্ত্র জাগাচ্ছিল তোমার চেতনাতীত মনে।
হায় ছায়াবৃতা,
কালো ঘোমটার নীচে
অপরিচিত ছিল তোমার মানবরূপ
উপেক্ষার আবিল দৃষ্টিতে।
এল ওরা লোহার হাতাকড়ি নিয়ে,
নখ যাদের তীক্ষ্ণ তোমার নেকড়ের চেয়ে,
এল মানুষ-ধরার দল
গর্বে যারা অন্ধ তোমার সূর্যহারা অরণ্যের চেয়ে,
সভ্যের বর্বর লোভ
নগ্ন করল আপন নির্লজ্জ অমানুষতা।
তোমার ভাষাহীন ক্রন্দনে বাস্পাকুল অরণ্যপথে
পংকিল হল ধূলি তোমার রক্তে অশ্রুতে মিশে,
দস্যু-পায়ের কাঁটা-মারা জুতোর তলায়
বীভৎস কাদার পিন্ড
চিরচিহ্ন দিয়ে গেল তোমার অপমানিত ইতিহাস॥

আজ যখন পশ্চিম দিগন্তে
প্রদোষকাল ঝঞ্ঝাবাতাসে রুদ্ধশ্বাস,
এখন গুপ্ত গহ্বর থেকে পশুরা বেরিয়ে এল-
অশুভ ধ্বনিতে ঘোষণা করল দিনের অন্তিমকাল,
এসো যুগান্তের কবি,
আসন্ন সন্যার শেষ রশ্মিপাতে
দাঁড়াও ওই মানহারা মানবীর দ্বারে
বলো ক্ষমা 'করো'-
হিংস্র প্রলাপের মধ্যে
সেই হোক তোমার সভ্যতার শেষ পূণ্যবাণী॥

(কবিতা-আফ্রিকা। কাব্যগ্রন্থ-সঞ্চয়িতা ৭২৩ পৃঃ)

কবির মতে-দুর্বলের প্রতি অবিচার কিংবা অত্যাচারকে 'সভ্যতা' বা সভ্যজাতি বলে জাহির করা নয়, 'ক্ষমা করো' - শব্দটির মধ্যে সভ্যতার শেষ পূণ্যবাণী অমর হয়ে থাকুক।

'কালান্তর' গ্রন্থে 'বৃহত্তর ভারত' প্রবন্ধে কবি বলেছেন - "আমাদের শাস্ত্রে বারবার বলেছে, যিনি নিজের মধ্যে সর্বভূততে এবং সর্বভূতের মধ্যে নিজেকে জানেন তিনিই সত্যকে জানেন। অর্থাৎ অহংসীমার মধ্যে আত্মার নিরুদ্ধ অবস্থা আত্মার সত্য অবস্থা নয়।" (পৃষ্ঠ - ৩০৩)

'অহংভাব' একটি জাতির বিনাশের মূল কারণে। সত্যকে জানার মধ্যে মানুষের মুক্তি। কবি পৃথিবীর সমগ্র জাতিকে আহ্বান করে বলেছেন - "অহংকে যে মানুষ পরম ও চরম সত্য বলে জানে সেই বিনাশ পায়। সকল দুঃখ সকল পাপের মূল এই অহমিকায়। বিশ্বের প্রতি মৈত্রী ভাবনাতেই এই অহংভাব লুপ্ত হয় - এই সত্যটি আত্মার আলোক। এই আলোকদীপ্তি ভারতবর্ষ নিজের মধ্যে বদ্ধ রাখতে পারেনি। এই আলোকের আভাতেই ভারত আপন ভূখণ্ড সীমার বাইরে আপনাকে প্রকাশ করেছিল। সুতরাং এইটিই হচ্ছে ভারতের সত্য পরিচয়।" (বৃহত্তর ভারত, পৃঃ ৩০৪)

মানবতাবাদী কবি একসময় ব্যক্তিগত এবং রাষ্ট্রনৈতিক কারণে সমাজ থেকে মুখ ঘুরিয়ে নিয়েছিলেন, আশ্রয় নিয়েছিলেন আধ্যাত্মজগতে তারই ফলস্বরূপ আমরা পেয়েছি কবির রচিত গ্রন্থ গীতাঞ্জলী, গীতালী, গীতিমাল্য'। কিন্তু

মানবতাবাদী কবি বেশিদিন আধ্যাত্মজগতে নিজেকে বদ্ধ করে রাখতে পারলেন না। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধের মানুষের জীবনে নিয়ে এসেছে কালোছায়া। দুর্বল জাতির প্রতি অন্যায়-অত্যাচার-অবিচার কবির দৃষ্টিকে ফিরিয়ে আনল বাস্তব পৃথিবীতে। 'মহাযুদ্ধের পটভূমিকাকে' কেন্দ্র করে কবি রচনা করলেন 'বলাকা' কাব্য -

ওরে ভাই, কার নিন্দা কর তুমি। মাথা করো নত।
এ আমার এ তোমার পাপ।
বিধাতার বক্ষে এই তাপ
বহু যুগ হতে জমি বায়ুকোণে আজিকে ঘনায়,
ভীরুর ভীরুতাপুঞ্জ প্রবলের উদ্ধত অন্যায়,
লোভীর নিষ্ঠুর লোভ,
বঞ্চিতের নিত্য চিত্তক্ষোভ,
জাতি-অভিমান,
মানবের অধিষ্ঠাত্রী দেবতার বহু অসন্মান,
বিধাতার বক্ষ আজি বিদারিয়া-
ঝটিকার দীর্ঘশ্বাসে জলে স্থলে বেড়ায় ফিরিয়া।

(বলাকা, কাব্যগ্রন্থ)

কবি বলেছেন বিশ্বযুদ্ধের জন্য অন্যায়কারী অন্যায় সৈহ্যকারী সকলেই সমান দোষী। কবি বিশ্বযুদ্ধকে আহ্বান করেছেন, কারণ তাঁর মতে অমঙ্গেল মধ্য দিয়ে আসবে শান্তি।

তার পরে দাঁড়াও সন্মুখে,
বলো অকম্পিত বুকে-
তোরে নাহি করি ভয়
এ সংসারে প্রতিদিন তোরে করিয়াছি জয়।
তোর চেয়ে আমি সত্য, এ বিশ্বাসে প্রাণ দিব, দেখ্।
শান্তি সত্য, শিব সত্য, সত্য সেই চিরন্তন এক।

(বলাকা, কাব্যগ্রন্থ)

অমঙ্গলকে ধ্বংস করে, মঙ্গলকে প্রতিষ্ঠা করতে গিয়ে যদি মৃত্যুকে বরণ করতে হয়, তাতেও দ্বিধাবোধ করবেন না।

রবীন্দ্রনাথের মূল ভাবই ছিল বিশ্বমানবতাবোধের ভেতর দিয়ে সত্যের আলোককে প্রতিষ্ঠা করা। তিনি বলেছেন - "পাশ্চাত্য অলংকার মতে মহাকাব্য যুদ্ধমূলক। মহাভারতের আখ্যানভাগেরও অধিকাংশ যুদ্ধবর্ণনার দ্বারা অধিকৃত কিন্তু যুদ্ধেই তার পরিণাম নয়। নষ্ট ঐশ্বর্যকে রক্তসমুদ্র থেকে উদ্ধার করে পান্ডবের হিংস্র উল্লাস চরমরূপে এতে বর্ণিত হয়নি। এতে দেখা যায়, জিত সম্পদকে কুরুক্ষেত্রের চিতা-ভস্মের কাছে পরিত্যাগ করে বিজয়ী পান্ডব বিপুল বৈরাগ্যের পথে শান্তিলোকের অভিমুখে প্রয়াণ করলেন-এ কাব্যের এই চরম নির্দেশ সকল কালে সকল মানবের প্রতি।" (কালান্তর আরোগ্য - পৃঃ ৪০৬)

আরোগ্য প্রবন্ধে কবি বলেছেন "এই প্রথম আশ্রমে (শান্তিনিকেতনে তিনি সাতই পৌষের উৎসবে) অংশগ্রহণ করতে পারেননি, বার্ধক্য এবং অসুস্থ অবস্থায় তিনি মানবের উদ্দেশে রেখে গিয়েছেন তাঁর বাণী-মানবসত্যের শেষ বাণী আমাদের দেশে উচ্চারিত হয়েছে, আমি আজ কেবল তারই প্রতুচ্চারণ করে বিদায় গ্রহণ করি।"

সেই পুরাতন কালে ইতিহাস যবে
সংবাদে ছিল না মুখরিত
নিস্তব্ধ খ্যাতির যুগে-
আজিকার এইমতো প্রাণযাত্রা কল্লোলিত প্রাতে
যাঁরা যাত্রা করেছেন
মরণশংকিল পথে
অকৃতার্থ হন নাই তাঁরা-
মিশিয়া আছেন সেই দেহাতীত মহাপ্রাণ মাঝে
শক্তি জোগাইছে যাহা অগোচরে চিরমানবেরে-
তাঁহাদের করুণার স্পর্শ লভিতেছি
আজি এই প্রভাত-আলোকে,
তাঁহাদের করি নমস্কার॥

(উদয়ণ। শান্তিনিকেতন ১২ ডিসেম্বর ১৯৪০)

কবি সেই মহামানবদের স্মরণ করেছেন যাঁরা মৃত্যুর মাঝে তাঁদের

চিরকীর্তি রেখে গেছেন, যা নাকি আজও অদৃশ্যলোক থেকে মানুষকে শক্তি দান করে যাচ্ছে। সমগ্র জীবন কবি উপনিষদের বাণীর দ্বারা প্রভাবান্বিত হয়েছেন। তাঁর সাহিত্যে উপনিষদের কয়েকটি শ্লোক লিপিবদ্ধ করেছেন।

"যস্মিণ সর্বাণি ভূতান্যৌত্মেবাভূদ্বিজানতঃ।
তত্র কো মোহঃ কঃ শোক একত্বনুপশ্যতেঃ॥"

'যিনি' সর্বভূতকে আত্মার মধ্যেই অবস্থিত দেখেন, সর্বভূতে আত্মাকে দেখেন, তিনি এই হেতু (এই জাতীয় উপলব্ধির ফলে) আর কাহাকেও ঘৃণা করেন না। যে সময়ে সর্বভূত সেই জ্ঞনী ব্যক্তির আত্মারই হইয়া যায়, তখন একত্বদর্শনকারী সেই ব্যক্তির শোকই বা কি ?

রবীন্দ্রনাথ উপনিষদের বাণীর মধ্যে খুঁজে পেয়েছিলেন মানুষের মুক্তির সন্ধান। উশৃঙ্খলতা, অস্থিরতা, ধৈর্য্য হারিয়ে পথভ্রষ্ট হলে কখনও শান্তি কিংবা সঠিক পথ খুঁজে পাওয়া যায় না। রবীন্দ্রনাথ তাঁর সময়ে ভাঙাগড়া নানা বিপর্যয় দেখেছিলেন। এসকল সমস্যার সমাধান খুঁজেছিলেন প্রাচ্যের ঐতিহ্যের মধ্যে। আজ এই অস্থির সমাজে, রবীন্দ্রনাথ প্রদর্শিত পথ অনুসরণ করলে আমরা কি কোন সমস্যা সমাধানের পথ খুঁজে পাব না ? ●

সহায়ক গ্রন্থপঞ্জী ঃ

১। বাংলা সাহিত্যের সম্পূর্ণ ইতিবৃত্ত - শ্রীঅসিতকুমার বন্দ্যোপাধ্যায়
২। সঞ্চয়িতা-রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর
৩। বলাকা-রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর
৪। কালান্তর-রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর
৫। রবীন্দ্রনাথের বলাকা-বারীন্দ্র বসু
৬। রবীন্দ্রকাব্য প্রবাহ-প্রমথনাথ বিশী
৭। উপনিষদের পটভূমিকায় রবীন্দ্রমানস-শশীভূষণ দাশগুপ্ত

আপুনি আপোনাৰ প্ৰেতাত্মা প্ৰত্যক্ষ কৰিব বিচাৰে নেকি ?

'ভূত' - একৈশ শতিকাৰ এক কলংকিত অন্ধবিশ্বাস

জ্যোতিপ্ৰসাদ চেতিয়া

একৈশ শতিকাটো আমি তথ্য প্ৰযুক্তিৰ যুগ বুলি অভিহিত কৰিছোঁ। বিজ্ঞান, প্ৰযুক্তিবিদ্যা, প্ৰচাৰ আৰু যোগাযোগ এই কেইটাই এই শতিকাত ইমান উচ্চ পৰ্যায় পাইছে যে প্ৰকৃতিৰ যিবোৰ গূঢ়াৰ্থ মানুহে যুগ যুগ ধৰি বুজিব নোৱাৰিছিল, সেই গূঢ়াৰ্থৰ তত্ত্ব আৱিষ্কাৰ কৰি সকলোৰে বাবে সহজ উপলব্ধ কৰি তুলিছে আৰু পৃথিৱীৰ চুকে-কোণে ইয়াক মানৱৰ কল্যাণৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰি সাফল্যৰ এক উচ্চ আসনত অৱতীৰ্ণ হৈছে। কিন্তু অতি পৰিতাপৰ বিষয় এই যে বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিৰ সাধকসকলৰ বিপৰীতে পৃথিৱীৰ আন এচাম লোক আছে যিসকলে কৌটীকলীয়া ধ্যান-ধাৰণা কিছুমান সাৱটি ধৰি সমাজখনক যুগৰ লগত আগবঢ়াই নিয়াত হেঙাৰ হৈ থাকিবলৈকে ভাল পায়। সেইসকলে নিজৰ লগতে সমাজখনৰো যথেষ্ট ক্ষতি কৰে। তেওঁলোকে পৃথিৱীত সংঘটিত ঘটনা প্ৰবাহবোৰৰ কোনো খেয়াল নাৰাখে আৰু বিজ্ঞানৰ অৱদানবোৰৰ বিষয়ে উপহাসমূলক দৃষ্টিভঙ্গী দাঙি ধৰি নিজে এক পুতৌজনক অৱস্থাত অৱতীৰ্ণ হয়।

যোৱা, ২০০৬ চনটো অসমৰ এক কলংকৃত বছৰ ৰূপে বিজ্ঞানৰ ইতিহাসত লিপিবদ্ধ হৈ থাকিব। সেই বছৰত ডাইনী বা ভূত পোহা লোক বুলি অসমত কেইবাগৰাকী লোকক নিধন কৰা হৈছিল। এই লোকসকলক ইমান নিষ্ঠুৰভাবে হত্যা কৰা হৈছিল যে সেই দৃশ্য দেখা কোনো লোকে ইয়াক গুহাবাসী আদিম মানবৰ বৰ্বৰতাতকৈ অধিক বুলি ক'বলৈ কুণ্ঠাবোধ নকৰিব। ধিক ! কুসংস্কাৰৰ

আৱৰণেৰে আবৃত সেই একবিংশ শতিকাৰ মানব সমাজ। তেওঁলোকে বাৰু প্ৰায় এশ বছৰৰ আগৰ (বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিতে) শ্ৰীলংকাৰ বৈজ্ঞানিক ড০ কোভুৰ সেই প্ৰত্যাহ্বানৰ কথা জাননে ? তেওঁৰ জীৱিত কালত কোনেও সেই প্ৰত্যাহ্বান গ্ৰহণ কৰিবলৈ সাহস গোটাব নোৱাৰিলে। এতিয়া তেওঁৰ মৃত্যুৰ পাছতো সেই প্ৰত্যাহ্বান তেওঁৰ সুযোগ্য পুত্ৰ বিজ্ঞানী ড০ আব্ৰাহান কোভুৰে বাহাল ৰাখিছে – "যদি কোনোবাই কোনো চল চাতুৰীৰ সহায় নোলোৱাকৈ অলৌকিক কিবা দেখুৱাব পাৰে তেন্তে তেওঁক আঢ়ৈ লাখ ডলাৰেৰে পুৰস্কৃত কৰা হ'ব।"

আমাৰ বিশ্বাস ড০ কোভুৰ এই প্ৰত্যাহ্বান কোনেও গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিব। অথচ আমি মনৰ পৰা ভূত প্ৰেত, আত্মা-প্ৰেতাত্মা আদি অলৌকিক ধ্যান-ধাৰণাবোৰ দলি[illegible]িব নোৱাৰি এক কুসংস্কাৰত নিমজ্জিত হৈ বেজ-জ্ঞানীৰ কাষ চাপি বহু বি[illegible] (কেতিয়াবা মৃত্যু পৰ্যন্ত) চপাই লওঁ। আমাৰ যুক্তি – "মই নিজ চকুৰে দেখিছো আমুকে দেখা, আমুকৰ তামুক হোৱাটো মিছা কথা নেকি ? সেইবোৰৰ বিষয়ে বিজ্ঞানে একো নকয় কিয় ? মাত্ৰ এইবোৰ কাৰোবাৰ চল-চাতুৰী বা ভ্ৰম বুলি ক'লেই আমি মানিমনে ?"

কথাটো সত্য। বিজ্ঞানেও সকলো কথা পুংখানুপুংখ ভাবে আলোচনা নকৰাকৈ সত্য বুলি মানি নলয়। তেন্তে সাধাৰণ মানুহ হৈ আমি কিয় মানি লম ? কিন্তু এইটো কথাও সত্য নহয় যে কেতিয়াবা কাৰোবাৰ গাত ভূত লম্ভা, কাৰোবাৰ ঘৰত বিৰা মেলা, কাৰোবাৰ গাত গোঁসানী লম্ভা, দেউ উঠা আদি ঘটনাবোৰ বিশ্লেষণ নকৰাকৈ বিজ্ঞান বা বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিভাবাপন্ন লোকসকল হাত সাৱটি বহি আছে। তেওঁলোকে বহু আগতেই বহুতো পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা কৰি বহু সিদ্ধান্ত লৈ থৈছে। এতিয়াও, তেনে পৰীক্ষা পৃথিৱীৰ চুকে-কোণে অহৰহ চলি আছে। আমি মাত্ৰ এইবোৰ কথা নাজানো বা কেতিয়াবা শুনিলে বা পঢ়িলেও ভালদৰে অনুধাবন কৰিব নিবিচাৰো।

শ্ৰীলংকাৰ বৈজ্ঞানিক ড০ কোভুৰে কৈছিল - কোনো লোক যদি আঠছল্লিচ ঘন্টা চকুৰ পলক নমৰাকৈ থাকে তেন্তে তেওঁৰ দিঠকতে হঠাৎ এজন মানুহ বা অন্য কিবা দেখা পোৱাৰ দৰে দৃষ্টি ভ্ৰম হব পাৰে।

বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাৰ্দ্ধত চুইডেনৰ এদল বৈজ্ঞানিক ডাক্তৰে এগৰাকী মহিলাৰ সোঁকাণৰ এক ইঞ্চি তলত ইলেকট্ৰিক চক্ দি কৰা এক পৰীক্ষাত

মানুহ গৰাকীয়ে কৈ উঠিছিল - "হয় ডাক্তৰ, সঁচাকৈয়ে মই মোৰ ভূত দেখা পাইছো। মই এতিয়া আকাশলৈ উৰি আহিছো। আৰু মোৰ শৰীৰটো পৰীক্ষা টেবুলৰ ওপৰত শুই আছে। আহঃ কি মধুৰ! ই কি ? মোৰ শৰীৰটোৰ অংগবোৰও লৰচৰ কৰা মই প্ৰত্যক্ষ কৰিছোঁ। হয়, হয়, মই মোৰ প্ৰেতাত্মাটো দেখা পাইছো।" আমেৰিকা আৰু চীনৰ ডাক্তৰ কেইজনমানে ইয়াৰ পঞ্চাশ বছৰৰ আগতেই এনে পৰীক্ষা কৰা বুলি দাবী কৰে। তেন্তে বৈজ্ঞানিকসকলে দাবী কৰে যে, মানুহক নিজৰ প্ৰেতাত্মা প্ৰত্যক্ষ কৰোৱাব পৰাকৈ কৌশল বা প্ৰযুক্তি তেওঁলোকৰ ওচৰত আছে। ভূত বা প্ৰেতাত্মা প্ৰত্যক্ষ কৰাটো কোনো অলৌকিক ঘটনা নহয়, ই এক মানসিক ভ্ৰম মাত্ৰ।

নিজৰ প্ৰেতাত্মা প্ৰত্যক্ষ কৰোৱা এই সকল বৈজ্ঞানিকৰ কৌশল বা প্ৰযুক্তিৰ কথা আলোচনা কৰাৰ আগেয়ে মনোবিজ্ঞান আৰু সমাজ শাস্ত্ৰই মেণ্ডেলিফৰ বংশগতি তত্ত্বৰ সহায়ত কেনেকৈ ভূত-প্ৰেত সম্পৰ্কীয় ব্যাখ্যা আগবঢ়াবলৈ যত্ন কৰিছে তাকো এবাৰ আলোচনা কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আছে। আৰ্কিটাইপ (Architype) হৈছে বংশ গতি তত্ত্বৰ দ্বাৰা এক প্ৰজন্মৰ পৰা আন এক প্ৰজন্মলৈ গতি কৰা মনৰ কিছুমান ধাৰণা। কুকুৰাৰ পোৱালীক ঠেঙেৰে খুচৰি খাবলৈ মাকে শিকোৱাৰ প্ৰয়োজন নাই। ই ভ্ৰূণ অৱস্থাতেই বংশ গতি তত্ত্বৰ দ্বাৰা এই শিক্ষা লৈ আহিছে, গঁড়ৰ পোৱালীয়েও জন্মৰ পাছতেই মাকে, চেলেকি গাত ঘা লগাব বুলি মাকৰ ওচৰৰ পৰা আঁতৰি যায়। এই শিক্ষাও ই পূৰ্বপুৰুষৰ পৰাই আহৰণ কৰে। মানুহৰ পোৱালি মানুহ হোৱা, বান্দৰৰ পোৱালি বান্দৰ হোৱা আদি ঘটনাবোৰে এক প্ৰজন্মৰ পৰা আন এক প্ৰজন্মলৈ চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট সমূহ প্ৰবাহ হোৱাৰ কথাই বুজাইছে। আমাৰ দেহৰ কোষ সমূহত থকা ক্ৰম'জ'ম নামৰ আঁহজাতীয় পদাৰ্থবিধত থকা জিন্ নামৰ বিশেষ পদাৰ্থবিধে এই কাম কৰে। জিনে যেনেকৈ দৈহিক চৰিত্ৰ এক প্ৰজন্মৰ পৰা আন এক প্ৰজন্মলৈ কঢ়িয়াই নিয়ে ঠিক তেনেকৈ মানসিক চৰিত্ৰও কঢ়িয়াব। আদিম মানবৰ সেই ভয়, সেই উৎকণ্ঠা সেই বিশ্বাস (অন্ধবিশ্বাস) এটা যুগৰ পৰা আন এটা যুগলৈ জিনৰ দ্বাৰাই প্ৰবাহিত হৈ আমাৰ মনৰ (মগজুৰ) কোনো এক স্থানত সুপ্ত হৈ সংস্থাপিত হৈ আছে। ইয়েই আৰ্কিটাইপ। সাধাৰণ অৱস্থাত আৰ্কিটাইপবোৰ সুপ্ত অৱস্থাত থাকে কিন্তু কিছুমান ৰাগাত্মক স্মৃতি যেনে দুখ, বেদনা, ভয়, ৰোগ আদিৰ প্ৰভাৱত ই জাগ্ৰত হৈ আমাৰ দৃষ্টি ভ্ৰম ঘটাব পাৰে।

কোনো আত্মীয় বা বন্ধুৰ মৃত্যুৰ পাচত তেওঁৰ প্ৰেতাত্মাৰ উপস্থিত অনুভূতিৰ পৰিঘটনাটো ইয়াৰ সহায়ত ব্যাখ্যা দাঙি ধৰিব পৰা নাযাবনে ? জাতিস্মৰ বা পুনৰ জনমৰ কথা বিশ্বাস নকৰি তেনে পৰিঘটনাবোৰ (যদি সঁচাকৈয়ে সংঘটিত হৈছে) আৰ্কিটাইপৰ প্ৰভাৱ বুলি আমি ভাবিব নোৱাৰোনে ?

মনোবিজ্ঞানত মানসিক ভ্ৰম, দৃষ্টিভ্ৰম আদিৰ কাৰকবোৰৰ বিষয়ে বিতংভাৱে আলোচনা কৰিছে। তেওঁলোকৰ মতে মানুহৰ মন 'ইড' (id), ইগ' (ego) আৰু চুপাৰ ইগ'ৰ প্ৰবৃত্তিৰ যুদ্ধভূমি। ইড হ'ল মানুহৰ মনৰ পশু প্ৰবৃত্তিৰ বাহক। ই সদায় ইন্দ্ৰিয় সুখ সন্ধান কৰে। চুপাৰ ইগ' হ'ল আমাৰ সচেতনতা। আৰু ইগ'ই দুয়োটাৰ মাজত সমন্বয় ঘটাই বাহ্যিক বাস্তৱৰ লগত সংযোগ ৰাখে। আনহাতে আত্ম স্বী[illegible] মানুহৰ আন এটা সহজাত প্ৰবৃত্তি। যেতিয়া চেতন মনত আত্মস্বীকৃতিত বাধা পোৱাৰ তীব্ৰ সম্ভৱনা জাগ্ৰত হয় তেতিয়াই অৱচেতন মনে চেতন মনক দমন কৰিব ধৰে। মনোবিজ্ঞানী এড্‌লাৰে আগবঢ়োৱা সপোনৰ ব্যাখ্যাৰ সহায়ত আমি এই কথা ভালদৰে উপলব্ধি কৰিব পাৰিম যে মানুহে ভৱিষ্যতৰ প্ৰসংগতহে সপোন দেখে। সপোন হ'ল মানুহৰ টোপনিত (ৰেম অৱস্থাত) সংঘটিত কিছুমান মানসিক ক্ৰিয়া। বাস্তৱতো মানুহৰ মনে যেতিয়া আত্মস্বীকৃতিমূলক তীব্ৰ বাধাৰ সন্মুখীন হৈ পৰে তেতিয়াই তেওঁক অৱচেতন মনে কোনো দেব-দেৱীৰ অৱতাৰ ৰূপত (কালি লম্ভা, আই গোসানী লম্ভা, আদি) দাঙি ধৰি সেই আশংকাৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। ইয়াক আমি মনৰ যুদ্ধকালিন অৱস্থা (Combate situation) বুলি অভিহিত কৰিব পাৰো। মনৰ এই যুদ্ধকালিন অৱস্থাৰ কথা তলৰ উদাহৰণ দুটাৰ পৰা ভালদৰে বুজি পাব পাৰি –

পাপৰিয়ে (প্ৰকৃত নাম উহ্য কৰা হৈছে) হাইস্কুল শিক্ষান্ত পৰীক্ষাত দুটা বিষয়ত লেটাৰ লৈ প্ৰথম বিভাগত উত্তীৰ্ণ হৈ গুৱাহাটীৰ এখন নামী কলেজত নাম লগালে। তাইক ভাল ফলাফল দেখুৱাই অঞ্চলটোলৈ গৌৰৱ কঢ়িয়াই অনাৰ বাবে ওচৰ চুবুৰীয়া সকলোৱে সম্ভাষণ জনাইছিল। কিন্তু গুৱাহাটীত তাই পঢ়া-শুনাৰ পৰিবৰ্তে বাহিৰা কথাতহে ব্যস্ত হ'ল। পৰীক্ষা দিলে, একেবাৰে বেয়া হ'ল। দেউতাক খঙাল মানুহ। আনহাতে তাই কলেজৰ এজন লৰাক ভাল পাইছিল। এতিয়া পৰীক্ষাত বেয়া কৰিলে আগৰ সন্মান নাথাকিব। তাইৰ

প্ৰেমিকেও এৰি দিব পাৰে আৰু দেউতাকে খং কৰি মৰিয়াবও পাৰে। ওচৰ চুবুৰীয়াৰ আগত তাই নাক উলিয়াব নোৱাৰিব, গতিকে তাই আত্মস্বীকৃতিত বাধাৰ তীব্ৰ সংকটৰ সন্মুখীন হ'ল। তাইৰ স্বাভিমানে তাইক অস্থিৰ কৰি তুলিলে আৰু পৰীক্ষাৰ ফলাফল ঘোষণাৰ দিন যিমানে চাপি আহিব ধৰিলে তাইৰ অস্থিৰতা সিমান বাঢ়িব ধৰিলে আৰু এদিন সামান্য বেমাৰত ভুগি মুখেৰে কিবা কিবি বকিব ধৰিলে আৰু নিজকে আই গোসানী বুলি ঘোষণা কৰিলে।

আন এটা ঘটনা ঠিক এনেধৰণৰ, হলধৰ বায়নৰ (প্ৰকৃত নাম বেলেগ) নিজা মাটি নাই। চৰকাৰী মাটি এডোখৰত ঘৰ দুৱাৰ সাজি লৈছে। বংশ পৰিয়ালৰ আনসকলে ভাল ভাল চাকৰি, ব্যৱসায় আদি কৰে যদিও বায়নে তিনিটা ল'ৰা ছোৱালী আৰু ঘৈণীয়েকক দিন হাজিৰা কৰিহে পোহ পাল দিয়ে। এদিন গাঁৱৰ কেইটামান আঘাইটং ল'ৰাৰ লগত তেওঁ বহি থকা মাটি ডোখৰৰ সংক্ৰান্তত বায়নৰ কাজিয়া হ'ল। সেই ল'ৰা কেইটাই তেওঁক আৰু তেওঁৰ পৰিয়ালক মাৰি কাটি নৈত উটুৱাই দিয়াৰ ভাবুকি দি থাকিবলৈ ধৰিলে। পিচে এই ভাবুকিৰ মাজতে তেওঁ গাত এদিন দেউ লম্ভিলে আৰু অচেতন হৈ মানুহৰ ভূত ভৱিষ্যৎ বৰ্ণনা কৰিবলৈ ধৰিলে। ওচৰ-চুবুৰীয়াও তেওঁ গাত 'শিৱ' দেৱতা লম্ভিল বুলি তেওঁৰ ঘৰত এখন শিৱৰ থান পাতি পূজা কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁও সেই থানত শিৱ পূজা কৰে আৰু মাজে মাজে জঁক উঠি মানুহৰ ভৱিষ্যৎ ক'বলৈ ধৰিলে। এই ঘটনাটোৱে তেওঁৰ মনৰ যুদ্ধকালিন অৱস্থাৰ কথাই সূচোৱা নাইনে ? তেওঁ ভৱিষ্যতৰ আত্মস্বীকৃতিৰ বাবে অৱচেতন মনৰ প্ৰভাৱত এনে কাৰ্য কৰা নাইনে ? (যদিহে তেওঁ ঠগ বা প্ৰৱঞ্চনা কৰা নাই)।

যেতিয়া মানুহৰ বাসনা বা ইচ্ছা পূৰণৰ ব্যৰ্থতাই মনত গভীৰ সংকটৰ সৃষ্টি কৰে তেতিয়া তেওঁৰ মগজুৰ মগজুৰ হিপ্পকেম্পাচত সংৰক্ষিত আৰ্কিটাইপৰ সহায়ত অৱচেতন মনে চেতন মনৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলাই অস্বাভাৱিক অৱস্থা প্ৰদান কৰে, তাক আমি দেৱতা বা ভূত লম্ভা বুলি ধৰি ললে ভুল হ'ব। ই কোনো অলৌকিক ঘটনা নহয়। অতি সাধাৰণ উদাহৰণ আৰু ব্যাখ্যাৰ দ্বাৰা মগজুৰ এই অস্বাভাৱিকতাৰ মূল কাৰণ আমি জানিব পাৰো।

চুইডেনৰ সেই বৈজ্ঞানিক ডাক্তৰসকলে তেওঁলোকে পৰীক্ষা কৰা মহিলা

কোনো আত্মীয় বা বন্ধুৰ মৃত্যুৰ পাচত তেওঁৰ প্ৰেতাত্মাৰ উপস্থিত অনুভূতিৰ পৰিঘটনাটো ইয়াৰ সহায়ত ব্যাখ্যা দাঙি ধৰিব পৰা নাযাবনে ? জাতিস্মৰ বা পুনৰ জনমৰ কথা বিশ্বাস নকৰি তেনে পৰিঘটনাবোৰ (যদি সঁচাকৈয়ে সংঘটিত হৈছে) আৰ্কিটাইপৰ প্ৰভাব বুলি আমি ভাবিব নোৱাৰোনে ?

মনোবিজ্ঞানত মানসিক ভ্ৰম, দৃষ্টিভ্ৰম আদিৰ কাৰকবোৰৰ বিষয়ে বিতংভাবে আলোচনা কৰিছে। তেওঁলোকৰ মতে মানুহৰ মন 'ইড' (id), ইগ' (ego) আৰু চুপাৰ ইগ'ৰ প্ৰবৃত্তিৰ যুদ্ধভূমি। ইড হ'ল মানুহৰ মনৰ পশু প্ৰবৃত্তিৰ বাহক। ই সদায় ইন্দ্ৰিয় সুখ সন্ধান কৰে। চুপাৰ ইগ' হ'ল আমাৰ সচেতনতা। আৰু ইগ'ই দুয়োটাৰ মাজত সমন্বয় ঘটাই বাহ্যিক বাস্তৱৰ লগত সংযোগ ৰাখে। আনহাতে আত্ম স্বী[illegible] মানুহৰ আন এটা সহজাত প্ৰবৃত্তি। যেতিয়া চেতন মনত আত্মস্বীকৃতিত বাধা পোৱাৰ তীব্ৰ সম্ভৱনা জাগ্ৰত হয় তেতিয়াই অৱচেতন মনে চেতন মনক দমন কৰিব ধৰে। মনোবিজ্ঞানী এড্‌লাৰে আগবঢ়োৱা সপোনৰ ব্যাখ্যাৰ সহায়ত আমি এই কথা ভালদৰে উপলব্ধি কৰিব পাৰিম যে মানুহে ভৱিষ্যতৰ প্ৰসংগতহে সপোন দেখে। সপোন হ'ল মানুহৰ টোপনিত (ৰেম অৱস্থাত) সংঘটিত কিছুমান মানসিক ক্ৰিয়া। বাস্তৱতো মানুহৰ মনে যেতিয়া আত্মস্বীকৃতিমূলক তীব্ৰ বাধাৰ সন্মুখীন হৈ পৰে তেতিয়াই তেওঁক অৱচেতন মনে কোনো দেব-দেৱীৰ অৱতাৰ ৰূপত (কালি লম্ভা, আই গোসানী লম্ভা, আদি) দাঙি ধৰি সেই আশংকাৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। ইয়াক আমি মনৰ যুদ্ধকালিন অৱস্থা (Combate situation) বুলি অভিহিত কৰিব পাৰো। মনৰ এই যুদ্ধকালিন অৱস্থাৰ কথা তলৰ উদাহৰণ দুটাৰ পৰা ভালদৰে বুজি পাব পাৰি –

পাপৰিয়ে (প্ৰকৃত নাম উহ্য কৰা হৈছে) হাইস্কুল শিক্ষান্ত পৰীক্ষাত দুটা বিষয়ত লেটাৰ লৈ প্ৰথম বিভাগত উত্তীৰ্ণ হৈ গুৱাহাটীৰ এখন নামী কলেজত নাম লগালে। তাইক ভাল ফলাফল দেখুৱাই অঞ্চলটোলৈ গৌৰৱ কঢ়িয়াই অনাৰ বাবে ওচৰ চুবুৰীয়া সকলোৱে সম্ভাষণ জনাইছিল। কিন্তু গুৱাহাটীত তাই পঢ়া-শুনাৰ পৰিবৰ্তে বাহিৰা কথাতহে ব্যস্ত হ'ল। পৰীক্ষা দিলে, একেবাৰে বেয়া হ'ল। দেউতাক খঙাল মানুহ। আনহাতে তাই কলেজৰ এজন লৰাক ভাল পাইছিল। এতিয়া পৰীক্ষাত বেয়া কৰিলে আগৰ সন্মান নাথাকিব। তাইৰ

প্ৰেমিকেও এৰি দিব পাৰে আৰু দেউতাকে খং কৰি মৰিয়াবও পাৰে। ওচৰ চুবুৰীয়াৰ আগত তাই নাক উলিয়াব নোৱাৰিব, গতিকে তাই আত্মস্বীকৃতিত বাধাৰ তীব্ৰ সংকটৰ সন্মুখীন হ'ল। তাইৰ স্বাভিমানে তাইক অস্থিৰ কৰি তুলিলে আৰু পৰীক্ষাৰ ফলাফল ঘোষণাৰ দিন যিমানে চাপি আহিব ধৰিলে তাইৰ অস্থিৰতা সিমান বাঢ়িব ধৰিলে আৰু এদিন সামান্য বেমাৰত ভুগি মুখেৰে কিবা কিবি বকিব ধৰিলে আৰু নিজকে আই গোসানী বুলি ঘোষণা কৰিলে।

আন এটা ঘটনা ঠিক এনেধৰণৰ, হলধৰ বায়নৰ (প্ৰকৃত নাম বেলেগ) নিজা মাটি নাই। চৰকাৰী মাটি এডোখৰত ঘৰ দুৱাৰ সাজি লৈছে। বংশ পৰিয়ালৰ আনসকলে ভাল ভাল চাকৰি, ব্যৱসায় আদি কৰে যদিও বায়নে তিনিটা ল'ৰা ছোৱালী আৰু ঘৈণীয়েকক দিন হাজিৰা কৰিহে পোহ পাল দিয়ে। এদিন গাঁৱৰ কেইটামান আঘাইটং ল'ৰাৰ লগত তেওঁ বহি থকা মাটি ডোখৰৰ সংক্ৰান্তত বায়নৰ কাজিয়া হ'ল। সেই ল'ৰা কেইটাই তেওঁক আৰু তেওঁৰ পৰিয়ালক মাৰি কাটি নৈত উটুৱাই দিয়াৰ ভাবুকি দি থাকবিলৈ ধৰিলে। পিচে এই ভাবুকিৰ মাজতে তেওঁ গাত এদিন দেউ লম্ভিলে আৰু অচেতন হৈ মানুহৰ ভূত ভৱিষ্যৎ বৰ্ণনা কৰিবলৈ ধৰিলে। ওচৰ-চুবুৰীয়াও তেওঁ গাত 'শিৱ' দেৱতা লম্ভিল বুলি তেওঁৰ ঘৰত এখন শিৱৰ থান পাতি পূজা কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁও সেই থানত শিৱ পূজা কৰে আৰু মাজে মাজে জঁক উঠি মানুহৰ ভৱিষ্যৎ ক'বলৈ ধৰিলে। এই ঘটনাটোৱে তেওঁৰ মনৰ যুদ্ধকালিন অৱস্থাৰ কথাই সূচোৱা নাইনে ? তেওঁ ভৱিষ্যতৰ আত্মস্বীকৃতিৰ বাবে অৱচেতন মনৰ প্ৰভাৱত এনে কাৰ্য কৰা নাইনে ? (যদিহে তেওঁ ঠগ বা প্ৰৱঞ্চনা কৰা নাই)।

যেতিয়া মানুহৰ বাসনা বা ইচ্ছা পূৰণৰ ব্যৰ্থতাই মনত গভীৰ সংকটৰ সৃষ্টি কৰে তেতিয়া তেওঁৰ মগজুৰ মগজুৰ হিপ্প'কেম্পাচত সংৰক্ষিত আৰ্কিটাইপৰ সহায়ত অৱচেতন মনে চেতন মনৰ ওপৰত প্ৰভাৱ পেলাই অস্বাভাৱিক অৱস্থা প্ৰদান কৰে, তাক আমি দেৱতা বা ভূত লম্ভা বুলি ধৰি ললে ভুল হ'ব। ই কোনো অলৌকিক ঘটনা নহয়। অতি সাধাৰণ উদাহৰণ আৰু ব্যাখ্যাৰ দ্বাৰা মগজুৰ এই অস্বাভাৱিকতাৰ মূল কাৰণ আমি জানিব পাৰো।

চুইডেনৰ সেই বৈজ্ঞানিক ডাক্তৰসকলে তেওঁলোকে পৰীক্ষা কৰা মহিলা

গৰাকীৰ শীৰকুন্ত অঞ্চলৰ প্ৰান্তিয় কোষবোৰ উত্তেজিত কৰি নিজৰ প্ৰেতাত্মা নিজে দেখাৰ অনুভূতি জাগ্ৰত কৰি তুলিছিল। মগজুৰ এই প্ৰান্তিয় কোষ বোৰেই মানুহক পদাৰ্থ আৰু শূণ্যস্থানৰ পাৰ্থক্য অনুভৱ কৰোৱাই। সেইবাবেই মনোবিজ্ঞানীসকলে স্বাৰৰ কৰিছে যে মানুহৰ মগজুৰ এই কোষবোৰ ধ্বংস হবলৈ ধৰিলে মানুহে বেছিকৈ দিবা স্বপ্ন দেখে। তেওঁলোকে এইটোও থাৱৰ কৰিছে যে মগজুৰ এই প্ৰান্তিয় কোষ সমূহলৈ কম পৰিমানৰ অক্সিজেন চালিত হ'লে এই কোষবোৰৰ জন্মতকৈ মৃত্যুৰ হাৰ বেছি হয়, তেতিয়াই মানুহে পদাৰ্থ আৰু শূণ্যস্থানৰ হিতাহিত জ্ঞান হেৰুৱাই ভূত দেখাৰ অনুভূতি লাভ কৰে (তেতিয়া অৱচেতন মনৰ যোগেদি আৰ্কিটাইপবোৰ প্ৰকাশ পাব ধৰে)। সেইবাবেই পুৰণা ঘৰ (এৰা ঘ[illegible]পাটাপুখুৰী (য'ত গেলাপঁচা আবৰ্জনাৰে পূৰহৈ থাকে) নিশাৰ ভাগত ডাঙৰ গছৰ তল আলি স্থানত মানুহে ভূত দেখা পায়। কিন্তু তেনেস্থানত সাধাৰণতে অভাৱ ঘটে। গতিকে তেনেস্থানত উশাহত লোৱা বায়ুত অক্সিজেনৰ পৰিমাণ কম হয় আৰু মগজুলৈ প্ৰেৰণ কৰা অক্সিজেনৰ পৰিমাণো কমি যায়। পৰ্বতাৰোহীসকলে ভূত দেখা পোৱাৰ অন্যতম কাৰণ ইয়েই। বহু গৰ্ভৱতী মহিলাই ভূত (বা খেতৰ)ৰ সপোন দেখে – গৰ্ভৱতী মহিলাক সধাৰণ অৱস্থাতকৈ বেছি অক্সিজেনৰ প্ৰয়োজন হয়। তদুপৰি সেই সময়ত বহু মহিলা ৰক্তহীনতাত ভুগে। গতিকে তেওঁৰ মগজুলৈ সৰবৰাহ হোৱা অক্সিজেনৰ পৰিমাণ কমিব পাৰে আৰু তাৰ বাবেই ভূতৰ সপোন দেখা পাব পাৰে। বিয়া বা সবাহত ভূত বা বিৰা লম্ভা বা যাদুমন্ত্ৰ কৰা লোক দেখা যায়, এওঁলোকৰ দেহত প্ৰয়োজনীয় অক্সিজেনৰ পৰিমান কম হোৱাও এই ৰোগৰ এটা কাৰণ হ'ব পাৰে। আকৌ বহুতে টোপনীত ভূতে ডিঙি বা বুকু হেঁচা মাৰি ধৰাৰ সপোন দেখি উশাহ ল'ব নোৱাৰি ককবকাই থাকে। এই ক্ষেত্ৰত আমাৰ ডিঙিৰ আলজিভা খনৰো বিশেষ ভূমিকা আছে। অসামৰিক পতিৰক্ষা বা প্ৰাথমিক চিকিৎসাৰ প্ৰশিক্ষণ লোৱা সকলে নিশ্চয় এই কথা জানে যে সংজ্ঞাহীন লোকক কেতিয়াও ওপৰলৈ মুখ কৰি শুৱাব নালাগে কাৰণ তেতিয়া আলজিভা খনে শ্বাস নলী বন্ধ কৰি উশাহ লোৱাত ব্যাঘাট জন্মাব পাৰে। গতিকে টোপনিত উশাহ বন্ধ হোৱা, বুকুত হাত দি হোৱাৰ বাবে বুকুত ভূতে বহি হেঁচা মাৰি ধৰা আদি সপোনবোৰ ভূত বা অলৌকিক কাৰ্য নহয় বৰঞ্চ আমাৰ শৰীৰৰ কিছুমান ব্যহ্যিক ঘটনাই সপোনত উদ্দীপকৰ দৰে কাম কৰিছে।

মৃত্যুৰ আগৰ মুমুৰ্ষু অৱস্থাত বহুলোকে যমদূত দেখাৰ কথা কয়। তেনে অৱস্থাত মানুহজনৰ মনত আৰ্কিটাইপৰ প্ৰভাব পৰে আৰু মস্তিষ্কৰ প্ৰান্তিয় কোষৰ ধ্বংস প্ৰাপ্ত হোৱাৰ প্ৰথা তীব্ৰ গতিত ঘটি থাকে। গতিকে ইয়ো কোনো অলৌকিক বা দূতৰ কাহিনী নহয়, এটা সাধাৰণ মানসিক পৰিঘটনা মাত্ৰ। এইখিনিতে এষাৰ কথা উল্লেখ কৰিব লাগিব যে, অতীজৰ পৰা আমাৰ সমাজৰ কিছু প্ৰগতিশীল লোকে এষাৰ প্ৰবচন প্ৰায় উল্লেখ কৰে যে – "মানুহক বনৰ বাঘে খোৱা আগেয়ে মনৰ বাঘেহে খায়।" আমি ইমান পৰে আলোচনা কৰা ভূত কোনো বাহ্যিক পদাৰ্থ বা ক্ৰিয়া নহয়। ই আমাৰ মগজুত আদিম মানৱৰ যুগৰ পৰা বংশগত ৰূপে আহৰণ কৰা কিছুমান আৰ্কিটাইপহে বা আমাৰ মনত সংগোপনে সুপ্ত অৱস্থাত থকা কিছুমান কু-সংস্কাৰৰ এক বহিঃ প্ৰকাশ মাত্ৰ।

শেষত আমি সকলোৱে এই কথা উপলব্ধি কৰিব লাগিব যে বৰ্তমান গোটেই পৃথিৱী এখন গাঁৱৰ দৰে লগ লাগি উন্নতিৰ দিশত ধাৱমান হ'ব ধৰিছে। ভাৰতবৰ্ষত আৰ্থ-সামাজিক দিশত প্ৰচুৰ পৰিবৰ্তন ঘটিছে। চৰকাৰে তথা বিশ্ব সংগঠন সমূহে ভাৰতত স্বাস্থ্য মহিলা সম্পদ, দৰিদ্ৰতা দুৰীকৰণ, পিছ পৰা জাতি সমূহৰ কল্যাণ আদিৰ বাৰ বহু আঁচনি গ্ৰহণ কৰি কোটি কোটি টকা খৰচ কৰিছে। এনে অৱস্থাত আমি যদি ভূত প্ৰেত আদি কৌটি-কলীয়া কিছুমান ধাৰণাকেই খামুচি ধৰি থাকো তেন্তে পৃথিৱীৰ লগে লগে আমাৰ ভাৰত বা অসমৰো এটা অংশ উন্নতিৰ বহু ওপৰলৈ উঠি যাব আৰু আমি অনুন্নত সমাজত পৰিণত হৈ বহু পাছ পৰি থাকিম। গতিকে, আমি সকলোৱে আগৰ ভ্ৰান্ত ধাৰণাবোৰ দলিয়াই বিশ্ববাসীৰ উন্নতিৰ গতি পথৰ সঙ্গী হোৱাহে কাম্য। ●

ব্যঙ্গ

চকুৰ মায়াজাল ফালি

সদানন্দ দত্ত

সহযোগী প্ৰাধ্যাপক

পদাৰ্থ বিজ্ঞান বিভাগ

নামকৰণ ঃ প্ৰতিটো জীৱ থকা প্ৰাণীৰ দেহত এখনি বিশেষ প্ৰদেশত চকু নামৰ বিশে[illegible]মূল্য সম্পদটি থাকে। ই অৱশ্যে কিছুমান গছ-লতিকাটো অৱস্থান কৰে। যেনে কত থাকে বুলি চকুৰ চিনাকীজনে চকুপকাই ধৰি সুধিলে কুহিয়াঁৰৰ পাবত আৰু আলুগুটিৰ গাত থাকে বুলি তপৰাই কৈ দিব পৰা যায়। নিজৰ গাত লিপিট খাই লাগি থাকে বাবে পথালি চকুৱা নৰ-মনিচে সতকাই ইয়াক দেখা নেপায়। সেইকাৰণে ইয়াক চাবলৈ নানা বুদ্ধি কৰি সঁজুলি সাজি পথালিচকুৱাই চাই নয়ন সাৰ্থক কৰে। দিব্যচকু থকা শ্ৰেণীটোৱে ভালদৰে দেখে বাবে এই শ্ৰেণী প্ৰাণীক চকু-ডাক্তৰ বোলা হয়। অসমীয়া ভাষাত চকু বুলি কোৱা এই সম্পদটিৰ অনেক ভাষাত অনেক নাম আছে। ইয়াৰ ভিতৰৰে কেইটামানে মনে মনে সোমাই আহি বৰপীৰা পাৰি বহি লৈ গোজেই গজালি মেলাদি গজগজীয়া হ'ল। দেৱলোকৰ ভাষাত ইয়াক নেত্ৰ বুলি কয়। দৈব্য চকু থকাসকলে নেত্ৰালয় খুলি আমাৰ পকেটৰ টকা পাভচোঁচা দি থাকে। সমাজসেৱকসকলে "নেত্ৰদান মহান দান" মন্ত্ৰ আওৰাই থাকি বহুতকে মৰাৰ পিচত মহান দানী আখ্যা পাবলৈ উদ্বুদ্ধ কৰি থাকে। সাহিত্য কৰ্ম কৰাসকলে বা সমাজত কেৱল কথা কৈ সমাজসেৱক হোৱা সকলে গহীন গম্ভীৰ মাতেৰে দৰ্শনেন্দ্ৰিয় বুলি কয়। এই নামেৰে মাতিলে শ্ৰোতাবৃন্দৰ বুকুঁ গমগমাই উঠে। খাৰ খোৱা অসমীয়া জিভাই অৱশ্যে এনেবোৰ শব্দ লিৰিকি-বিদাৰি ভাল নেপায়। সেইবাবে "চকুত চকু পৰিলে, মিচিকিয়াই হাঁহিলা..." বা "চকুৱে চকুৱে চালা...." বুলি এই ইন্দ্ৰিয়টিৰ কথা কয়।

বাসস্থান ঃ চকুৰ বাসস্থানৰ সঠিক জৰীপ চলাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হাঠিয়াৰটিৰ নাম হাত আৰু এককৰ নাম আঙুলি। অসমীয়া ভাষাৰ গৱেষকসকলে

আপোন হাত জগন্নাথ বুলি কথা এষাৰি দিন বাৰ ঠিক নোহোৱা দিনতে উৎঘাটন কৰি অসমীয়া ভাষাৰ বৰপেৰাত আলফুলে ভৰাই থৈছে। এই কথা সাৰোগত কৰি দীঘৰ জোখ মাপবোৰ এহাত-দুহাত বা এআঙুলি-দুআঙুলি কৰি লয়। আঙুলি থিয় বা পথালিকৈ ধৰিলে হিচাব ওলট-পালট হবও পাৰে। সেইবাবে মন দিলে ইকুল-সিকুল দুয়োকুল ৰক্ষা পৰে। বাসস্থানৰ সঠিক অৱস্থান নিৰ্ণয় কৰিবলৈ কৰা জৰীপ আৰু ফলাফল এনেদৰে কব পৰা যায়। যথা-আঙুলি কেইটা তলুৱাৰ পৰা যি দিশত ওলাইছে সেই দিশত নধৰি পথালিকৈ ধৰি লওঁক। চাৰি আঙুলি কপালৰ বিধাতাই লিখি য'ত শেষ কৰিছে তাতে ক্ষন্তেক জিৰাওক। শুনাৰ পৰা দেখাৰ ফালে চাৰি আঙুলি আহি তাতে এটি লক্ষ্মণ ৰেখা টানক। মিছাৰ পৰা উৰ্দ্ধমুখে গতি কৰি চাৰি -আঙুলিলৈ এটি আঁচ টানক। এতিয়া এইদৰে হিচাপ কৰা মাজৰ অঞ্চলটোৱেই কুটৰ প্ৰদেশ। এই প্ৰদেশৰ কুটৰ গহ্বৰত সঁচা উৰফে চকুৰ বাসস্থান। চকু পুংবাচক একবচন। একবচনত নাম লৈ সৰ্বসাধৰণতে চলে যদিও সুন্দ-উপসুন্দৰ দৰে ককাই-ভাই দুজন। কোনেও ভায়েক হ'ব নুখুজে। এই অসূয়াঁ-অপ্ৰীতি ঘটাত একেলগে নাথাকে। কোনেও কাৰো চকুলৈ নেচায়। কেৱল দুই আঙুলি দূৰত অৱস্থান কৰে যদিও ফটা বাঁহ জোৱা নলগাৰ দৰে ইহঁত লগ নেলাগে। ইটোৱে-সিটোক বা সিটোৱে ইটোক এসেকা দিবলৈ চেগ চাই ফুৰা বালি সুগ্ৰীৱৰ দৰে সম্বন্ধও নাই। লক্ষ্মণে দায়িত্ব পালনৰ নামত ৰাম-সীতাক চৈধ্য বছৰ ভাল সুবিধা দি থকাৰ দৰে এটা চকুৱে আনটোৰ দুখ বুজি চকুপানী উলিয়াই সহমৰ্মিতা প্ৰকাশ কৰে। এটাৰ বিপদৰ জাননী পালে ইটোৱে মনে মনে বহি নাথাকি মগজুলৈ এচ-অ-এচ বাতৰি দি ৰক্ষা কৰাৰ দায়িত্ব পালন কৰে। সেইবাবে ইহঁতৰ সহযোগিতাক ঘৰিয়াঁলৰ চকুপানী পৰ্যায়তকৈ উন্নত আখ্যা দিব পাৰি। নিজৰ বাসস্থান ইহঁতে কেতিয়াও এৰি যাব নুখুজে। বাচৰ ঠেক চিটত বহিবলৈ "চাওঁ, অকনমান সিফালে যাওঁক" – বুলি ক'লে সৌজন্যৰ খাতিৰত – কটি প্ৰদেশ অকণমান লৰচৰ কৰাৰ দৰে চকুৱে চকু গহ্বৰত সুমাই থাকি অকণমান লৰচৰ কৰে। অৱশ্যে তবলা আৰু চেতাৰৰ সুৰধ্বনিত ভৰিত শতাধিক জুনুকা পিন্ধা বুঢ়ী নাচনীৰ চকুৱে খৰকৈ যেনি-তেনি লৰচৰ কৰে। কেতিয়াবা চকু ওলাই বহুদূৰত চিটিকিপৰা যেন লাগে। তেনেহ'লে দৰ্শকৰ চকুৱে ধোৱাঁ-কোৱাঁ দেখে। দৰ্শকৰ চকুৱে নাচনী গাভৰুৰ চকুৰ মায়াজাল ফালি ওলাই আহিব পাৰিলে বুজি পাব

যে চকুৱে সৰিয়হ ফুল দেখিবলগা অৱস্থা হ'লেও নিজৰ অৱস্থান নেৰে আৰু ইহঁত চকু থাকি খালত পৰা বিধৰও নহয়। এইখিনিতেই বাংলাদেশী আৰু চকুৰ তফাৎ চকুত পৰা বিধৰ বুলি ধৰিব পাৰি। ৰাজ্যৰ সীমা পাৰ হব পাৰিলেই বাংলাদেশী কুকুৰালৈ পৰিবৰ্তন হয়। কুকুৰা বজাৰৰ পৰা আনি আগৰাতি যিঠাইত বান্ধে সেই ঠাই খনেই তাৰ পিচদিনাৰ পৰা ঘৰ হয়। চকুৱে নিজৰ বাসস্থান তেনেকৈ এৰাৰ নজিৰ বিৰল। চকু-ডাক্তৰৰ উদগনি নেপালে ই নিজৰ স্থান নেৰে।

জন্ম ৰহস্য ঃ চকুৰ উৎপত্তি কেনেকৈ হ'ল, তাৰ সঠিক নিৰ্ণয় অদ্য পৰিমিত হোৱা নাই। সুখ, দুখ, ভোক, পিয়াহ একে যদিও ধৰ্ম, ভাষা, ৰীতি-নীতি বেলেগ বেলেগ হোৱাৰ দৰে উৎপত্তি সম্পৰ্কে অনেক পণ্ডিতৰ অনেক বাদ-বিবাদ বিৰাজমান। বাক-বিতণ্ডাত অংশলোৱা অনেকৰ মতে চকু গজে। তেতিয়া জ্ঞান-বুদ্ধি উদয় হয়। কিছুমানৰ মতে চকুত লাগে আৰু আন কিছুৰ মতে চকুত পৰে। গতিকে এই ক্ষেত্ৰত 'চকু মেলি চালে দেখা যায়, কাৰো পক্ষ নলৈ চকু মুদা কুলি হৈ থকাই ভাল। আগ গুৰি নাচাই ঘপহকৈ গুপুত ৰহস্য কৈ দিলে অন্য চকু চৰহা পণ্ডিতৰ চকু পোৰা অৱস্থা হ'ব। তেতিয়া তেওঁ ৰুদ্ৰমূৰ্ত্তিৰে চকু টেলেকা কৰি শিয়াঁল খেদা দিলে চকুত ধূলি মাৰি পলাই সৰাই টান হ'ব। এতিয়াই চকু মুদিবলৈ মন নাই বাবে চকু থাকি খালত পৰা কাম নকৰাই ভাল। অৱশ্যে চকুৰ পলকতে ফালৰি কাটি আহি আপোনাৰ চকুগজক বুলি কাণ চোৱাই থওঁ। এদিন শিৱৰ খং উঠিল, খং উঠিবৰ কথাই! কথা নাই, বতৰা নাই, থম থম মদন গোপাল হৈ বহি থকা শিৱৰ আগত ৰতিদেৱী সহ কামদেৱৰ লয়-লাস নাচোন ! ধ্যানমগ্ন ভোলানাথৰ সাংঘাটিক খং উঠাত কপালতে চকু গজিল। তাৰ পৰা লেলিহান শিখা ওলাই কামদেৱক পুৰি ছাঁই কৰি দিলে। এই দুৰ্ঘটনাটোৱে চকুত খোচ মাৰি দেখুৱাই দিলে যে বয়স হ'লে চকু গজে। প্ৰচলিত কথাটো মাথোন চকুত পেলাই দিলো। সিমানতো চকু নাই যদি তুমি দিনতে কণা। উৎপত্তি ৰহস্যৰ চাকনৈয়াত পৰি ককবকাই ফুৰা পণ্ডিতৰ পিচত দৌৰা-দৌৰি লগাই ফুৰা চকুত পৰিলে চকুত চলিহাই ধৰা নাই বুলি বাৰু কিদৰে ক'ব পৰা যায়।

চকুৰ বিভাগ ঃ চকুৰ গৰাকী অনুসৰি পুৰুষ বিভাগ আৰু মহিলা

বিভাগ আছে। পুৰুষ বিভাগত বিৰাজমান জলজল পট পট উপ বিভাগবিলাক উল্লেখ কৰিলে এনে হয় ১। পথালি চকুঁৱা ২। থিয় চকুঁৱা ৩। কেৰাঁ চকুৱা ৪। শেন চকুৱা ৫। টেলেকা চকুৱা ৬। এচকুৱা।

চকুৰ গুণগত মানবিলাকে গৰাকীৰ গুণ নিৰ্ণয় কৰে বাবে পৰোক্ষভাৱে ই চকুৰেই গুণ বখানে। চকুৰ গুণ নিৰ্ণয়কাৰক এইবোৰৰ বৰ্ণনা অতি আৱশ্যক।

পথালি চকুৱা ঃ ইহঁত আন কেইটাতকৈ সিয়াঁন বুলি পৰিগণিত হয়। ইটোক মাৰি সিটো ৰজা হোৱাত ইহঁত পাকৈত। সমাজ পাতি বাস কৰে বাবে মৰাৰ পিচত সমাজসেৱক আখ্যা পায়। ইহঁতৰ খাদ্য-অখাদ্যৰ একো বাচ-বিচাৰ নাই। সকলো খাদ্য মানুহৰ দৰে ভক্ষণ কৰে। সেইবাবে লজ্জা নিবাৰণৰ বাবে ভুতে খোৱাদি খোৱা আখ্যা দিয়ে আৰু নিজৰ বেয়া কামবোৰৰ ৰিজণি পশুসুলভ, পশু বা পশুতুল্য বুলি কয়। ইটোৱে সিটোক কুকুৰ, গাধ, মেকুৰী, শিয়াল, ফেঁচা আদি নাম দি মাতে। ইহঁতৰ ধৰ্ম, ঈশ্বৰ, মানৱতাবাদ, বিশ্বজনীন আদি অনেক ভাল ভাল পোছাক আছে। ইহঁতে আজিকালি খাই ভালপোৱা খাদ্যবিধৰ নাম টকা আৰু বহুল চৰ্চিত বিষয় দুৰ্নীতি। পথালি চকুৱা সৰ্বসাধাৰণতে দিবাচৰ, পিচে বিজুলী নামৰ দিব্যাস্ত্ৰৰ বলত ইহঁতৰ দিন-নিশা একাকাৰ বিচৰণ।

থিয় চকুৱা ঃ থিয় চকুৱাৰ অনেক প্ৰজাতি আছে। ইহঁত বুদ্ধিয়ক যদিও বাকীবিভাগৰ প্ৰাণীতকৈ কম বুদ্ধি সম্পন্ন বাবে বাকীবোৰে ইহঁতক নাকত ধৰি চাকত ঘূৰাই ফুৰে। ঘোঁৰা, গাধ, হাতী, ম'হ, গৰু আদি অনেক নামেৰে জনাজাত হ'লেও ইহঁত পথালি চকুৱাৰ গোলাম হ'বলগীয়া হয়। ইহঁত সৃষ্টিৰ ঠাইতে ৰৈ থকা অৱস্থা। ইহঁতৰ কুকুৰ নামৰ প্ৰজাতিটোৱে অৱশ্যে পথালিচকুঁৱাক গোলাম বনাবলৈ সক্ষম হৈছে।

কেঁৰাচকুৱা ঃ এই বিধ পথালি চকুৱাৰে অস্থানিক শিপা। এই শ্ৰেণীৰ সদস্যই গছৰ আগলৈ চোৱা যেন লাগিলে বুজিব লাগিব তেওঁ গছৰ গুৰিলৈহে চাইছে। প্ৰচলিত ধাৰণা মতে এইবিধ সাংঘাটিক অবিশ্বাসী। বসতি সেৰেঙা যদিও চকুদি চালে সহজেই চকুত পৰে।

টেলেকা চকুৱা ঃ দুশ আশী দিনীয়া বন্দীগৃহত থাকোঁতে যদি খাদ্যৰ অভাৱ ঘটে, তেতিয়া টেলেকা চকুৱা বিভাগত সংখ্যা গণনা কৰিবলৈ পোৱা যায়। সৰু ল'ৰা-ছোৱালীয়ে অকাৰণতে ভয় কৰে। বিয়াৰ বজাৰত চাহিদা কম বাবে এওঁৰ মনত দুখ চিৰ সহচৰ।

শেণ চকুৰা ঃ সাংঘাতিক চালাক-চতুৰ, উজ্বল জ্যোতি নিৰ্গত কৰা পথালি চকুৱাই শেণচকুৱালে উন্নতি লাভ কৰে। ফেচাঁ, মাচোৰোকা, শেণ, কাউৰী, চিলনী আদি অনেক থিয় চকুৱাই নিজ গুণে এই শাখালৈ উন্নতি লাভ কৰাত বাধা নাই।

এচকুৰা ঃ ভুত, দ'ত, ডাঙৰীয়া আদি এচকুৰা জীৱ এবিধ আছে বুলি বেজ বিলাকে কৈ জীৱন নিৰ্বাহ কৰে। এইবিধ বিৰল এচকুৱাই ভয়াতুৰ পথালিচকুৱাৰ গাত লম্ভে। সেই ভুত লম্ভা পথালি চকুৱাই চকুৰে পিৰিংপাৰাং দৃশ্য দেখে। বেজ মাতি আনি চেলেংচাদৰ, পাটিহাঁহ আৰু টকা-সিকাৰ মাননি আগবঢ়ালে ঘোৰ ভুত খেদা মন্ত্ৰ আৰু সৌকাৰ কোবত পথালি চকুৱাৰ চকু টেলেকা হয় আৰু মাৰৰ কোবত চকুৰে সৰিয়হ ফুল দেখে।

মহিলা বিভাগত সৰু সৰু অনেক বিভাগ আছে। জান জুৰিৰ কুলু কুলু সুৰধ্বনিৰ দৰে এই বিভাগবোৰৰ নামও শুনিবলৈ শুৱলা। জন্তুৰ নাম বা গছৰ নামৰ লগত মহিলা প্ৰত্যয় আৰু চকুৰ সমাৰ্থক শব্দ মিহলি কৰি এই বিভাগবোৰ নামাংকিত কৰা হৈছে। মৃগণয়নী, হৰিণনয়না ইত্যাদি উদাহৰণ। চকুত চচ্‌মা পিন্ধা শুকুলাঢুলীয়া আইতাই সকলোকে সমানে চাব নোৱাৰা বাবে নিপাতনে সিদ্ধ হৈ 'ইন্দিৰা প্ৰিয়দৰ্শিনী' নাম লোৱা বুলি বহু পণ্ডিতে কয়।

আপেক্ষিক আলোকপাত ঃ এই চকু বহুৰূপী। ইয়াৰ ৰং-ৰূপ সময়ে সময়ে বদলি হয়। শিৱৰ তৃতীয় চকুৰ পৰা ওলোৱা জুইৰ দৰে ইয়াৰ জ্যোতিত সময়ে সময়ে বেলেগ বেলেগ তীব্ৰ জ্যোতি ওলায়। নিজৰ জীয়েকক মনে বিচৰা বিধৰ জোঁৱাইৰ হাতত সপি দিলে চকু জুৰ পৰে, আনৰ জীয়েকে বাধা নিষেধ নামানি পুতেকৰ ঘৈণী হৈ ঘৰ গৰকিলে চকু জ্বলে। নকন্যাৰ লগত বেচি ধন সম্পত্তি আহিলে চকুৰ পৰা উজ্বল জ্যোতি ওলায়। আনহাতে তাগাদা মতে মাকৰ ঘৰৰপৰা নবোৱাৰীয়ে মাজে মাজে সম্পত্তি সৰকাই আনি থাকিব নোৱাৰিলে চকুৰ কুটা, দাঁতৰ শুল পুতেকৰ ঘৈণীজনীয়ে মাজৰাতি কেৰাচিন তেলত গা ধূই স্তভত চাহ বনাই খোৱাব লগা হয়। তেতিয়া চালে চকুৰোৱা দেহাটিত দপ্‌দপাই জুই জ্বলি উঠে। আবিয়ৈ নন্দেক বা পৈয়েকৰ মূৰ খাই ঘৰত বাঁহ লোৱা নন্দেক বা জেশাহুৱেকে দূৰৰপৰা ৰং চাই চকু দি থাকে। দেহাত জুই লগা জনীৰ বেদনাত চকু টেলেকা হয়, তাৰ পিচত চকু থৰ লাগে

আৰু আৰ্ত্তনাদ কৰি কৰি চকু মুদে। তেতিয়া চেনেহৰ স্বামীগুৰুৱে চকুমেলি চোৱাৰ সলনি উপঢৌকন দি ঠিক কৰি থোৱা পুলিচ মাতে।

চকু পকাই ধৰা পুলিচজনেও চকুত পৰা বিধৰ সমুদায় প্ৰমাণ নাইকীয়া কৰিবলৈ গোপন উপদেশ দিয়ে। সমবেত ৰাইজক দেখুৱাই তদন্তকাৰী বিষয়াপুলিচে ঘটনাস্থলীত উপস্থিত হৈ চকু ফুৰাই চায়, এনেদৰে ঘটনাৰ চকৰি ঘূৰি থাকে বাবে আজিকালি দাগী-খুণীয়ে আনৰ চকুত ধূলি মাৰি সাৰি যাব পাৰে।

চকুৰ কাম ঃ চকুৰ অনেক কাম। এই দায়িত্ব সভাৰ সভাপতি বা সম্পাদকৰ দায়িত্বৰ দৰেই গধুৰ। ডেকাই গাভৰুলৈ বা গাভৰুৱে ডেকালৈ চকু টিপ মৰাটো এটি অপৰিহাৰ্য্য কাম। এই কলা আয়ত্ব কৰি সময়ত উপযুক্ত স্থানত প্ৰক্ষেপ কৰিব নজনা জনৰ জীৱন আধৰুৱা হৈ ৰোৱাও সম্ভাৱনা প্ৰৱল। চকু টিপ মাৰোঁতে অন্য মানীজনৰ গাত লাগিলে মাৰোঁতাৰ গাত দেওধ্বনি উঠা জ্বৰ হয়। তেতিয়া গাল-মুখ ৰঙা চিঙা পৰে, জিভাৰ আগটো আগ দাঁতেৰে কামুৰি ধৰিবলগীয়া হয়, খোজ থৰক-বৰক হয় আৰু লগত কোনোবা থাকিলে পিঠিত ঢকাৰ কোব পৰে। আচল ঠাইত চকু টিপ লাগিলে লাগোতাজনৰ অস্বস্তি ভাব জাগে। চকু দুটা হৈ থাকিলে মিলন নহয়, চাৰি চকুৰহে মিলন হয়। এই মিলনৰ প্ৰাৰম্ভিক পৰ্য্যায়ত চকু টিপৰ অৱস্থান। খালি টিন এটাত হোন্দালনি খাই লাহে লাহে যেনেকৈ পানী সুমায় ঠিক তেনেকৈ চকুৰ অৱস্থান বেকাঁৰ পৰা ধীৰে ধীৰে পোণ হয়। এনে অৱস্থাপ্ৰাপ্ত হ'লেই হিয়া-দিয়া-নিয়া হয় আৰু তেতিয়া চকুত ভাহি উঠা লাজ লাজ ভাৱ ক্ৰমশঃ আতঁৰি গৈ তইহে তই, মইহে মই অৱস্থাপ্ৰাপ্ত হৈ জীৱনৰ গতিত উটি ভাহি ফুৰে।

খুউব ধুনীয়া বা উজ্বল পোহৰে চকু চাট মাৰি ধৰে। তেতিয়া শিল পৰা কপৌৰ দৰে থৰ লাগি থাকিব লাগে। নেদেখিব লগা বস্তুত চকু পৰিলে চকুত চলিহাই ধৰে। ধাৰ খাওঁতাজনে ধাৰ পৰিশোধ কৰিবলৈ মন নকৰিলে এই উপসৰ্গ লগ লয়। চকুত চলিহাই ধৰিলে নতুন ধনীয়ে আগৰ দুখীয়া বন্ধুবিলাকক নেদেখাৰ ভাও দিয়াত সুবিধা হয়। চকুত বিতচকু পিন্ধিও এইকণ সুবিধা বহুতে লব পাৰে।

চকুৰ উৎপাদন ঃ চকুৰ উৎপাদন ক্ষমতা আছে। পৰিবেশ অনুকুল বা

প্ৰতিকুল হ'লে উৎপাদন ক্ষমতা কাৰ্যকৰী হয়। নপৰিবলগীয়া বস্তু চকুত পৰিব খুজিলে চকুৱে পিৰিকিয়াই পিৰিকিয়াই ওলিয়াই পঠায়। বগা ৰঙৰ আঠালটীয়া এবিধ পদাৰ্থই সঘনে উৎপাদন কৰে। শুই থকা চকুত ইহঁতে জাল বান্ধি ধৰে। তেতিয়া কুহুমীয়া পানী বা গানবিৰিণাত পৰা নিয়ৰ পানী দিলে খলমা বান্ধি এৰাই যায়। ইহঁতক ঠাই বিশেষে ফেঁচকুৰি নামেৰে মতা হয়। চকুৰেদি নিগৰি অহা তৰল পদাৰ্থখিনিক চকুপানী বা অশ্ৰুজল বোলে। এই চকুপানীক আনন্দাশ্ৰু আৰু বেদনাশ্ৰু নামৰ দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি।

পৰিবেশ অনুকুল হ'লে আনন্দাশ্ৰু হৃদয়ৰ পৰা নিগৰি নিগৰি বৈ আহে। পাহাৰীয়া জানজুৰিৰ শীতল পানীৰ লগত ইয়াৰ ইয়াতে সাদৃশ্য আছে। সুখে কুকাৰ-বাল্টিয়ে নধৰা হলে আনন্দাশ্ৰু ওলায়। ই আপোনা আপুনি ওলাই আহে বাবে পিচত দেহাটো পাতল পাতল লাগে। ইয়াৰ ৰং আকাশী নীলা।

কেঁচা কলিজাৰ তেজ লদা বান্ধি যোৱাৰ বাবে বেদনাশ্ৰু ওলায়। ইয়াৰ সংস্পৰ্শ হলে দেহাটো ৰম ৰমকৈ পোৰে। ই নিজে নিজে নোলায়, প্ৰণোদিত। ই অত্যন্ত তপত চকুলো হোৱাৰ বাবে ওলাই অহাৰ পিচতো গাটো দেই পুৰি থাকে। ইয়াৰ ৰং বগা যেন দেখি যদিও আচলতে কেহঁৰাজ বৰণ ধৰা। বেদনাশ্ৰু ওলাই থকাৰ সময়ত গাটোত অনেক উপসৰ্গই দেখা দিয়ে। সেই সময়ত পেটলৈ ভাত-পানী নাযায়। শুওঁ বুলি বিচনাত পৰিলেও চকুত টোপনি নধৰে, গাড়ী বা চলন্ত বাচত ধৰাটো দূৰৰে কথা। উৰণীয়া মনটোৰ পাখিবোৰ সুলকি পৰে, ঠিক গৰুড় পক্ষীৰ দৰে। মনটোৱে নলগা জেঙতে লাগি অলপতে টিঙিচকৈ খং কৰে। বেদনাৰ কাৰণ দীঘলীয়া দিনৰ বাবে হ'লে চকু কুটৰত সোমায়। এই বেদনাশ্ৰু বৈ অহা মালভূমি গালত কলাঁ-ডাৱৰৰ চমকা বহে। নোপোৱাৰ বেদনাতকৈ পাই হেৰুৱাৰ বাবে ওলোৱা বেদনাশ্ৰু বেচি তপত বুলি প্ৰচলিত ধাৰণা বিৰাজমান। নিৰিবিলি পৰিবেশত খিৰিকীৰ কাষত থিয় হৈ বাহিৰৰ সুদুৰৰ ঠিকনা নোহোৱা লক্ষ্যত দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি অথবা বিচনাত তলপেট পেলাই গাৰুটো সাবটি ধৰি অতীতৰ পাই হেৰুৱা মধুৰ দুৰ্ঘটনাৰ স্মৃতি মনলৈ আনিলে বেদনাশ্ৰু ওলোৱাত বেচি সুবিধা হয়। তেতিয়া মহে খাই থকা গম পালেও খেদিবলৈ মন নেযায়। হতাশাত মনটো একেবাৰে ভাগি পৰে।

আপোনজনক আকস্মিকভাৱে চিৰদিনৰ বাবে হেৰুৱালে পাৰ ভঙা

মথাউৰিৰ ফাঁকেদি হিল ডুল ভাঙি অহা খৰস্ৰোতা জলধাৰাৰ দৰে বেদনাশ্ৰু বাগৰি আহে। তেতিয়া কালৈও লাজ নলগা বিধৰ প্ৰতিক্ৰিয়া হয়। পেটিকোটৰ ৰচি চিগি যোৱা গম পালেও খবৰ নথকা বিধৰ অৱস্থা এটাৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে। এই বেদনাশ্ৰুই কৰা দুৰ্গতিৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পোৱাৰ উপায় বিচাৰি গৌতমী মাহীআইৰ হাকুটি লগা পুতেক গৌতমে মৰসাহ কৰি মৰমৰ পত্নী যশোধৰা আৰু ভবিষ্যতৰ আশা ভৰসাৰ এমাডেমো কেচুঁৱাটি ৰাজ অট্টালিকাতে এৰি থৈ হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে পলাইগৈ অনাই-বনাই ফুৰি ভাগৰ লগাত গছ এজোপাৰ তলত বহুদিন বহি থাকিল। সমস্ত মানৱ জাতিক বেদনাশ্ৰুৰ গ্ৰাসৰ পৰা পুলিয়ে পুখাই সঁচ মৰাৰ ইচ্ছা মনৰ মাজতে থৈ অৱশেষত বেদনাশ্ৰুৰ উপকাৰিতা বুজি পালে আৰু ল'ৰা তিৰোতাৰ মোহত পুনঃ ঘৰৰ ল'ৰা ঘৰলৈ ঘূৰিল। তেতিয়াৰপৰাই গছৰ গুৰিত চাকি, টিলিঙা আৰু গাখীৰ চলা নিয়ম প্ৰবৰ্ত্তন হ'ল বুলি ক'ব পৰা পণ্ডিত উৎপাদন হ'ল।

চাৱনি ঃ বাট দেখুৱাই দিয়াটো চকুৰ মুখ্য কাম। তেতিয়া গৰাকী অবাটে নগৈ ঠিকে-ঠাকে চলি থাকে। কেতিয়াবা বাট দেখুওৱা মতে নগৈ গৰাকীজন চকু থাকিও খালত পৰে আৰু জপংকৈ পৰি তেনেই লুতুৰি-পুটুৰি হয়। তেতিয়া বাকী চকু থকা বিলাকে 'দেখ বুলিলে নেদেখ, কণা বুলিলে জগৰ' বুলি গালি পাৰে আৰু চকু থাকিলেও কণা বুলি ইতিকিং কৰে। চাব খোজা বস্তুটো বিশেষভাৱে আকৰ্ষণীয় হলে চাওঁতাই বেকাঁ চাৱনিৰে চায়, কেৰাহিকৈ চোৱা বা কটাক্ষ দৃষ্টিৰে চোৱা প্ৰায় একে বিধৰ চাৱনি। এইবিধ চাৱনিৰে চাওঁতে যদি ইপক্ষই অপ্ৰস্তুত আচৰণ কৰে, তেন্তে চাওঁতাৰ উদ্দেশ্য সফল হয়। ইয়াৰ পিচতে লুকাই চুৰকৈ চোৱা চাৱনিৰ সূত্ৰপাত হয়। চাওঁতাজন আৰু ইপক্ষই একে সময়তে সজাগ হৈ গলে আকস্মিকভাৱে চকুৱে চকুৱে পৰে। চোৱাৰ উদ্দেশ্য পাৰস্পৰিকভাৱে বুজি উঠি ভাবি থাকোঁতে পৰিস্থিতিৰ কথা পাহৰি যোৱাটো ইয়াৰ স্বাভাৱিক লক্ষণ। সম্বিৎ ঘূৰি আহিলে চকুত চকু পৰাৰ কাৰণে হাঁহি উঠে। এই হাঁহিটো মনালিচাৰ হাঁহিতকৈ স্পষ্ট। ই মিচিকীয়া শ্ৰেণীত পৰে। এই হাঁহিটো চকুৱে মুখে বিৰিঙি উঠিলেই বুজিব লাগিব যে ফল পকিছে। তেতিয়া অপলক দৃষ্টিৰে চাই থাকিলেও সাত খুন মাফ। সেই হাঁহি বিৰিঙি নুঠি যদি গাল দুখন গঙ্গাটোপৰ পেটটোৰ দৰে লাহে লাহে ফুলি উঠে, তেন্তে তৎক্ষণাৎ চকু ঘূৰাই আনি গহীন গম্ভীৰ হৈ পৰাটো কৰণীয় কাম। ঘোপাকৈ চালে বা

টেলেকাকৈ চালে সি বুজি নেপায়, তেওঁ পিঠিত ঢকুৰা বান্ধিবলৈ নাপাওঁতেই পিঠিত শুই পৰিব।

চকুৰ মণি ঃ চকুৰ মণি থাকে। এই মণিটোৰ গুণ চাই দহাঁ চকুৰা এশ্ৰেণীৰ জন্ম দিয়া হয়। এই মণিটো আধুনিক গৱেষকৰ কৌস্তভমণি ডক্তৰেট ডিগ্ৰীটোৰ দৰে এৰাব নোৱাৰা বিধৰ। অসমীয়া মানুহে ইয়াৰ গুৰুত্ব সঠিকভাবে দিয়ে। সেইবাবে জীয়েক-পুতেক বা নাতি-নাতিনীৰ নামৰ লগত মণি লগায়। মণি অকলেও জিলিকি থাকে। চকুৰ মণিৰ গুণতহে বাকী পিন্ধা মণিবোৰে তুলসীৰ লগত কলপতুঁৱাৰ মুক্তি সদৃশ মুক্তি পায় বা বেচি গুৰুত্ব পায়। মণি, মামণি, পৰশমণি, জিতুমণি, পোৱালমণি, মণিদীপা, মণি কুন্তলা, শ্যমন্তমণি, জানমণি, জানমণি, শিৰোমণি আদি দেখাৰ বিধ মণি। যিকোনো এবিধ পিন্ধি চলা ফুৰা কৰিব পাৰি। মণিটো বিকল হ'লে চকুৱে নেদেখা কণা বা অন্ধলা হ'ব লাগে। তেতিয়া কণাৰ লাখুটি হিচাবে নাৰিকলৰ খোলাৰে সজা বীণ খন হাতত লৈ বাটে ঘাটে সকলোতে লটি ঘটি খাই জীয়াই থাকিব লাগে।

সামৰণি ঃ কিছুমান অনুঘটকৰ উপস্থিতিত অশ্ৰুজলৰ উৎসত বিক্ৰিয়া ঘটে। ভবামতে ফলভোগ কৰা, নভবা মতে কাম হোৱা, নাপাবলগীয়া পোৱা বা নঘটিবলগীয়া ঘটিলে আনন্দ্ৰাশ্ৰু বা বেদনাশ্ৰু একোবিধ ওলায়। অনুঘটকৰ উপস্থিতিৰ তীব্ৰতা মতেই চকুৰ উৎপাদন বাঢ়ি যায়। অধিক আনন্দাশ্ৰু নিৰ্গত হলেও দুঘৰ্টনা ঘটে। বিশেষকৈ বেদনাশ্ৰু ওলাই নাহি বুকুত খুন্দা মাৰি ধৰিলে সাংঘাটিক অৱস্থাৰ সৃষ্টি হয়। চকু টেলেকা হোৱা আৰু হাত ভৰি নকঁপাটো ইয়াৰ শেষ উপসৰ্গ। এই লক্ষণে দেখা দিলে ডাক্তৰ বা কবিৰাজ মতাৰ সময় ওকলি গ'ল বুলি বুজি পাব লাগে। সমবেত ৰাইজৰ এইবোৰ দেখি চকু কপালত উঠে। তেতিয়া ৰাইজৰ দায়িত্ব বাঢ়ে। হাতে হাতে দা-কুঠাৰ লৈ বা চাইকেল স্কুটাৰ থেলি থেলি সমদলত যোগ দি "ৰাম নাম সত্য হ্যাই" বুলি চিঞৰি চিঞৰি 'জুমুঠি যাত্ৰা' ভাওনাৰ ভাৱৰীয়া হ'বলগা হয়। ●

GURUBAD IN THE KALA SAMHATI SATRAS

Bhupen Saikia, *HOD*
Department of History

Gurubad or extreme veneration to the guru is one of the most important characteristics of the Kalasamhati satras[1]. The disciples of these satras considered the guru as the supreme representation of God and venerated him accordingly. In the Mayamara satra, a branch of the Kalasamhati this carried to the logical extent. However, gurubad is not peculiar to the Kalasamhati satras, in other samhati also (*Brahma, Purusha, and Nika*) veneration to the *guru* exists, although not in extreme form.

Gurubad owes its origin to the Bhagawat Gita, where Lord Krishna emphasized upon the importance of a guru in clearing the confusions from the mind of devotee regarding God and philosophy of human life. After learning the secret of human life from Lord Krishna, Arjuna, the third Pandava, took initiation from him and declared him as his guru. The words he had disclosed on that occasion are reproduced by Sankaradeva in his Bhakti Pradip as follows :

Mura maha sanka dura kara deva hari
Tumise parama guru haiba aji dhari,
Sariraaka samarpilu pawata tomar
Guchoka Mura maha ajyana andhar.[2]

(Remove all fear from my mind' you are my guru from this day. I have surrendered my body to your feet. Let all my ignorance get removed through your kindness).

In the Rajasuya Yagna of Yudhisthira, the eldest son of Pandavas, there gathered a large number of Rishis or Saints. Different Rishis pointed out different ways to attain salvation.

When some of them expressed faith in *Ygana* or knowledge as the real path to attain mukti, some other gave importance on Karma or work and still others held that the only way to attain salvation is Bhakti or devotion. Arjuna then requested Lord Krishna to clear his mind by pointing out the real path. Lord Krisna then related the story of a Chandaloni or a low caste woman, who was a true devotee of Lord Krisna and how she got salvation by surrendering herself with undivided devotion to him which implied the indispensability of a *guru* for a devotee. In the Gita, Arjuna represents the perplexed materialistic person who surrenders to a *guru*. He did not go to anyone else. So the real guru is Krisna who is guru not only to Arjuna but also to everyone.[3]

Sankardeva did not take initiation from any guru although he had high respect for Sridhara Swami of Puri and also Kabir. But he could realize the importance of a *guru* in the life of a devotee. In the *Bhakti Ratnakar*, he says that without a *guru* a devotee cannot conquer or control his mind. Only a *guru* can liberate him from all troubles and show him the right path in all matters[4]. He even discusses certain qualities which a guru must possess. Thus he must be a man of character and must have the ability to control his mind. At the same time, he must have mastery over the religious texts so that he can remove all doubts from the mind of a devotee regarding any question of salvation. Besides, he must be man of justice and free from pride and all kinds of temptations.

Sastraka janaya matra nuhike bhakat
Tara upadeshe budha nopaje lokat
Jadiba bhakat huwe sastra najanay
Nepare khandite tebe sisyar samsaya
Eteke uttam guru ashraya kariba
Krishnata bhakati kari sansara tariba[5]

Srimanta Sankardeva could give the best explanation of the Hindu religious screptures and could remove all doubts;

therefore he alone deserved to be regarded as *'Guru'*. His unalloyed disciple Madhavdeva has stated in his *'Nama ghosa'* as follows.

Sankare samsaya chedi sastara tattvaka bhedi
Pracarila krislmara bhakati
Tanka eri ki karane anaka bo/aya guru
Kino loka maha mudhamati (Namaghosa, 54)

(Having cut asunder the doubts and penetrating to the essential principle of the scriptures has Sankara preached devotion to Krishna. I donot understand how people leave him aside and call others *guru*. Oh ! how foolish and deluded people are)

It was Madhavdeva, who not only emphasized on the importance of *Guru* in the life of a devotee but also practiced it in his life. He added the element of *guru* to the three elements Deva, Nama and Bhakata already introduced by Sankardeva. It formed the fundamentals of Assam Vaisnavism. He hailed Sankardeva as unique personality and repository of all good qualities to whom prostrated a million times out of intense devotion.

Jaya guru Sankara sarvagunakara
jakeri nahike upama
Tohari charane renu satakoti
Bareka karuho pranam.[6]

He said that Sankara was like a kalpataru or wishyielding tree to his devotees and there was no one superior to him as *guru*. (*Srimanta Sankara hari bhakatara, Jana Jena ka/pataru ta/1anta binayee nai nai amara param guru*)[7]

In the Guru Bhatima Madhavdeva says that without a guru nothing could be accomplished as only the guru can show the devotees the real path of salvation (*Vine guru charane bhakati rakati mukuti kabahu nahoi*).[8]

At the time of taking initiation from Madhavdeva, Gopaldeva put him two questions, first as to why sravana

and kirtana were considered the best of the nine ways to attain salvation and how one can follow this; secondly how one can serve his *guru*? It is related in the biography of Gopaldeva that Madhavdeva answered these question referring to Sankardeva who said that the gurusewa or serving one's guru is the best religion. A true devotee must always obey his guru and perform sravana and kirtana taking the name of his guru in his heart. Gopaldeva was so much satisfied with the discussion he had with Madhavdeva that he considered serving guru's wife and children also as equivalent to serving one's guru. In his biography it is described as follows :

Jata dharma ache sabato karia
Guru sewa sesthatar
Guru putra guru bhajyaka sevite
Guruse sewa hai.[9]

Gopaldeva considered that by intense devotion to both Sankardeva and Madhavdeva one can get mukti or salvation. Thus he says.

Namu Sankardeo Madhava Sahete duiyu
Mura esta guru duyujan
Madhavara sikyadhari bhakti vabe bhaju hari
Bandu hena bhakatara charan.[10]
Sankara Madhava Abheda Iswara
Guru nuhe duita pare,
Duhanu namara Kirlana karia
Kitya kitya huwe nare.[11]

Once Pursuttom Thakur abused Gopal Ata in the presence ofthe latter's disciple Ramachandra. Ramachandra unable to tolerate the aspersions cast on his *guru* violently struck his head against a solid slab of stone and as a result sustained injury in his head which caused profuse bledding",[12] Gopaldeva was so much devoted to his guru Madhavdeva that he was eveready to perform any kind of job for him. He was a good architect but gave up three houses he built at Borpeta satra's campus one after another at the suggestion

of his guru for the use of bhakatas.[13] He digged a well with Sriram Ata and others and removed the problem of water of Kalindi Ai, the wife of Sankardeva as ordered by his *guru* Madhabdeva,

The tradition of gurusewa had highly influenced Gopaldeva's daughter Padmapriya, the first woman poet of Assam, who composed a number of devotional songs. She added the name of Gopaldeva to Sankardeva and Madhavdeva and considered all three as representation of god. is Guru is God and God is Guru (*Guru Brahma Guru Bishnu Gumdeva Maheswara*).[14]

Srimanta Sankara Srimanta Madhava
Srimanta Gopladeva
Tinio Iswara eku vinna nai
Pawe pari karu seu. [16]

The same feelings are expressed by Bar Jadumanideva, the founder of Bansbari Satra in 1584[16], who was a disciple of Gopaldeva. In the same way, Anirudhadeva, the founder of Mayamara Satra and one of the most trusted disciple of Gopaldeva places Gopaldeva on line with Sankardeva and Madhavdeva and considered all three as his guru. In his Bhakti Mongal Ghosa he writes as follows: *"Gopalese esta guru suhrida parama deva Gopa/ata pare nahe ana. Tahenta charane pasi nirma/a bhakati Tali diyuka tana charanate thana"*. In the 5th Skandha of Bhagawata (n.582), he explains that unless one listens to the exposition of the religious texts from the mouth of a guru, he would not be able to cultivate Bhakti and make distinction between right and wrong. In the Bhakti Mongal Ghosa '(v.127) he states that the guru is the image of God, and it is only he who can remove all confusions regarding Bhakti from the mind of devotee and explain to him all matters relating to God.[17]

Most of the hymns composed by Aniruddhadeva echo his veneration for the guru. According to him, one who learns the greatness of the chanting the name of the God by the grace of his guru is uneqalled in the Three worlds (*Guru*

charanara anugraha laiya jijane jane namake, kahe Aniruddha l-tini-lokata, same kana sijananta). BMG W341-(353)[18]. Guru can help the devotee to make himself free from the bondage of worldly pleasure and make him conscious of the value of human life and show him the right path of salvation. He believes *guru* cannot die because *guru* is an image of God. The disciples of Animddhadeva used to cut the doors of their houses through gable ends only, because if they did it on the side walls which were vet low, they would be required to lower their heads, which go against their customs of not bowing their heads to anyone except their guru. A custom still prevails among the disciples of Kalasamhati Satra's according to which every disciple who visit his guru's house brings with him a gift to the guru (*gururgrihaloijaba, Huda hate najaba*). So, unstinted was their devotion to their guru that two Mayamara disciples lost their lives in undergoing a test taken by the Ahom King Pratap Singha (160341) in which four of them were asked to gallop their horses against swords placed horizontally to their necks. To vindicate the insults heaped upon their guru by the Ahom Governmnent, the Mayamarayas rose into the rebellion in '1769. Their war cry was "*Mari yaon mari yaon guru rin suji yaon*", I will kill or get myself killed and thus repay my debt to my guru. Such a rebellion had never happened before.

The mayamarayas believe that an ideal guru is an image of God. He cannot die. He simpley changes his human form. Therefore when a guru dies, the disciples say "*Terar icha hal or Terai nat lila Sama rile* " meaning he wants to depart or close the drama of his life.

The reasons for which gurubad received an extreme form in Mayamara Satra may be due to the reason that bulk of the disiples of these satras were from backward communities, mostly tribals. When Aniruddhadeva forbade the worship of any kind of bigraha or idol, they must have been looking for something visible to worship as deity. In the absense of this, the devotees considered the guru himself as

the living emobodiment of God and worshiped him accordingly. Any insult done to the guru, they considered as done to their own persons and they became determined to avenge it.

References :

1. *Dutta, S. The Mataks And Their Kingdom : Castes and Tribes of Assam, Allahabad, 1985, P. 59.*
2. *Bhakti Pradip, (ed), Dutta Baruah, Harinarayan, Guwahati, 2000, p.6.*
3. *AC. Bhakti Vedanta Swami Prabhupada, The Joumey of Self Discovery, The Bhakti Vedanta Book Trust, New Delhi, J 993, p.36.*
4. *Bhakti Ratnakara (Trans) Ramcharan Thakur, Jorhat, 1949, p.6.*
5. *Ibid. p.6.*
6. *Mahapurush Madhavdeva Bakyamrit (ed.) Srimanta Sankardeva sangha, Nagaon, 1994, p. 20 l.*
7. *Kritan Ghosa aru Namghosa (ed.) Neog, M., Guwahati, 1962, p.782.*
8. *Mahapurush Madhavdevar Bakyamrit (ed.) Sri manta Sankardeva Sangha. Nagaon, 1994, p. 202.*
9. *Mahapurush Sri Sri Gopaldeva Carit (ed.) Mahanta, M.c. and Bordoloi, N., Jorhat, 197&, p.29.*
10. *Sri Sri Gopaldevar Geet Ghosa aru Padmapriya Air Geet Ghosa (ed.) Mahanta, N., Nazira, 1998, p.64.*
11. *Ibid. p.66.*
12. *Sarma, S.N., The Neo Vaisnavte Movement and the Satra Institution of Assam, Guwahati, 1999, pp. 122123.*
13. *Mahapurush Sri Sri Gopaldeva Carit, p. 44, Pathak, G., Borpeta Satrar Itihas, Borpeta, 2003, p.144.*
14. *Dewan, M., Buranji Vivek Ratna, (ed.) Saikia, N., Department of Assamese, Dibrugarh University, 2003, p.77.*
15. *Sri Sri Gopaldevar Geet Ghosa aru Padmapriya Air Geet Ghosa p,69.*
16. *Asamar Satra Parichay (ed.) Bhattacharyya. S., Jorhat, 2004, p.280.*
17. *Life & Teachings of Sri Sri Aniruddhadeva (ed.) Baruah, S.L. Dibrugarh University, 2004, p.180.*
18. *Ibid. p.179*

Henrik Ibsen

Mrs. Rupa Kakoty
Associate Professor
Department of English

After the death of Shakespeare and his contemporaries drama in England suffered a decline for about two centuries. Even Congreve in the 17 th century, and Sheridan and Goldsmith in the 18th century could not restore drama to the position it had during the Elizabethan age. It was revised however, in the last decade of the nineteenth century and then there appeared dramatists who have now given it a respectable place in English literature.

Two important factors were responsible for the revival of drama in 1890's. One was the influence of Ibsen the great Norwegian dramatist under which the English dramatists like Bernard Shaw claimed the right to discuss serious social and moral problems in a calm, sensible way. The second was the cynical atmosphere prevailing at that time, which allowed man like Oscar Wilde to treat the moral assumptions of the great Victorian age with frivolity. The first factor gave rise to the Comedy of Ideas while the second revived the Comedy of Manners or artificial comedy.

Under the influence of Ibsen the serious drama in England from 1890 onward ceased to deal mirth themes remote in time and place. He had taught man that the real drama must deal mirth human emotions, mirth things which area near and dear to ordinary men and woman. Henrik Ibsen was a major 19th century Norwegian playwright, theatre direction and poet. He is often referred to as the father of modern theatre and is one of the founders of modernism in the theatre. His plays were considered scandalous to many of his era. He is often ranked as one of the truly great playwrights in the European tradition.

Ibsen's contribution to the theatre was immense. He broke down the social barriers which has previously bounded it. He was the first man to show that high tragedy could be written about ordinary people and in ordinary everyday prose and the importance of that seemingly simple achievement can hardly be exaggerated. Before Ibsen, tragedy had concerned itself with kings and queens, princes and princesses. Ibsen showed that high tragedy did take place at least as frequently in back parlous and in castles and Palaces. He was of course, not in first dramatist to attempt this, but he was the first to write a tragedy about ordinary people which proved a tremendous success. 'Ghosts' is almost the first tragedy about back parlour people that gets off the ground. Ibsen's enduring greatness as a dramatist is due not to his technical innovations but to the depth and subtlety of his understanding of human characters, specially feminine characters.

When Ibsen started his carriers as a playwright, the dram being written in Europe, followed either the old romantic tradition or the new trend represented by what came to be known as the 'Wellmade-play', which had been established by the French dramatist, Scribe, Romantic drama generally depicted unreal situations involving royal personages in heroic tragedies written in rhymed verse. This drama encouraged highly theatrical and declamatory acting in styles. 'The well-made play' on the other hand seemed to be more like real life but superficially so. The characters in this kind of play appeared to be everyday types and the subject matter appeared to have more in everyday types and the subject matter appeared to have more in common with the lives of the people.

Ibsen was one of the pioneers in the writing of naturalistic or romantic plays in the revolt against both the romantic drama and the 'Well-made plays'. In his hand the theatre began to move towards a naturalistic mode of performance and away from romanticism. Ibsen was more interested in social realities of life than in romantic themes or in'the artificial and melodramatic plots of the 'Well-made plays'. Dram in his hand became more intellectual, because it deals with social issues and problems. He wrote successful problem plays. 'A Dolls House' belongs to this category, which is naturalistic both in technique and its subject

matter. The chief point to note about Ibsen's portrayal of characters is its realism. He was a great master of the art of character portrayal. Ibsen excels in depicting human relationship and his depiction is always true to life. He did not portray kings, queens or generals in his plays. He was more interested in average humanity. His characters generally belong to the middle class The consequence of such a choice of characters from the average ranks of humanity was that these characters made an immediate appeal to the audience. Ibsen did not portray a Hamlet, or a Lear or Othello. He was interested in persons like Nora, Helmer and Dr. Rank. The rank of his characterization is no doubt limited, but within the limits. Ibsen gives evidence of his deep understanding of human nature. His characterization is always marked by a psychological depth and subtlety. He made a tremendous impact on the course of western drama. The best of his plays portray the real life problems of individuals with skillful use of dialogue and symbols. Dialogue is indeed the principal means employed by Ibsen to reveal character. The dialogue takes the form of a discussion. In other words, the dialogue in Ibsen's plays has somewhat intellectual quality. In 'A dolls House' there is discussion among the various characters on various subjects connected with the plot. Again the dialogue between the Nora and Krogstad in the opening act is another example of the discussion which throws light on the characters of both the speakers.

He remained what he had always been, a man who disliked society and concerned himself only with the individual and his problems.

Reference :

1. Knight, Wilson: Ibsen
2. Lucas, F.L : The Drama of Ibsen and Lindberg
3. Trivedi,D : History of English literature
4. Northem, John : Ibsen's dramatic Method

NREGA : A MIXED EXPERIENCE

MRINMOY KUMAR BORUAH

An important objective of development planning in India has been to provide for increasing employment opportunities not only to meet the backlog of the unemployment also the new addition to the labour force. According to a general survey done by NSSO,62% of total unemployment exists in the rural sector and only 38% in the urban sector of the country. In the beginning of planning in the country the Government did not pay much attention to the solution of the unemployment problem, but it's started getting serious attention only from the 4th Five Year Plan.

In conformity with the commitment of Indian Planning, the Ministry of Rural Development accords foremost priority to development n rural areas and eradication of poverty and hunger from the face of rural India. A number of poverty alleviation and employment generation programme have been taken up in the areas for creation of social and economic infrastructure in rural areas to bridge rural-urban divide as well as to provide food security fulfill other basic needs of the rural people. Major ongoing poverty eradication and employment generation rural programmes include PMGY (Pradhan Mantri Gramodaya Yojana), SGSY (Swarnajayanti Gram Swarojgar Yojana), and PMGSY (Pradhan Mantri Gram Sadak Yojana).However in February,2006, the Government of India has launched a new Scheme NREGP (National Rural Employment Guarantee Programme) which has been regarded as the most progressive legislations enacted since independence.

NATIONAL RURAL EMPLOYMENT GUARANTEE PROGRAMME (NREGP): *An Overview*

After the notification of the "National Rural Employment Guarantee Act" on September 7th, 2005, a new scheme named "National Rural Employment Guarantee Programme" has been launched on Feb2, 2006. The ongoing programme of Sampoorna Grameen Rozgar Yojana (SGRY) and National Food for Work Programme (NFFWP) were submerged within the NREGP.Implemented by the Ministry of Rural Development, NREGA is a flagship programme of the government that directly touches lives of the poor and promotes inclusive growth.

The Act is a significant legislation in many ways. Unlike earlier employment schemes, it is demand-driven. People who need jobs will demand them, which the government is legally bound to provide. In case of failure to do so, the government has to dole out unemployment allowance. For the first time, rural communities have been given not just a development programme, but also a regime of rights

The NREGA is one of the most progressive legislations enacted since independence. Its significance is evident from a variety of perspectives. First, it is a bold and unique experiment in the provision of rural employment - in India and indeed in the world at large. Second, it is the first expression of the right to work as an enforceable legal entitlement.

COVERAGE

The act was implemented in a phased manner. In phase I it was introduced in 200 of the most backward districts during 2006-07. It was implemented in an additional 130 districts in Phase-II during 2007-08. As per the initial target, NREGA was to be extended countrywide in five years. However in order to bring the whole nation under its safety net and keeping in view the demand, the Scheme was extended to the remaining 274 rural districts of India from April 1,2008 in phase III.

The primary objective of the NREGA is augmenting wage payment. Its auxiliary objective is to strengthen the

resource management through works that address cause of chronic poverty like drought, deforestation and soil erosion and so encourage sustainable development.

The act attempt to unlock the potential of the rural poor to contribute to reconstruction of their environment. To achieve this, it has laid emphasis on the creation of productive assets in the villages.The focus of the schemes shall be on the following works in order of priority.

i. water conservation and water harvesting
ii drought proofing (including afforestation and tree plantation)
iii. irrigation canals including micro and minor irrigation works
iv. provision of irrigation facility to land owned by households belonging to the SCs and STs or to land beneficiaries of land reforms or that of the beneficiaries under the IndiraAwasYojana
v. renovation of traditional water bodies including desilting of tanks
vi. land development
vii. flood control and protection works including drainage in water logged areas
viii. rural connectivity to provide all-weather access
ix. any other work which may be notified by the Central Government in consultation with the State Government.

SALIENT FEATURES OF THE ACT

i) Adult members of a rural household, willing to do unskilled manual work, may apply for registration in writing or orally to the local Gram Panchayat

ii) The Gram Panchayat after due veri?cation will issue a Job Card. The Job Card will bear the photograph of all adult members of the household willing to work under NREGA and is free of cost

iii) The Job Card should be issued within 15 days of application.

iv) A Job Card holder may submit a written application for employment to the Gram Panchayat, stating the time and duration for which work is sought. The minimum days of

employment have to be at least fourteen.

v) The Gram Panchayat will issue a dated receipt of the written application for employment, against which the guarantee of providing employment within 15 days operates

vi) Employment will be given within 15 days of application for work, if it is not then daily unemployment allowance as per the Act, has to be paid liability of payment of unemployment allowance is of the States.

vii) Work should ordinarily be provided within 5 km radius of the village. In case work is provided beyond 5 km, extra wages of 10% are payable to meet additional transportation and living expenses

viii) Wages are to be paid according to the Minimum Wages Act 1948 for agricultural labourers in the State, unless the Centre noti?es a wage rate which will not be less than Rs. 60/ per day. Equal wages will be provided to both men and women.

ix) Wages are to be paid according to piece rate or daily rate. Disbursement of wages has to be done on weekly basis and not beyond a fortnight in any case.

x) At least one-third bene?ciaries shall be women who have registered and requested work under the scheme.

xi) Work site facilities such as crèche, drinking water, shade have to be provided

xii) The shelf of projects for a village will be recommended by the gram sabha and approved by the zilla panchayat.

xiii) At least 50% of works will be allotted to Gram Panchayats for execution

xv) A 60:40 wage and material ratio has to be maintained. No contractors and machinery is allowed

xvi) The Central Government bears the 100 percent wage cost of unskilled manual labour and 75 percent of the material cost including the wages of skilled and semi skilled workers

xvii) Social Audit has to be done by the Gram Sabha

xviii) Grievance redressal mechanisms have to be put in place for ensuring a responsive implementation process

xix) All accounts and records relating to the Scheme should

be available for public scrutiny

PARADIGM SHIFT FROM WAGE EMPLOYMENT PROGRAMMES

NREGA marks a paradigm shift from all precedent wage employment programmes. The signi?cant aspects of this paradigm shift are captured below:

i) NREGA provides a statutory guarantee of wage employment.

ii) It provides a rights-based framework for wage employment. Employment is dependent upon the worker exercising the choice to apply for registration, obtain a Job Card, and seek employment for the time and duration that the worker wants

iii) There is a 15 day time limit for ful?lling the legal guarantee of providing employment

iv) The legal mandate of providing employment in a time bound manner is underpinned by the provision of Unemployment Allowance.

v) The Act is designed to offer an incentive structure to the States for providing employment as ninety percent of the cost for employment provided is borne by the Centre. There is a concomitant disincentive for not providing employment as the States then bear the double indemnity of unemployment and the cost of unemployment allowance.

vi) Unlike the earlier wage employment programmes that were allocation based. NREGA is demand driven. Resource transfer under NREGA is based on the demand for employment and this provides another critical incentive to States to leverage the Act to meet the employment needs of the poor.

vii) The public delivery system has been made accountable, as it envisages an Annual Report on the outcomes of NREGA to be presented by the Central Government to the Parliament and to the Legislature by the State Government. Speci?cally personnel responsible for implementing the Act have been made legally responsible for delivering the guarantee under the Act

FUNDING

The Central Government bears the costs on the following items:

* The entire cost of wages of unskilled manual workers.
* 75% of the cost of material, wages of skilled and semi-skilled workers.
* Administrative expenses as may be determined by the Central Government, which will include, inter alia, the salary and the allowances of the Programme Officer and his supporting staff and work site facilities.
* Expenses of the National Employment Guarantee Council. The State Government bears the costs on the following items:
* 25% of the cost of material, wages of skilled and semi skilled workers
* Unemployment allowance payable in case the State Government cannot provide wage employment on time.
* Administrative expenses of the State Employment Guarantee Council.

THE FRAMEWORK IN WHICH NREGA WORKS

Village Panchayat

Prepare village plan
Identify, design and implement 50% works
Set up local institutions to facilitate implementation
Evaluate and monitor implementation

Block Panchayat

Coordinate block level plans
Identify possible works based on village plan
Design and implement works (not mandatory)
Monitoring

District Panchayat

Prepare district annual plan
Prepare five-year perspective plan based on village plans
Implement works (not mandatory)
District level coordination of activities

State government

Evolve regulations
Set up Employment Guarantee Council
Facilitating resource flow

Central government

Rural development ministry nodal ministry
Ensure fund flow
Set up employment guarantee council for advisory
Independent monitoring and evaluation

For every Block, State Governments have to appoint a Programme Officer for implementing the Scheme. Village Panchayats are the nodel implementing bodies for the NREGA. Local bodies will plan, design and execute the works to be taken up. This is a step towards making this Act participatory and empowering people at the grassroots level. Central Government and State Governments have to establish National Employment Guarantee Fund and State Employment Guarantee Funds respectively for the implementation of the scheme.

FINANCIAL OUTLAYS

The scheme started from February 2, 2006 in 200 districts, was expanded to cover another 130 districts in 2007-2008 and eventually covered all 593 districts in India in 2008. The outlay was Rs. 11,000 crores in 2006-2007, and has been rising steeply, to Rs. 39,100 crores in 2009-2010.

During 2006-07 against the total available funds of Rs. 12073.56 Crore with the states, Rs. 8823.36 Crore was utilised. The average fund utilisation per district was Rs. 44.12 Crore in2006-07. For 2007-08 the government made a budget

provision of Rs 12000Crore. Out of this Rs. 8303.82 Crores have been released up to 14th November2007. Out of this, Rs. 5365.99 Crore have been released to the Phase I 200districts and Rs. 2937.[illegible] Crore have been released to the Phase II 131 districts.

POSITIVE EFFECTS OT THE ACT :-

MASSIVE EMPLOYMENT GENERATION

NREGA has been able to generate a large amount of employment avenues since its inception. Till date, the amount of employment provided to households is 2.53cr. and 86.82cr. persondays have been created. Of these persondays, 51.68 %(44.87cr.) belongs to the women folk. Further, the amount of persondays provided to SCS and STS are 26.03cr (29.98%) and 20.05cr (23.1%) respectively.

WOMEN'S PARTICIPATION

There is much that the NREGA promises from the perspective of women's empowerment as well. Most boldly, in a rural milieu marked by severe inequalities between men and women - in the opportunities for gainful employment afforded as well as wage rates - NREGA represents action on both these counts. The act stipulates that wages will be equal for men and women. It is also committed to ensuring that at least 33% of the workers shall be women. "Priority" should be given to women in the allocation of work "in such a way that at least one-third of the beneficiaries shall be women".[Schedule II, Para 6, NREGA]By generating employment for women at fair wages in the village, NREGA can play a substantial role in economically empowering women and laying the basis for greater independence and self-esteem. Government figure indicates impressive women's participation in NREGA. It is above 33% in 15 states. Kerala with 89% shows the highest participation with Tamil Nadu and Rajasthan also shows impressive figures with 79% and 70% respectively. At the all India level the percentage of women participation as a percentage of total employment in NREGP

has shown a great rise from 40% in 2007-08 to nearly 50% in 2008-09.

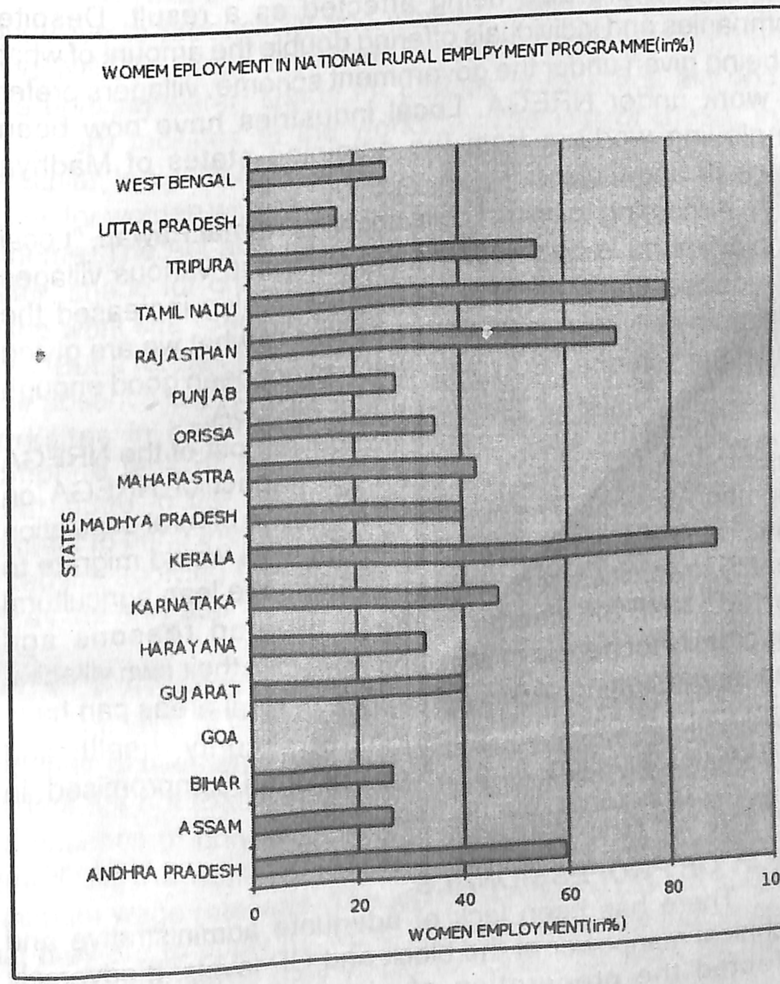

WORKERS PREFER NREGA TO INDUSTRY

Villagers in Dungarpur, Rajasthan, prefer to work under the National Rural Employment Guarantee Act (NREGA) rather than at local industries. Numerous factors are

responsible for this trend. These include work security, regular pay, closer proximity to villages and hassle free work condition offered by NREGA.

Urban homes, which previously hired domestic help from this region, are also being affected as a result. Despite companies and individuals offering double the amount of what is being given under the government scheme, villagers prefer to work under NREGA. Local industries have now been employing workers from the adjoining states of Madhya Pradesh and Gujarat.

According to district collector Niraj Kumar Pawan, "Local employers have been conducting camps in various villages to mobilise the work force. Some have also increased the minimum daily wages to almost double of what we are giving under the scheme." But, even that has not been good enough to lure the villagers employed under NREGA.

One of the most positive trends in most of the NREGA implemented districts has been the impact of NREGA on migration patterns. The number of migration of rural population has drastically come down. Earlier families would migrate to nearby town/cities or other states during the lean agricultural period. NREGA seems to have created reasons and opportunity for people to work and remain in their own villages. The strengthening of this perception in rural areas can have significant impacts on questions of security, health and children's education, all of which are often compromised, in one way or another, during migration.

MAJOR WEAKNESSES OF THE ACT

LACK OF PROFESSIONALS

There has been lack of adequate administrative and technical manpower at the block and GP levels. It adversely affected the preparation of plans, scrutiny, approval, monitoring and measurement of works. It also significantly hampers the maintenance of the stipulated records at the blocks and GP levels besides affecting the implementing of the scheme and the provision of employment; this also impacted adversely on transparency, and made it difficult to

verify the provision of legal guarantee of 100 days of employment on demand. Planning was inadequate and delayed which resulted in poor progress of work.

POOR WORKSITE FACILITIES

The NREGA is committed to ensuring a workplace conducive to productivity and workers' welfare. With this in mind, NREGA funds have been allocated for the provision of safe drinking water, shade for periods of rest, first aid and child care facilities at the worksite. The last of these, in particular, is significant in order to make NREGA work a viable option for women with young children who cannot be left alone at home. The Act also provides for facilities for safe drinking water, shade for children, periods of rest and a first-aid box at the work site (Section 27, Schedule II).

But a lot has to be done to ensure these facilities, and their absence is glaring across all states. An inspection of the worksites in Karbi Anglong district (ASSAM) reveals a complete lack of such facilities. Small children remain unattended in the heat. As a consequence, women are hesitant to bring their children to the sites. It also forces them to rethink applying for NREGA work in the first place. Trees act as the only source of shade for the people working at the sites.

LACK OF AWARENESS

The level of awareness among workers about NREGA and their entitlements was very low. Majority of the job card holders are not aware about the unemployment allowance in the absence of non-availability of work within the stipulated period. At the same time, no worker knew the statutory minimum wage rate was. The job card holders did not know that they are to apply for work. They simply knew that once they have job cards they would be called for work by the Panchayat head.

BOTTLENECK IN WAGE PAYMENTS

Wage payments through NREGA have initiated the biggest "financial inclusion" drive, with the requirement that all wage payments be made through banks and post offices.

The engineers, the accountants, and the post offices have been unable to cope, and late payments have begun to cripple the Act.

PERFORMANCE OF NREGA IN ASSAM

- In the first phase, NREGA was first implemented in the seven districts of Assam during 2006-07 and being further extended to the rest 2o districts in the subsequent years.
- Employment provided to households: 7.56792 Lakhs
- Persondays [in Lakh] Total: 167.17
- SCs: 15.76 [9.43%]
- STs: 53.5 [32.01%]
- Women: 44.86 [26.83%]
- Others: 97.9 [58.56%]
- Total fund: 525.54 Crore.
- Expenditure: 209.14 Crore.
- Total works taken up: 7621
- Works completed: 1616
- Works in progress: 6005

In Assam, the number of allegations made by the NGOS as well as the people working under NREGA has been growing day by day. Some common allegations are-

- Improper implementation of NREGA due to bad infrastructure and illegal activities
- Non-issuance of job cards
- Asking for money for issuing job cards
- Not respecting the gender quota
- Non-payment of wages under NREGA.
- Job card not yet delivered to the applicants from 07-08
- Use of machinery instead of labour

Assam has been blamed by the centre for their failure to use Central funds for various schemes properly and timely. The NREGA is one such scheme in which various districts of Assam have been caught in the wrong foot for the under utilization of funds. But in a state like Assam, utilization of funds does not mean good performance as the state administration cannot get rid of corruption. According to

government sources, in the fiscal year 2008-09, the 27 districts of Assam together could not able to use about 25% of the total allocated fund.

Since the use of NREGA funds in the states is not at all transparent and corruption continues to cast its shadow over it, more utilization of funds doesn't mean performance. It is due to this reason that the Public Accounts Committee(PAC) of the State Assembly, which has been received a large number of corruption allegations against NREGA fund use, is going to conduct a thorough inquiry into the improper use of funds under the scheme.

Deficiencies pointed out by the CAG-Report regarding Assam are as follows -

- There is no formal allotment of work at GP level. Works were allocated verbally.
- District Schedules of Rates (DSRs) should be prepared for each district, and should be posted at worksites in the local language. Assam is also among the 23 states which did not prepare the DSRs.
- Low wage areas (where the demand for work at minimum wage is likely to be large) were not identified.
- Actual demand could not be verified for partial maintenance of records. The proportion of employment provided with reference to employment demanded could not be verified for want of data with the GPs in this regard.Percentage of achievement of targeted man days was 27 percent. On an average, 26 mandays were provided to each registered household in the test checked GPs.
- Muster Rolls did not bear Unique Identity Numbers. Attendance of workers was not verifiedby any authorized official. Certificate of inspecting official was not recorded. There were cases of duplicacy of workers resulting in overpayment.

CONCLUSION

The NREGA as a programme has immense potential to improve the gap between urban and rural India and lead to

rural development in terms of infrastructure like roads, in terms of agricultural productivity from irrigation works, and provides a stable income for the workers. The Programme can be a great agent for socio-economic upliftment and providing livelihood security to the poorest of the poor in the rural India if implemented earnestly.

This scheme is successful in creating an impression in the minds of people that it would help in minimising the pilferages and ensure the benefits of government programmes reach the real beneficiaries. The scheme has an impact in raising the standards of living and the agricultural wage level in the villages. It is leading to the creation of durable community assets.

The existing rural employment schemes or programmes should not be merged under NREGA. The executive machinery and the beneficiaries under the scheme need to be sensitized about the fundamental objective of NREGA.There must be whole time programme officer who must be dedicated, honest and committed person.

Full-time professional should be employed as it is very important for the success of the Act, especially in the block level. Moreover, for economizing the use of time in case of estimation, planning, managing fund flows etc. IT must be effectively utilized. Moreover, use of IT also enables concurrent vigilance and audits.

The officials associated with the implementation of the programme should ensure that there is no corruption in implementation of the scheme. It is the responsibility of district collectors to ascertain that assets of permanent nature could be build under NREGA and strong measures are being taken for the upliftment of the villages and poor people.

Moreover the list of works completed or in progress under NREGA and other government departments should be provided on notice boards and walls under RTI Act. If the list of works is there pasted at work sites and at the notice boards outside government offices the village people would be aware about the fact related to work and they could know who is

working on which site. It would also help in curbing the dishonest people.

Schemes like NREGA will become successful only if there is organized social and political pressure from the rural people on the implementing machinery. The people need to be educated in the new ethos and built their capacity to manage funds, built assets with an opportunity to create livelihood for them. Infact, NREGA to be realized its potential, the role of civil society organization is crucial.

REFERENCES

A Study by CENTRE FOR SCIENCE AND ENVIRONMENT NEW DELHI : *The National Rural Employment Guarantee Act: Opportunities and Challenges*

Singh, S. P. & Nauriyal, D. K. : *System and Process Review and Impact Assessment of NREGS in the State of Uttarakhand*

Ministry of Rural Development, Krishi Bhavan, New Delhi: *Implementing NREGA*

Jandu, Navjyoti: *Employment Guarantee and Women's empowerment in Rural India*

Ambasta,Pramathesh; Vijay,P S;Shah, Mihir : *Two Years of NREGA : The Road Ahead* Analysis based on primary data from www.nrega.nic.in.July,2009

The National Rural Employment Guarantee Act, 2005, Union Ministry of Rural Development, New Delhi

Ghuman,Ranjit Singh & Dua,Parminder Kaur : NREGA and Rural Employment in Punjab-An Evaluate Study of Hoshiarpur District CAG Reports on NREGA

WOMEN'S MOVEMENT IN ASSAM : ACTIVISM AND CHALLENGES

Nayanjyoti Hazarika
Asst. Professor
Deptt. - English
Duliajan College
e-mail : nayanhazarika.76@gmail.com

1. Introduction :

Parallel to the women's movement in India, the women's movement in Assam dates back to the early twentieth century. Started over the issues of social reform and civil and political rights for women, the movement had its first organizational manifestation in the form of Dibrugarh Mahila Samity in 1915, under the dynamic leadership of Hemaprabha Das. It is noteworthy that the D.M.S. was formed only five years after the formation of the Bharat Stri Mahamandal, the first all India women's organization. Close on the heels of the D.M.S., more Mahila Samities came into being in different places of Assam and finally culminated in the formation of the provincial level Asom Pradesik Mahila Samity in 1926. The Mahila Samities tried to mobilize and organize the women of Assam for their socio-economic upliftment. They took up different programmes and opened up institutions where women were imparted training on indigenous Assamese crafts. They tried to make the women economically independent, which they thought would lead to their social and political mobility. They were instrumental in motivating and inspiring the Assamese women to join the freedom struggle with patriotic fervour. The activities of Mahila

Samities and other women's organizations however came down after independence. In the post-independent India, there was an upsurge of women's activism in the later 70s' and early 80s'. It had its impact on Assam and the women organizations of Assam focused on women-specific issues, protesting vigorously against the discrimination and exploitation of women in all areas of life. In the last two decades, there has been a decline in women's activism of the state, and at present the picture of women's activism in Assam is not a satisfactory one.

2. Women's Activism in Assam

2.01. Pre-Independence Period (1920-47)

Women's activism in Assam started with the formation of Mahila Samities in Assam during early 20s'. These samities took up the issue of women's emancipation vigorously. A few daring women of that time, namely Chandraprabha Saikiani, Guneswari Devi, Amalprabha Das & Puspalata Das protested the discriminatory attitude of the patriarchy against women and called for equal participation of women in social, economic and political activities.In the meantime, the national movement for independence had swept almost every part of India & Assam was not an exception. Assam was, however, drawn into the national mainstream only from 1921. Gandhi's tremendous confidence in women's capability and his high impression on the women of Assam, in particular, had inspired and drawn them to national political life.

The period between 1930-34 was a period of women's awakening in Assam. Responding to the wake-up call of Chandraprabha Saikiani and her likes, the women of Assam came out en masse and actively participated in the freedom movement. They took up publicity works, organized processions, picketed liquor, opium and foreign good shops. The ideals of national movement had profound appeal for these women and it was not confined to the city women only. A majority of the women participants in this phase of the movement

were from the rural areas having no knowledge of the three 'R's. In the course of participation in the programmes of Civil Disobedience movement, they faced police lathis, courted arrests in hundreds and suffered imprisonment. Besides, agitational programmes, the women showed special interest in the constructive programmes during the whole period of national movement. [illegible]nalata Das, in 1939, started Women's Training Institute, a constructive work centre, long before the proposal for opening a permanent centre of constructive workers came from the Central Leadership in 1944. The Gram Sevika Ashram of Sarania, named after Kasturba Gandhi was just a change over of the Women's Training Institute. The political activism of Assamese women was manifest on the eve of attainment of 'Swaraj', when Assam was proposed to be included in Group C along with Pakistan. The anti-grouping resolution was moved by Puspalata Das in the meeting of the Congress Working Committee held on 4th January, 1947.

Thus the role played by the Assamese women in the freedom movement is a story of their devotion, sacrifice and patriotism.

2.02. Post-Independence Scenario :

Women's activism at national level came down substantially after independence. The rhetoric about granting political equality to women turned out to be hollow so far as women's representation either in Lok Sabha or in state assemblies is concerned in the post-independent India. There are glaring inequalities in giving political rights to women inspite of the recognition of women's rights in the constitution of India. In Assam, out of the total 390 candidates that contested in Lok Sabha election from 1952-85 only 18 were women. Similarly, in the assembly election of the state from 1952-85, out of the total 4837 contesting candidates, only 69 were women. The figure presents a sorry picture of women's representation in politics after independence.

The issue of deprivation of women from their political rights in independent India merits critical analysis. The freedom movement, no doubt mobilized the women of the country as never before and provided them the opportunity to showcase their potentialities. The women of India expected equality with men through their active participation in politics. The national association of women like Women's Indian Association, National Council of Indian women and the All India Women's Conference became a force to reckon with after their successful campaign to pass Child Marriage Restraint Act. in 1929. The organizations acquired a national profile and gained legitimacy and credibility in representing Indian women. By the early 1930s, the organizations emerged as a consolidated force and participated in every committee and planning group set up to discuss India's future. Women, it almost seemed, had been accepted as an equal partner in the nation-to-be. But as the momentum of the movement for freedom gathered, differences developed over priorities and overlook the narrow and fragile base on which the women's movement was founded.

Gandhi's call for women's participation in freedom movement evoked tremendous response and they came out in large numbers from every nook and corner of the country. The participation of women in the struggle was however, a political exigency. The nationalist leaders tried to project the British rule in bad light, which had earlier behaved as women friendly with their support towards social reform movements of 19th century. Police atrocities on women activities during the struggle served the purpose of demonising the colonial rule and proving their illegitimacy. The claim that India was united against foreign rule was bolstered by the participation of women in the freedom struggle. At the beginning, the leadership of Indian National Congress was committed to the civil rights program of women's associations. But gradually as the movement was progressing rapidly, the gender issues took a

backseat. Moreover, it was noticed that women were encouraged only for 'Feminine' mode of participation and if they tried to overcome the stereotypical gender roles, they were frowned upon. Women's activities were approved only within dominant gender ideology of nationalism, and when some nationalist women conformed to it, others opposed. Because of these differences, the hegemony of all India women's organizatio[illegible]roded. They were too urban, too middle- class dominated [illegible] too Hindu, for which they lost support of the common people. After independence, large all-India women's organizations became institutionalized and more clearly welfarist. Upper and middle class women became beneficiaries of the new nation-state, and they agreed with the government that economic growth was their first priority.

Thus, the women's movement in India didn't develop as an independent movement, as a result of which most of the women's issues were subsumed under the nationalist issues. After independence, women were pushed to the field of social welfare and politics became an exclusive domain for men. This accounts for poor representation of women in politics after independence. Moreover, women's participation in politics during freedom struggle didn't bring any qualitative change in the traditional attitude of the society towards women. The patriarchal set-up, which showed flexibility in the participation of women in politics tightened its grip after independence and a large section of women remained deprived of their political rights.

The women's activism in India however, didn't die out and a new phase in Women's activism started in the late 70s. The Mathura rape case of 1972, in which a sixteen year old tribal girl was raped in police custody and its aftermath started the activist phase in the women's movement in India. The cases of violence against women especially the Mathura rape case gave a national character to the movement started by different

women groups that emerged during the late 70s. They directed their attention towards the cases of family and societal violence, in which the women were the victims. They sought amendment in the existing laws and stressed on their enforcement rather than on their mere existence in the statute books. The declaration of 1975 as the International Women's Year gave an impetus to the feminine discourse. It officially recognised women as a disadvantaged group, whose lot had to be bettered through concerted efforts of all, including the government concerned. It had a striking impact in Assam and brought together the premiere Women's organizations to take up the cases of injustice against women vociferously. While the autonomous women groups were confined to the metropolitan centres, the women's wings of the political parties had a greater mass appeal. The political parties like C.P.I. (ML) incorporated women's issues in their political agendas. In Assam, the Nari Mukti Sanstha took up several cases of landlord rape or murder of peasant women. Other independent loosely affiliated party women's organisations like the Sadau Asom Nari Sanstha took up the same pattern of activities. These organizations tried to raise the consciousness of the general masses of women through publishing magazines, organizing seminars and discussions. The activism gathered momentum and the large scale participation of women in the anti-state movement during 80s' was the manifestation of women's identification with larger issues. They spontaneously joined the movement and women's coordinating committes were formed in places like Tezpur, Tinsukia & Guwahati to carry on the objectives of Assam movement.

In spite of women's activism, women's movement in Assam was not strong, independent and broad-based. The participation of women in the AASU-led anti-foreigner movement was instinctive and spontaneous rather than politically motivated or organized around a true sense of identity as oppressed or marginalised. Therefore, the movement did little

to raise their political consciousness. After the movement when only two female candidates were nominated in the AGP-led government, the women of Assam were silent. There was not a word of criticism or protest of women against the AASU on AGP policy. Moreover, the women groups were not free from the divisive politics of the time. During Assam movement when the Dhumuka rape case occured in Kokrajhar, the non-Bodo people were hesitant to show sympathy to the victims for fear that it would be construed as sympathy for the Bodo cause. The same is true of Manipur rape cases by Assam Rifles in 1980. The ethnic or sectarian identity got precedence over women's identity in these cases.

During anti-insurgency operation in Assam, organizations like Mahila Sangha and Sadau Asom Nari Sanstha tried to develop a movement on the basis of police and military atrocities on innocent people in the name of combating terrorism. There were efforts to generate public response, but the efforts failed due to the presence of partisan or sectarian interests.

Today, the women organizations of Assam are inactive. Except a few Mahila Samities, the district level Mahila Samities are passive and have failed to take up the women-related issues effectively. They are silent in spite of the cases of violence and injustice against women reported from time to time. The Asom Mahila Pradesik Samiti is weak at the organisational level and has not rendered sufficient help to its branches spread in different parts of Assam. No doubt, the women's organizations like Guwahati based Mitali Sangha, Pubali Sangha and especially Tezpur Mahila Samiti have taken up different welfare projects for women. But these are local developments, and a broad-based, state-wide programme for the welfare of women is conspicuously absent.

The fast changing socio-economic and political scenario of the state has posed serious challenges before the women organizations regarding the protection of the rights of women.

Some of the major challenges can be enumerated as follows:

3. **Challenges :**

a) The women's movement in Assam from the beginning has laid stress on women's education, as education is the key to their social and political mobility. According to 2001 census, the literacy rate in Assam is 64.28% with female constituting 56.03% and male 71.93%. According to a news report published in the Assam Tribune on 22nd May, 2010, 12 districts of Assam are lagging behind with less than 50% literacy rate among women. Keeping in view these figures, there are lots to be done to increase the literacy rate of women in Assam..

b) Women are identified as a vulnerable group of the society. They become more vulnerable during conflict situations. In Assam, there have been several cases of violence against women perpetrated by state & non-state actors during the situations of armed conflict. The ethnic conflicts which have occured in Assam since 1996, have had disastrous effects on the lives of the people. The women have been worst sufferers of these conflicts. The ethnic conflicts generally result in the displacement of people from their homes and families. They take shelter in the relief camps and in these camps the women have to undergo traumatic experiences. Lack of gainful employment opportunities and livelihood options force them to set foot in the sex trade. With their entry into sex trade, they run the risk of getting affected & spreading dreaded disease like AIDS. This is a serious problem and merits attention of the women organizations.

c) Trafficking of women and adolescent girls are often reported in print & electronic media. The numbers of incidents have assumed alarming proportion in the last

two decades. According to Indian Human Rights Report 2006, an estimated 500 women & minor girls are trafficked from the state of Assam. Concerted efforts are required to curb this growing phenomenon.

d) In Assam, witch-hunting or killing of women on the charge of practicing witchcraft is often reported from Adivasi and Bodo dominated tribal areas. In these cases, single women or widows are targeted on the pretext of practicing black magic. It is violation of the victims' basic human right; that is, the right to live. The problem needs immediate attention and action.

e) Another section of women, which should engage the attention of the women groups is the women cadres of the insurgent groups. The condition of these cadres, who are far outnumbered by the male cadres is everybody's guess. Their condition is no better than the prostitutes. They are a sexually exploited lot and their plight should come within the purview of the women groups.

There are numerous challenges before women's organizations, which are growing day by day. The registered cases of crime against women are increasing and there are many cases which have not entered the police diary. The crime rate calls for prompt and strong steps by the women groups. Several women organizations like Asom Mahila Samity, The Mahila Sangha, All Assam Lekhika Samaroh, All Assam Lekhika Santha, Sadau Asom Nari Sanstha, Nari Mukti Sanstha, Assam Mahila Samata Society, All Assam Progressive Women's Associations, have come up in Assam since the beginning of women's movement. They have taken up women-related issues from time to time, challenging discrimination against women. But they have not been able to challenge patriarchal norms,

which is posing as a serious hurdle for the rise of women in power structure. Most of the organizations are party affiliate, and therefore they have to toe the party line in most of the cases related to women. There is a need for a strong and independent women's movement crossing the barriers of caste, creed and ethnicity in Assam.

4. Conclusion :

At present, women's activism in Assam is at a low ebb. A vigorous women's movement is of dire need in view of the growing rate of crimes against women. There is absence of dynamic leadership in most of the women groups that exist in Assam. The present leaders are aged and inactive. Therefore, it is necessary that the young women come out to take the lead of the women groups. Patriarchal set-up has always stood in the way of women's mobility in the society. As published in the Telegraph on 21st September 2010, the attempts of the only all women co-operative bank named Kanaklata Mahila Urban Co-operative Bank, based in Jorhat to expand its branches in neighbouring district were thwarted by the Registrar of Co-operative Societies, Guwahati. This was in spite of fulfilling all the guidelines of R.B.I. of a woman's co-operative bank. The women groups should take up issues like this vigorously. In spite of decline in activism, the women groups of Assam have raised their voices for the matters concerning the welfare of the state. It is evident in the ways they hold meetings and rallies, organize seminars, workshops etc. from time to time. However, the protests are confined to some particular areas instead of being statewide and inclusive of women from all walks of life. It is time the women groups of Assam came together and made united efforts to ensure social, economic, political and legal rights for women. Only a strong & well-organized feminist movement can prevent the occurrence of another Beltola incident (24th Nov., 2007 when an adivasi girl was stripped

and hounded by some miscreants in broad daylight in the streets of Guwahati) in future.

References :

1. Status of Women, ed. by Dr. S. L. Baruah, Omsons Publications, New Delhi, 1992.

2. Women of Assamed. by Renu Devi, Omsons Publications, New Delhi, 1994.

3. Human Rights and Women of North-East India, ed. Aparna Mahanta, Centre for Women's Studies, Dibrugarh University, July, 2002.

4. The Assam Tribune, Sept 21, 2010

5. The Telegraph, Sept, 21, 2010

6. www.onlinewomeninpolitics.org/india/indian.pdf, The Indian Women's Movement - Towards a Feminist Politics ? by S. Sen, 2000.

7. books.google.co.in/books, Women's Movement in Assam and North-East India : An Assessment, by Aparna Mahanta

8. www.hindustantimes.com/women in Assam article by Rahul Karmakar

9. news.rediff.com/crimes against women on the rise in Assam, 11th July, 2009

ASSAM GAS COMPANY LTD.
(A GOVERNMENT OF ASSAM UNDERTAKING)

The leader in Natural Gas collection, processing, Transportation and Distribution Business in North East India and Hoping to expand beyond the horizon of North East

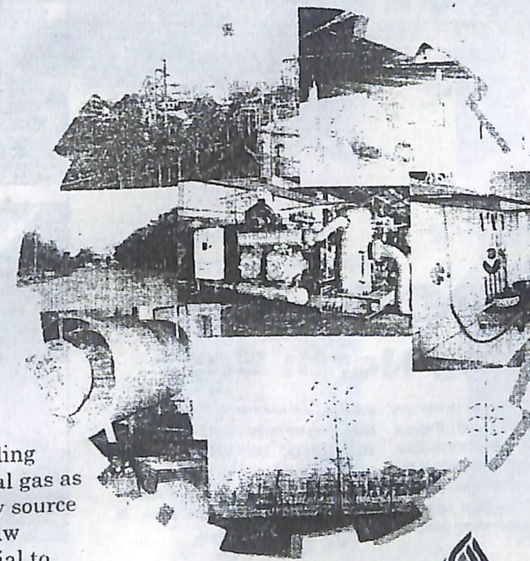

Providing natural gas as energy source and raw material to Industries, Commercial establishment and domestic households.

ASSAM GAS COMPANY LTD.
(A GOVERNMENT OF ASSAM UNDERTAKING)
P.O. DULIAJAN, DIST. DIBRUGARH, ASSAM, PIN - 786 602
Ph. : 0374-2800558 / 2800556 / 2800202 / 2800221
Fax : 0374-2800557; E-mail : assamgas@sancharnet.in
Visit us at : www.assamgas.org

Committed to sustained excellence in growth, performance, customer care, safety standard and in environment protection.